insan • düşünce • kültür

insicam

53

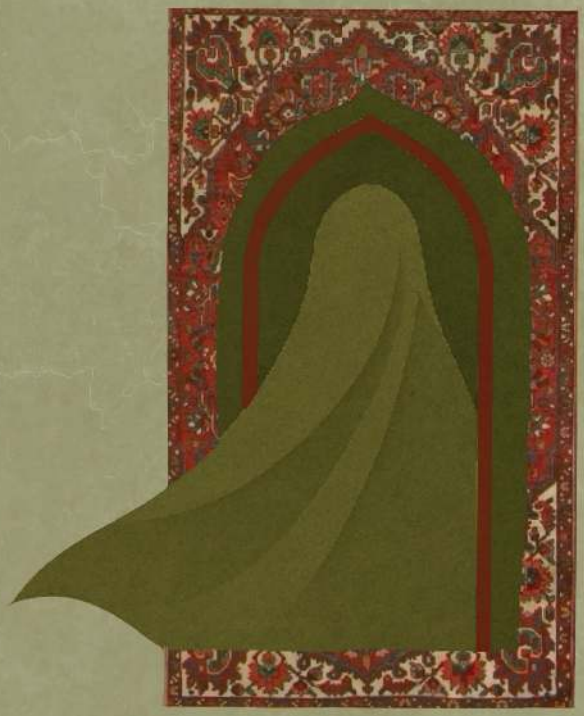
Her Zaman Her Yerde Herkes İçin: TESETTÜR

Ahmet Poçanoğlu: **Kadının Haysiyeti ve Örtünme Emri**

Sevdegül Çekiç: **Tesettür: Vazgeçilmez Değerimiz**

Hüseyin Akın: **O Kadar Açıldı ki Gözden Kayboldu**

Süleyman Kutluhan: **Ahmet Tahir Satoğlu: Hocam ve Kayınpederim**

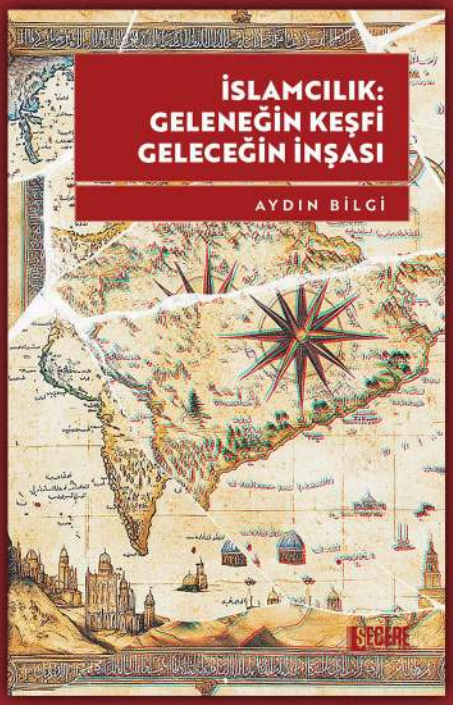
Cihan Aktaş ile Kadın ve Mahremiyet Üzerine

Şehrinaz Çolak Engelsiz Gazze Projesini Anlattı

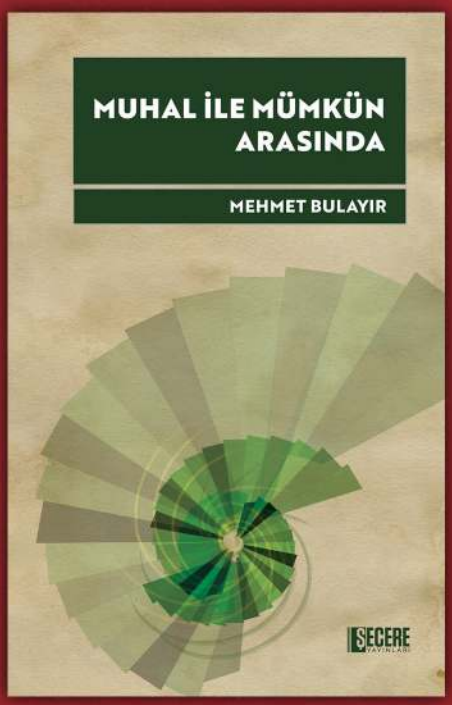
Alev Erkilet ile Örtünmenin Sosyolojik Dönüşümünü Konuştuk

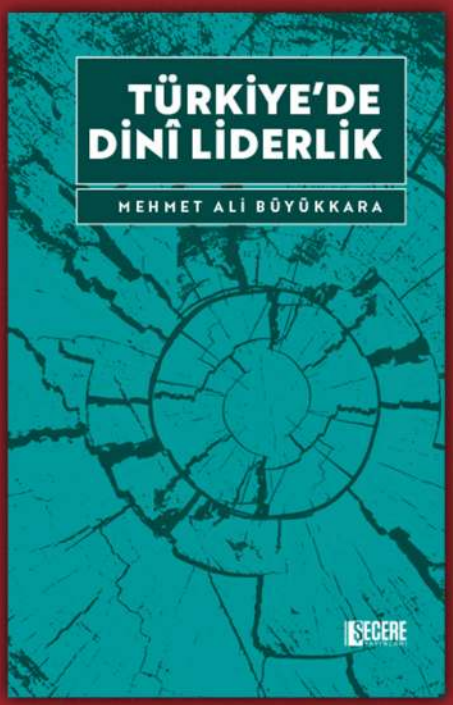
SAYI 53 • Temmuz • 2025

Hilal Özder • Cemal Balıbey / Ihlamur Kokulu Zaman • Bilal Kemikli / Cami Şehirlerimizin Kalbi • Ali Rıza Temel / Örtünmenin İslami Şekli • Nuran Öndeş / Tesettür: Bir Niyet ve Bir Duruş • Sevanur Caner / Tesettür: Özgürlüğün ve Kimliğin İfadesi • Mucahid Yıldız / Avrupalının Tesettüre Bakışı • Kemal Mansur / Tesettürü Gardırobun Dışında Aramak • Hatice Balin / Sinoptikon ve Omniptikon ile Teşhircilikte Kaybolan Tesettür • Mustafa Eser / Hakikat Örtülüdür • Zehra Tunç / Kırmızı Kirazlı Beyaz Tülbent • Betül Zeyrek / Sadelikten Gösterişe: Bir Tesettür Muhasebesi • Elif Çevik / İkna Odasında Beş Dakika • Burak Çetik / Şiran'da Bir İzle Karşılaşmak • Alpaslan Arslan / Gazze İçin Yola Çıkan Yürekler: Umuda Adanmış Bir Yürüyüşün Hikâyesi • Uğur Gençoğlu / Mısır'da Kurban Bayramı Günleri • Elif Atabaş / Frantz Fanon • Zübeyir Şekerci / John Lennon'ın Semerkant'ta İşi Ne?

Kitaplara buradan ulaşabilirsiniz

ŞECERE YAYINLARI

insicam
insan • düşünce • kültür

İMTİYAZ SAHİBİ
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık İnan

SON OKUMA
Feyzanur Kalaycı

KAPAK GÖRSELİ
Şifa Yaratılmış Küçüker

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK UYGULAMA
Hanne Nur Özden

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli Yayın.
Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Settâr olanın adıyla.

Modern zamanların sorunları en çok dinleri ve dinine bağlı olan insanları zorluyor. Kapitalizm, yedeğine aldığı bütün imkân ve güçlerle geleneği, geleneksel değerleri, yerleşik kültürleri, en başta da dinleri tehdit ediyor. Kapitalizm tuz gibidir; buzun üzerine tuz döküldüğünde nasıl onu çözüyorsa, kapitalizm de içine girdiği, ilişkide bulunduğu toplumları, kültürleri darmadağın ediyor. Bunu, çaktırmadan yapıyor, yaptığını insanların, toplumların lehine olduğu duygu ve düşüncesini enjekte ederek gerçekleştiriyor.

Şüphe yok ki, değersiz, sınır tanımayan, sorumluluk duygusu bulunmayan insan, kapitalizmin en sevdiği insan tipidir. Bu tip, rahatlıkla onun emir eri gibi hareket eder. Zorunlu olmayan şeyleri zorunlu, gerekli olmayan şeyleri gerekli, ihtiyaç olmayan şeyleri ihtiyaç olarak görür.

Dinin, birey üzerindeki en görünür unsurlarından biri, kıyafetlerdir. Bunu, Allah'ın gönderdiği dinler açısından ifade edecek olursak, tesettürdür. Tesettür, dinî hassasiyetle giyinmenin adıdır. Dinin, bize göre İslam'ın erkek ve kadınların hem ibadet esnasında hem de sosyal hayatta vücutlarının belli bölgelerini örtmesi, diğer insanlardan sakınmasıdır. İlk insan Hz. Adem ve eşi Havva validemiz, Kur'an-ı Kerim'de ifade edildiği üzere, vücutlarını örtme konusunda oldukça hassas ve aceleci davranmışlardır. Kapitalizmin ve modern batının tarih ve insan anlayışının aksine ilk insanlar, giyinik, mahrem yerleri kapalı olan insanlardır. Bu nokta, çok açıktır. Giyinmek ve örtünmek, yani tesettür insanlık tarihinde asıldır, açıklık ve çıplaklık ise sonradan ortaya çıkan bir vakıadır.

Son yıllarda, hem ülkemizde hem de dünyada giderek artan bir çıplaklık olgusuyla karşı karşıyayız. Müslüman toplumlar, bundan nasibini (!) en çok alanlar maalesef. Bu durumun ortaya çıkmasında, kapitalizmin tüketimi özendirmesinin, tüketime zorlamasının büyük bir payı olduğunu düşünüyoruz. İnsanın zaten fıtratında yerleşik olan görünme, kendini gösterme, beğenilme gibi hisleri kaşıyan kapitalist sistem, insanları mevsim gözetmeksizin neredeyse yarı çıplak sokağa çıkarmaya çalışıyor. Bunda da başarılı oluyor. İşin acı olan tarafı, giyinen, tesettüre uyduğunu söyleyenlerin, iddia edenlerin mühim bir kısmının tesettürün mana ve gayesinden oldukça uzak oluşu.

İnsicam dergisi olarak, sözünü ettiğimiz bu durumu gündeme taşıyan bir dosya hazırlamaya çalıştık. Amacımız; çözülmeye, çürümeye, değersizleşmeye kendimizce, gücümüz yettiğince dikkat çekmek, nazarları bu olumsuz gidişata yöneltmek. Bu yol, yol değil. İlahi buyrukların, İslami emirlerin dikkate alınmadığı bir dünyada, insanlık asla huzur bulamaz, mutlu olamaz.

Haziran ayında, iki vahşi ülkenin İran'a saldırması sebebiyle dünya hop oturdu hop kalktı, Üçüncü Dünya Savaşı resmen başlayayazdı. Bu süreç, literatüre "12 Gün Savaşı" diye geçti. Bu günlerde terör devleti, Gazze'de gemi azıya aldı. Kimi yorumculara göre, mezkûr savaş günleri, Gazze ve Aksâ Tufanı gündemden düşsün diye icat edildi. 12 Gün Savaşı'nın gerekçesi ve sebebi ne olursa olsun, Gazze'nin gündemden düştüğü bir hakikat. Gazze'deki soykırımın, cinayetin şu günlerde, üç dört hafta öncesine göre gündemde daha az yer aldığı da dikkatlerden kaçmıyor.

Şuna inanıyoruz: Gazze ve Gazze halkı, Aksâ Tufanı her şartta kazanıyor. Kaybeden ise, insanlık. Bu kayıp ve kazanç işi, hesap gününde, ahirette önümüze çıkacak. Rabbimizden, niyetlerimize bakarak kazananlardan olmayı niyaz ediyoruz. İyi ki ahiret var!

Ağustos sayımızda görüşmek üzere *Settâr* olana emanet olunuz.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

05 *Çizgi* Hilal ÖZDER

06 *Ihlamur Kokulu Zaman*
Cemal BALIBEY

08 *Cami Şehirlerimizin Kalbi*
Bilal KEMİKLİ

12 *Kadının Haysiyeti ve Örtünme Emri*
Ahmet POÇANOĞLU

16 *Örtünmenin İslami Şekli*
Ali Rıza TEMEL

20 *Tesettür: Bir Niyet ve Bir Duruş*
Nuran ÖNDEŞ

24 *Tesettür: Vazgeçilmez Değerimiz*
Sevdegül ÇEKİÇ

28 *Cihan Aktaş ile Kadın ve Mahremiyet Üzerine*
İNSİCAM

32 *Tesettür: Özgürlüğün ve Kimliğin İfadesi*
Sevanur CANER

34 *Avrupa'da Tesettür*
Mülayim Sadık KUL

40 *Avrupalının Tesettüre Bakışı*
Mucahid YILDIZ

42 *Tesettürü Gardırobun Dışında Aramak*
Kemal MANSUR

46 *O Kadar Açıldı ki Gözden Kayboldu*
Hüseyin AKIN

48 *Alev Erkilet ile Örtünmenin Sosyolojik Dönüşümünü Konuştuk*
İNSİCAM

52 *Sinoptikon ve Omniptikon ile Teşhircilikte Kaybolan Tesettür*
Hatice BALİN

56 *Hakikat Örtülüdür*
Mustafa ESER

58 *Kırmızı Kirazlı Beyaz Tülbent*
Zehra TUNÇ

60 *Sadelikten Gösterişe: Bir Tesettür Muhasebesi*
Betül ZEYREK

62 *İkna Odasında Beş Dakika*
Elif ÇEVİK

66 *Ahmet Tahir Satoğlu: Hocam ve Kayınpederim*
Süleyman KUTLUHAN

70 *Şiran'da Bir İzle Karşılaşmak*
Burak ÇETİK

74 *Şehrinaz Çolak Engelsiz Gazze Projesini Anlattı*
İNSİCAM

78 *Gazze İçin Yola Çıkan Yürekler: Umuda Adanmış Bir Yürüyüşün Hikâyesi*
Alpaslan ARSLAN

82 *Mısır'da Kurban Bayramı Günleri*
Uğur GENÇOĞLU

86 *Frantz Fanon*
Elif ATABAŞ

90 *John Lennon'ın Semerkant'ta İşi Ne?*
Zübeyir ŞEKERCİ

Çizgi: Hilal Özder

Ihlamur Kokulu Zaman

Cemal BALIBEY

İstanbul'da birçok ağacın, özellikle erguvan, akasya, iğde, manolya ve ıhlamurun, çiçeklenme zamanlarını dikkatle takip ediyorum. Bu dikkat, hayatıma yeni bir anlam katıyor. Mesela “yaprağa bakışım” bile değişiyor. Neye baksam, nereye dönsem, aradığımı orada görür hâle geliyorum. Mis kokular, canlı renkler, en zarif şekiller adeta dikkatimi çekmek için yarışıyor. Bu sayede, Allah'ın yaratma kudretine, âlemin sırlarla dolu şaşmaz düzenine; gökyüzünün, yıldızların, ırmakların, denizlerin, ağaçların, çiçeklerin ve yaprakların ardındaki o harikulade kainat sırlarına tanıklık edebiliyorum. Yaşadığımız dünyanın güzelliklerini yeniden keşfetmenin mutluluğunu yaşıyorum.

Tabiata yönelmek; ibret almak ve derin bir tefekkürün kapılarını aralamak için eşsiz bir vesiledir. Ne var ki, günlük koşuşturma içinde çoğu zaman yanından geçip gittiğimiz nice güzelliğin, o büyüleyici manzaraların ve yaydıkları o taze bahar kokularının farkına bile varamıyoruz. Âleme nakış nakış işlenmiş bu akıl almaz mucizelere çoğu zaman bigâne kalıyor yahut sadece bakıp geçiyoruz. Üzerine bir hissiyat, bir derinlik, her dem taze bir "hayret" eklemekte tembellik ediyoruz. Halbuki baharı ve tabiatı fark etmek, aslında hayatın kendisini fark etmektir.

Kimi zaman önemsiz gibi görünen bu ayrıntılar, aslında hayranlık uyandıran sonsuz hakikatin küçük ama eşsiz yansımalarıdır. İnsanın tabiatla kurduğu rabıta, ona ruhen ve manen huzur verir. Hatta çiçeklerle huylarımız ve gönüllerimiz arasında derin bir bağ olduğuna inanırım. Tabiatla hemhal oldukça huylarımız yumuşar, ruhlarımız sükûna erer; gönüllerimiz ise tarif edilemeyen bir huzurla dolar. Bu bağ, bizi gündelik telaşlardan ve hayatın dağdağasından sıyırarak sadeliğe, neşeye ve içsel bir dinginliğe taşır.

Doğal çeşitliliğiyle öne çıkan İstanbul gibi bir şehirde, ağaçların çiçeklenme zamanlarını takip etmek; tabiatla kurulan bağı canlı tutmak, hatta daha da derinleştirmek açısından hem anlamlı hem de kıymetlidir.

Son birkaç yıldır, ağaçların çiçeklenme zamanlarını çevremdeki insanlarla da paylaşmaya başladım. Bazı arkadaşlarım bu durumdan memnuniyetle söz ediyor. "Ağaç, yaprak deyince aklımıza hep sen geliyorsun," ya da "Bize tabiatı sevdiren adam!" gibi samimi iltifatlar işitiyorum.

Dostlarımın beni adeta tabiata açılan bir pencere gibi görmeleri içimi ısıtıyor. Tabiattaki bu dönüşümlere tanıklık etmek, beni daha dikkatli bir gözlemci hâline getirdi. İlgi duyduğum bu mesele, zamanla kişisel bir merakın ötesine geçti; içimden gelen bir sorumluluk duygusuyla hareket etmeye başladım.

Bahar mevsimi, neşe ve ümidin başlangıcıdır. Nisan yağmurlarıyla birlikte ağaçlar, sanki bir ilkbahar rüyasına dalar. İstanbul'un baharı, erguvanların çiçek açmasıyla başlar. Ansızın patlayan çiçekler, iki yanı yeşil tepelerle çevrili Boğaz'ın diğer ağaçları arasında pembe kıvılcımlar gibi parlayarak şehre baharı müjdeler. Bu ağaçlar, bahara rengini veren çiçekleriyle sanki yalnızca İstanbul için yaratılmış gibidir. Heybetli at kestaneleri ise, yeşil yapraklarının üzerinde bir şamdanı andıran gösterişli çiçekleriyle erguvanla aynı mevsimde parkları zarafetle süsler.

Mayıs ayında, biri bitmeden diğer ağaçlar çiçek açmaya başlar. Önce akasya ve iğde, ardından manolya ve ıhlamur gelir. Şarkılara konu olmuş akasyalar, beyaz salkımlar halindeki çiçekleri ve hafif bir rüzgârla yayılan ferahlatıcı kokularıyla etrafa hoşluk katar.

İğde ağaçları ise, mayısla birlikte önce kokusuyla, sonra gölgesiyle, ardından meyvesiyle yaz boyunca hafızamızda yer eden bir yoldaşa dönüşür. Gümüşi yeşil yapraklarının arasından uzanan uçuk sarı çiçekleriyle mest edici rayihasını dört bir yana saçar. Bu latif koku, ikindi esintilerine karışarak uzaklara ulaşır.

Manolya ağaçları ise, tüm büyük bahçelerde ve parklarda ipek beyazı çiçekleriyle adeta saltanat kurar. Limon ve narenciye çiçeğini andıran hafif bir kokusu vardır; ancak bu muhteşem kokuyu duyabilmek için ağaca yaklaşmak gerekir.

Geçtiğimiz yıl İstanbul'da ıhlamurlar, haziran başında çiçek açmıştı. Bu yüzden, bu yıl da aynı günlerde ıhlamurları takibe başladım. Ancak havaların geçen yıllara kıyasla daha serin seyretmesi, çiçeklenmeyi birkaç gün geciktirdi. Mayıs ortasında iğdelerin o keskin, yoğun kokusu etrafı sardığında, "Ihlamurların eli kulağında," dedim ve sabırsızlıkla gün saymaya başladım. Fakat günler geçmesine rağmen o tanıdık, latif kokuyu bir türlü duyamayınca içimde bir merak oluştu. Artık, bu yıl ıhlamurların biraz nazlanarak çiçek açacağına kanaat getirdim.

Bir gün, FSMVÜ İslami İlimler Fakültesi'nin önünden, Hava Şehitleri Parkı'ndan geçerken özlemle beklediğim o tanıdık kokuyu nihayet hissettim. Parktaki büyükçe bir ıhlamur ağacı çiçek açmıştı. İşte o an, sadece ağaçta değil, iç dünyamda da çiçekler açtı.

Daha ilk günden, ellerinde poşetlerle iki uyanık kafadar, ağacın alt dallarına uzanabildikleri kadar ıhlamur toplamaya koyulmuştu bile. Ağaca yaklaştığımda, ıhlamurun o kendine has hoş rayihasını doya doya içime çektim. Ben de alt dallarına uzanıp birkaç çiçek toplamak istedim; fakat adamların yüzlerinin bir anda asıldığını fark ettim. Tavırlarından, orada olmamdan pek hoşnut olmadıkları anlaşılıyordu. Parktaki o ağacı öyle bir sahiplenmişlerdi ki, neredeyse oradan geçen biri, ağacı onların diktiğini sanabilirdi!

Onları daha çok rahatsız etmemek için fazla oyalanmadım. Birkaç taze ıhlamur çiçeğini koparıp yaka cebime koydum. O hoş kokuyu bir süre yanımda taşımak, bu anın hatırasını canlı tutmak istedim. Ardından sessiz adımlarla oradan uzaklaştım.

Eğer haziranın ilk günlerinde bir cami avlusunun ya da eski bir mezarlığın yanından geçerken sizi saran tarifsiz bir koku duyarsanız, bilin ki o, ıhlamur çiçeğinin kokusudur. Bu koku, baharın vedaya hazırlandığını ve yerini yavaş yavaş sıcak yaza bıraktığını haber verir.

Cami Şehirlerimizin Kalbi

Bilal KEMİKLİ

Prof. Dr. Uludağ Üni. İlahiyat Fak.

(14 Ekim 2008 günü Kula-Manisa'da sunulan konferansın metnidir.)

Şehir ve insan

Şehirler de tıpkı insanlara benzer. İnsanı anlayan, şehri de anlar. İnsanı anlamlandıran, şehri de anlamlandırır. İnsanın uzuvları yerli yerince olursa, o insan tamdır; ama bir organı işlevini yerine getiremiyorsa yahut yok ise, o insanı biz özürlü veya engelli olarak tanımlıyoruz.

Bazen özürlülük ve engellilik doğuştan olabilir. Ama geçirilen bir hastalık ve kazayla da insan özürlü veya engelli hale gelebilir.

Şehirlerin alt yapısını, yollarını, nefes aldığımız parklarını, çocukların oyun sahalarını, sağlık ocaklarını, pazarlarını, kültür merkezlerini şehirlerin organları olarak görmek mümkündür. Bu unsurlardan herhangi birisi olmasa yahut olsa da hantal çalışsa, işlevini ortaya koymasa... Mesela şehrin düzgün caddeleri, sokakları olmasa, trafiği altüst olur. İşte böylesi şehirler özürlü ve engelli şehirlerdir. Çünkü mesele sadece trafik meselesi değildir; aynı zamanda şehrin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatını doğrudan etkileyen bir özür, hatta şehirli insanın sağlığına tesir eden, onu kuşatan ve daraltan bir engeller sarmalıdır.

Parkları olmayan, çocuklar için oyun alanı olmayan şehirler de böyledir.

Bazı mahallelerde çocuk parkları vardır; güzelce yapılmıştır. Ama ya kullanıcılar iyi ve yerli yerinde kullanamamış ya da yeterince korunmamış, yenilenememiştir. Görürsünüz, orada salıncaklar vardır, ama kırılmıştır. Çocuk gelir, oynayamaz. Park özürlü hale gelmiştir.

Şehir ve kalp

İnsanın bir de iç organları vardır. Bu organlardaki kusur, özür ya da engelli olmaktan çok ötedir. Bu kusurlar, sağlığın bozulmasına ve vücudun dengesinin tümüyle etkilenmesine yol açar. Böylesi insanlara hasta diyoruz... Hasta.

Bakınız, bazı hastalıklar geçicidir, tedavi edilir; insan yeniden sağlığına kavuşur. Ama bazı hastalıklar vardır, kroniktir; bir ömür boyu o hastalıkla yaşamak zorundasınız.

İnsanın organları içerisinde müthiş bir denklik, eskilerin deyimiyle muvazene vardır. Birindeki kusur, zamanla ötekini de etkiler, etkisiz hale getirir.

Şehrin de iç organları, temel dinamikleri vardır: dil, örf, âdet, değerler ve bütün bunlara hayat veren inanışlar. Bir şehir, belki parkı ve bahçesi olmadan özürlü haliyle varlık kazanır... Yine de şehirdir. Ancak, âdeti ve örfü değişmiş, değerleri ve dili bozulmuş ve bunlara hayat veren inanışlardan, dinden uzaklaşılmış ise, o şehir tıpkı insan gibi hastadır.

Bakınız, son yıllarda sıkça şehir kimliği, şehirlilik, şehre aidiyet gibi konular tartışılır oldu... Bazen kimliksiz şiir tabiri kullananlar da var.

Kimliksiz insan, vatansız insandır; ait olduğu bir toprak yok demektir... Bu toprak hem vatandır hem de değer. Değerler manzumesinden uzak insan... Kimliksiz şehir de kendi toprağından kopmuştur; tarihinden, kültüründen, örfünden, âdetinden... Şehrin temel dinamiklerinde, sağlığında ciddi bir sorun var demektir.

İnsan, vücudunun temel dinamiğini sağlayan, onun metabolizmasına düzen veren, vücut ısısının düzenleyen bir sisteme sahiptir. Bu sistem, kalp ve damarlardan oluşan dolaşım sistemidir. Kalp bu sistem içerisinde motor görevi yapar.

Şehirlerin de dolaşım sistemi vardır. Şehrin kalbi, motoru, bizim geleneksel şehirlerimiz için söylüyorum, camidir. Damarları ise eğitim ve öğretim kurumları, adli ve idari kurumlar, sağlık ve sosyal kuruluşlardır.

Günümüzde cami, kalp özelliğini yitirmiş gibidir. Bugün camiye, sosyal ve kültürel hayatımızın, dirlik ve düzenimizin, ahlaki ve milli değerlerimizin motoru olarak bakıldığını söylemek güçtür.

Bir zihniyet değişimi yaşanmıştır. Seküler hayat, dünyeviliği öne çıkarmış; caminin yerini artık büyük maketler almış. Değer, örf ve âdet; ekonomi, kazanmak, üretmek ve tüketmek üzerine inşa edilmeye başlanmıştır. Kısa zamanda yükünü tutmak, köşeyi dönmek ve dünya pazarına açılmak gibi hedefler artık yükselen değer olmuş. Bu değişen değerler manzumesi, dili de dini de ötelemiştir. Dil, daha çok pazarlama başarısını sağlamak için sadece iletişim kurulan bir araca dönüşmüş. Din ise ölümle birlikte anılan bir kurum haline gelmiştir. Camiye uğramaya zamanı olamayan insanlar, nihayetinde cami bahçesinde ebedi hayatlarına uğurlanmaktadır.

Evet, caminin şehrin kalbi olma hüviyetine bu dünyevilik doğrudan doğruya etki etmiştir... Lakin işin açıkçası, ne yazık ki cami de kendi kendine içini boşaltmıştır. Bu gerçeği de görmemiz, özeleştiri yapmamız lazım. Bizler, din hizmeti yapan görevliler olarak camiye ne kadar zaman ayırıyoruz? Bizler, namaz kılan müminler olarak camiyle olan ilişkimizi ne kadar sağlıklı tutabiliyoruz?

Pek çok cami, sadece namaz vakitlerinde açılan, bir an önce namaz kılınsın da çıkalım denilen mekânlar haline gelmiştir. Daha çok emeklilerin devam ettiği mekânlar. Çoğu zaman içeriye bir genç, bir çocuk veya kadın girse, "bu neden geldi?" der gibi bakıldığı... Çocuklar faraza biraz camide yaramazlık yapsa, konuşsa, gülse veya koşsa azarlandığı... Bir problem var. Bir sıkıntı var.

Ben burada problemlerden bazılarına işaret ediyorum; ayrıntıya girmeyeceğim gibi çözüm yolları da önermeyeceğim. Sadece şunu söyleyeceğim: Camiler, İslam şehirlerinin kalbidir. Bu kalp bugün kronik açıdan rahatsızdır. Bu yüzden şehirlerimizde kimlik sorunu, aidiyet sorunu, güven sorunu, adalet sorunu, samimiyet ve vefa sorunu yaşanmaktadır. Bir an önce şehir sağlığına kavuşmalı, şehirli sağlığına kavuşmalı.

Kalp derken

Kalp, sadece içimizdeki düzeni sağlayan motor değildir; aynı zamanda, dilimizdeki kullanımıyla, duygu ve düşüncemizi besleyen bir motordur.

Mesela, maddi tarafıyla değil, gönül zenginliğiyle insanları kucaklayan, insanı seven sayan kimse için kalp adamı tabirini kullanırız. Bunun aksine, duygusuz, anlayışsız kimselere de tek kelimeyle kalpsiz deriz. Kalp gözünden, kalp yarasından, kalbine girmekten, kalbine doğmaktan, kalbini kazanmaktan, kalbini okumaktan söz ederiz. Bu bize ait; bizim dilimize ait zenginliktir.

İslam şehri, bizim şehrimiz, bu anlamda kalbi olan şehirdir. Bursa, Manisa, İstanbul... Nereye bakarsanız bakın, merkezde cami vardır. Bir şehir yeniden fethedilmişse, orada ilk yapılan şey, şehrin merkezi yerindeki bir mabedi camiye dönüştürmek olmuştur. Mesela, İstanbul fethedilince, orada ilk iş, en merkezi, en ihtişamlı mabedin, Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi olmuştur. Böylece şehir İslam şehri olmuştur. Ama şehre tam kimliğini vermek için hemen ilk fırsatta bir cami yaptırılmıştır: Fatih Camii... Bu yeni yapıyla şehir, gerçekten Türk ve İslam şehri olmuştur. Bursa da öyledir. Fetihten sonra, sur içinde eski mabetler camiye dönüştürülmüştür. Ama surun dışında Ulu Cami

inşa edilerek yeni bir şehir kurulmuştur.

Osmanlı camileri, mimari yapısıyla şehri kuran, şehre hayat eren merkezlerdir. Tarih boyunca yapı olarak da mimari grubun başında gelmiştir. Camilerin yanına sebil, imaret, medrese, dürüş-şifa ve hamam gibi sosyal hizmetlerin görüldüğü binalar yapılırdı. Bu hâliyle bunlar bir külliye meydana getirir ve adeta yeni bir mahallenin kurulmasını sağlardı.

İslam şehri

İslam şehirciliğinin örnek mimari, doğrudan doğruya Hz. Peygamber'dir. Hepimiz biliyoruz ki, Efendimiz hicret yolunda uğradığı ve konakladığı Kuba'da hemen bir mescit inşa etmiştir. Medine'ye vardığında da ilk işi Mescidi Nebevi'nin inşası olmuştur. İslam'ın ikinci büyük ve kutsal mabedi Mescid'i Nebevi'nin bizzat planını çizmiş, tasarlamış ve inşasında adeta bir amele gibi çalışmıştır.

Medine, eski adıyla Yesrib, mescit inşa edilene değin Yahudi, putperest ve yeni Müslüman olmuş halkların yaşadığı, adeta kimliksiz bir şehirdi. İnşa edilen camiyle burası Medine oldu; bir İslam şehri olarak kimlik kazandı.

Anadolu şehirlerinde, Hz. Peygamber'in Medine'deki yaptıklarının izlerini görmeniz mümkündür. Ama bugün, modern zamanların şehir planlamacıları camiyi çoğu kere unutuyor. Sonradan yapılan camiler de halkın desteği ile, planlamasıyla yapılıyor; estetikten ve tarihselgerçekliktenkopukinşaediliyor. Velhasıl, şehir camiden kopuyor; koptukça da kimliksizleşiyor.

Peki, cami ne demektir?

Hepiniz biliyorsunuz ki, cami, kelime olarak "toplayan, bir araya getiren" anlamına gelir. Mescit ise secde edilen yer anlamındadır.

Caminin iki temel işlevi vardır: İlkin bir araya getiriyor, derliyor, toparlıyor... İkinci olarak da orada secde ediliyor. Bir araya gelip ibadet etmek... Allah'a yönelmek... Allah'ın huzurunda bir olmak!

Şehirli olmak da işte bu birliğe ermekle oluyor... Birlik, aynı dili konuşmak, aynı dertle dertlenmekle mümkündür. Dirliğe de bu birlikle erilir.

Bakınız, esasen biz biliyoruz ki Müslümanlar için bütün yeryüzü temizdir ve mümin için mescittir. Buna rağmen Hz. Peygamber hem bizzat elleriyle cami inşa etmiş, fiili sünneti ortadadır hem de ''Kim içinde Allah'ın zikredildiği bir cami bina ederse, Allah da ona cennette bir ev bina eder.'' buyurmuştur.

Hz. Peygamber'in Mescidi,

1. okuldur
2. kültür ve sanat merkezidir.
3. adalet sarayıdır.
4. devlet sarayıdır.
5. ordu karargâhıdır.
6. haber alma merkezidir.
7. sağlık ocağı. (Hz. Peygamber mescitte hacamat yaptırmıştır.)

Günümüzde bu görevleri yerine getiren yeni kurumlar, yeni binalar yapılmıştır. Ama cami iki temel görevini hala sürdürmektedir:

Mabettir... Mescittir.

Yaygın eğitimin en temel kurumudur.

Cuma ve bayram vaazları, hutbeler, cami dersleri, yaz Kur'an kursları vb. Faaliyetler; din görevlileri ve cemaatin camilerde geçirdiği süreler ve yaklaşık 20 milyon insanımızın bu faaliyetlere katılması, camilerin eğitim ağırlıklı fonksiyonunun günümüzde de devam ettiğini göstermektedir.

Olması gereken

Bugün olması gereken, iki şey var;

Mimari ve estetik açıdan her ne kadar tarihi birikime uygun olmasa da hali hazırda var olan camilerin, tarihi misyonuna uygun hale getirilmesidir. Bunu için, ibadet saatlerinden önce ve sonra eğitim faaliyetlerine ağırlık vermek gerekir.

Yeni inşa edilecek camiler estetik olmalı, daha işlevsel olmalı. Mesela bu camilerde mutlaka birer kütüphane kurulmalı... Halk kütüphanesi yahut çocuk kütüphanesi olabilir.

Bakınız, Türkistan'ın Merv şehrindeki Aziziye Camii Kütüphanesi'nde 12 bin ciltlik kitap mevcut idi. Bugün, çok az kütüphanede bu kadar eser mevcuttur. Günümüzde, eski eserlerin bulunduğu kütüphanelerdeki kitapların pek çoğu, hep camilerden aktarılmıştır. Diğer taraftan, İstanbul Nuriosmaniye Camii, hat sanatlarının öğretildiği bir eğitim yuvası gibi hizmet görmüştür. Yine, kütüphanesiyle de meşhur olan Bursa Ulu Camii ise, 20 ayrı dersin verildiği bir eğitim kurumu olarak hizmet görmüştür.

Camilere, daha başka özellikler kazandırılabilir. Mesela buralar, Yerel Gündem 21 projelerinin ve sosyal yardımlaşma kurumlarının birer şubesi haline gelebilir.

Cami ve minare

Bizim en çok üzerinde durmamız gereken konulardan biri, cami mimarisi ve estetik olmalıdır. Böyle hantal, biçimsiz, ölçüsüz yapılar olmamalı camiler.

Hele hele minareler… İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun bir sözü vardır; der ki: "Türk demek minare demektir. Hele şu eski minareleri bir hayal ediniz… O ne zarafet, ne incelik.

Edirne'deki 3 Şerefeli ve Selimiye Camii minarelerine, üç ayrı merdivenden çıkarak aynı şerefelerde buluşan insanlar, asırlarca bu narin yapılara, bu üç ayrı yolun işleyişindeki inceliğe hayran kalmışlardır. Türk minaresi, Mimar Sinan'la kemalini bulmuş, daha sonraki asırlarda ise Dolmabahçe Camii minarelerinde olduğu gibi inceliğin ve zarifliğin son haddine ulaşmıştır.

Süleyman Nazif, şimdi bizim elimizde olmayan ülkelerdeki minareler için "Aden'de uzaktan gördüğüm bir minarenin o yetim manzarası, beni çok müteessir etmişti. Bana öyle geliyor ki, ay yıldıza yakın olmayan her minarede bir kimsesizlik ağlar" diyordu.

Din görevlisi

İmamın görevi, sadece beş vakit namaz kıldırmak sanılır. Birde Yeşilçam filmlerinde, bazı basın yayın organlarında ve kimi edebi metinlerde oluşturulan imam imajı vardır: Sosyal hayattan kopuk, cahil, anlayışsız; sadece namaz kıldıran, cenaze yıkayan ve yemek yiyen tipler… Bu eskiden kalan bir imajdı. Hamdolsun, kısmen aşıldı.

Bakın bir gazete haberi okuyacağım size:
Cami İmamından Yemek Kültürü Kitabı

Karabük'ün Eflani ilçesine bağlı Kocacık köyü camiinde imamlık yapan Hüseyin Ersoy, 4. kitabını yemek kültürü olarak çıkarttı.

Karabük'ün Eflani ilçesine bağlı Kocacık köyü camiinde imamlık yapan Hüseyin Ersoy, 4. kitabını yemek kültürü olarak çıkarttı.

Yıllardır imamlık yapan Hüseyin Ersoy, imamlığının yanı sıra şair ve araştırmacı yönüyle tanınıyor. 2002 yılında "hikâyeli ve renkli şiirler" adlı ilk kitabını çıkaran Ersoy, daha sonra 2005 yılında "Eflani Tarihi ve Kültürü", 2007'de "Kanuni Dönemi ve Taraklı Borlu" ile son olarak "Eflani Yöresi Yemek Kültürü ve Eflani Mutfağı" adlı kitabını çıkarttı. İlçe ve köy halkı tarafından çok sevilen imam Hüseyin Ersoy, 5 kitabının da baskıya hazır olduğunu ve bir kitabının isminin "Kanuni Döneminde Eskipazar Viranşehir" olduğunu söyledi.

Ersoy, sponsor bulunduğu zaman 5. kitabını da zaman kaybetmeden çıkaracağını belirtti.

Bu türden gazete haberlerine artık sıkça rastlıyoruz… Çok onur duyuyorum. Esasen, bu gibi etkinliklerde bulunamasa da imam; ta başından beri sosyal hayatın her safhasında insanlarla iç içe olan, sosyal problemlere çözüm bulmaya çalışan, topluma yön veren, sağlıklı düşünen, ilme ve bilime önem veren, ilmî verilere itibar eden, akıllı, akl-ı selim insanlardı… Ama bazıları göremiyorlardı.

Netice olarak

Şehirler de tıpkı insanlara benzer… Yahut insanlar da şehirler gibidir. Şehir de özürlü ve engelli hale gelebilir, hastalanabilir. Bizim halihazırdaki şehirlerimiz biraz hasta, biraz da engellidir. Bunun en önemli sebebi, şehir kalbini unutmuştur… Camiyi, oraya yalnızlığa terk etmiştir. Bazı yeni yerleşim alanlarında tamamen unutulmuştur cami.

Kalpsiz insan olmaz; kronik kalp hastasının tek çaresi, kalp naklidir.

Kalpsiz şehirde, en başta güven kaybolur, gelecek kaygısı başlar

Tabiat boşluk kabul etmez… Caminin yerini tüketim merkezleri aldı. Ve oralarda sadece para, zaman e diğer maddeler tüketilmiyor; bizzat insan da tüketiliyor.

İnsanı sevmenin, onu yeniden üretmenin, onu yeniden inşa etmenin yolların aramalıyız.

Cami, insanı yeniden inşa etmeli. Buradaki nitelikli sohbetler, verilen dersler, okuma programları onu yeniden üretecektir… Bu yüzden, insanla yeniden dost olmalıyız. Günlük yaşamın karmaşası içinde bunalan, sıkılan, strese giren insanımız için camiler, bir dinlenme, rahatlama ve arınma merkezidir. Aslında camiye gelen kişiler bizim ve Allah'ın misafirleridir. Misafire ikram gerekir. Cemaate yapılacak en güzel ikram da; iyiyi, doğruyu, güzeli anlatmak, müjdelemek, kalpleri yumuşatmak, ümitlendirmek, kötülüklerin terk edilmesine yardımcı olmaktır.

İnsan bir olmakla bire ermekle, secde edip huzura varmakla, huzurda olmakla insan olur. İnsan, insan olduğunda; şehir de şehir olacaktır.

Velhasıl, bir kalbiniz var, ona iyi bakın!

Hepinizi selamlıyorum.

Kadının Haysiyeti ve Örtünme Emri

Ahmet POÇANOĞLU
Emekli Konya İl Müftüsü

Sezai Karakoç, "Örtünüş, İslâm'ın, kadına haysiyetini bağışlayan bir buyruğudur.'' der. Bu tanım, İslâm'ın temel ahlaki ilkeleri ve toplumsal huzuru sağlamaya yönelik hükümlerini bize özetlemektedir. Şunu da söylemek gerekir ki: giyinme insana has bir durum olup yaratılış gereğidir.

Kur'an'daki örtünme emirleri; kadını baskı altına almak, toplumsal hayattan dışlamak ya da değersizleştirmek için değil, kadının haysiyetini korumak, onu metalaşmaktan alıkoymak ve güvenli bir toplumsal ortam inşa etmek içindir. İslam'ın kendine has bir örtünme anlayışı ve adabı vardır. İslam'a göre insan, bedenini sergilemek ve arzu uyandırmak için değil; bilakis bedenini örtmek, arzuları gemlemek ve azaltmak için giyinir. İslâm, şehvetin tahrik edilmediği, cinsel kaosun yaşanmadığı temiz ve dengeli bir toplum kurmayı amaçlar. Sürekli tahrik edilen bireyin doyumsuz şehveti, insanı psikolojik rahatsızlıklara ve cinsel anarşiye sürükleyebilir.

İslâm dininin korumayı amaçladığı beş temel unsur vardır. Bunlar; din, akıl, can, mal ve nesil güvenliğidir. Zarurât-ı hamse olarak da ifade edilen bu hususlar, her insanın eşit şekilde sahip olduğu temel haklarıdır. Bu bağlamda örtünme emri, hem nesli koruma hem de toplumsal iffeti sağlama açısından önemlidir.

Müslüman kadın, cahiliye devri kadınlarından farklı olarak örtünmek suretiyle kendi onurunu ve iffetini korur. Bu yazıda, Kur'ân'da kadının örtünmesine dair ayetler klasik tefsirler ışığında incelenecek; özellikle Nûr Suresi 31. Ayet, Ahzâb Suresi 59. Ayet ve Nûr Suresi 60. Ayet bağlamında örtünmenin anlamı, sınırları ve hikmetleri değerlendirilecektir.

Nûr Suresi 31. Ayet

Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. Dışarıda kalanlardan başka ziynetlerini göstermesinler.

Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, başka kadınlar, hizmetlerinde bulunan köleleri ve câriyeleri, cinsel arzusu bulunmayan erkek hizmetçiler, kadınların cinselliklerinin farkında olmayan çocuklar dışında kimseye süslerini göstermesinler. Yürürken, gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Hepiniz Allah'a tövbe edin, umulur ki kurtuluşa erersiniz! (Nûr, 24/31)

Bu ayet, cahiliye döneminin kadına dair yanlış uygulamalarını ortadan kaldırarak mümin kadınları onurlu bir kimliğe kavuşturmayı hedefler. Ayette geçen emirler birkaç temel ilkeyi içerir:

Bakışların korunması: Gözlerin haramdan sakınması, kalbin korunmasının ilk adımıdır. Zira haram bakışlar kalpte fitne doğurabilir. Göz, kalbe açılan kapıdır. "Zira bakmak, zinanın postacısıdır," derler.

Ziynetlerin gizlenmesi: Ziynet kelimesi klasik tefsirlerde hem takılar hem de süs yerleri olarak yorumlanmıştır. Ayette kadınların ziynetlerini teşhir etmemeleri yalnızca mahremleri dışındaki kimseler için geçerlidir. Bu sınır, hem kadının onurunu hem de toplumun genel ahlakını korumayı amaçlar. Meşakkatin giderilmesi, günlük işlerde ve alışverişte bu uzuvların kullanılma ve açık tutulma gerekliliği; namazda ve hacda bu kısımların açık tutulmasının emredilmesi gibi gerekçelere binaen, Nur suresinin 31. ayetindeki "Kendiliğinden görünen uzuvlar hariç" ifadesinden kadının iki eli, yüzü ve ayağı gibi uzuvlar anlaşılmıştır. İsabetli olduğunu kabul ettiğimiz bu anlayışa göre kadının iki eli, yüzü ve ayağı tesettürden istisna tutulmuştur.

Başörtüsünün işlevi: Ayet, sadece başın değil, göğüs ve yaka bölgesinin de örtülmesini emreder. Bu, dönemin yaygın giyim tarzlarına bir düzeltme ve yeni bir ahlaki çerçeve önerisidir.

Sezai Karakoç, "Örtünüş, İslâm'ın, kadına haysiyetini bağışlayan bir buyruğudur." der. Bu tanım, İslâm'ın temel ahlaki ilkeleri ve toplumsal huzuru sağlamaya yönelik hükümlerini bize özetlemektedir. Şun

Yabancılara gösterilmesi câiz olmayan süsleri görmelerinde sakınca bulunmayan hısım akrabanın (bu mânada istisna edilenlerin) açıklanmasında: Kadınların iç ziynetlerini gösteremeyeceği erkeklerden, Nur Suresi 31. ayeti gereği kocası ve yakın akrabası olan erkekler istisnadır. Bu istisnanın illeti ise, yakınlığa bağlı olarak bu erkeklerin mahremi olan bayanlarla sürekli beraber yaşamaları, yanlarına sürekli girip çıkmaları dolayısıyla birbirlerine bakmalarını gerektiren bir zaruretin bulunması ve cinsel fitneden emin olunmasıdır.

Bu ayet, örtünmenin yalnızca biçimsel bir giyim değil; aynı zamanda bir ahlaki duruş, bir bilinç, bir tavır, bir ibadet olduğunu ortaya koyar.

Ahzâb Suresi 59. Ayet

"Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle, dış giysilerini üzerlerine alsınlar. Bu, onların tanınıp rahatsız edilmemeleri için en uygun olanıdır. Allah, çok bağışlayandır, çok merhametlidir." (Ahzâb, 33/59)

Bu ayet, İslâmî hayat tarzının toplumda görünür kılınmasını ve kadının dış ortamda güvenli bir şekilde var olmasını hedefler. Burada geçen "cilbab", kadının elbisesinin üzerine giydiği dış örtüdür. Klasik tefsirlerde "cilbab":

"Tepeden tırnağa örten giysi",

"Çarşaf, ferace",

"Kadının dışarı çıkarken vücudunu örttüğü örtü" "Kadınların elbiselerinin üstüne giydikleri her çeşit tepeden tırnağa örten giysidir", gibi çeşitli şekillerde açıklanır.

Merhum Elmalılı Hamdi Yazır "cilbab" tabirinde iki vecih olduğunu belirtir: Birisi; cilbablarından birisiyle bütün bedenini sıkıca örtmek. Diğeri ise cilbabın bir tarafıyla başından yüzünü örtmektir. İki türlü örtünme şekli vardır. Birisi; kaşlarına kadar başını örttükten sonra büküp yüzünü de örtmek, yalnız tek bir gözünü açık bırakmaktır. İkincisi ise; alnının üzerinden sıkıca sardıktan sonra burnunun üzerinden dolayıp gözlerin ikisi de açık kalsa bile yüzün büyük kısmını ve göğsü tamamen örtmüş bulunmaktır.

Merhum Elmalılı, bu izahın arkasından tefsirinde;

"Ben 1310 (1893) yılında İstanbul'a geldiğimde hanımların tesettür tarzı; bir peçe ilave edilmek ve elde açık bir şemsiyye bulunmak şartıyla tesettür tarzları bu idi." notunu düşer. Bu ifade, tesettür ayetlerinin toplumumuzda nasıl yerleşip kök saldığını ve şehirli bir yaşama biçimi haline geldiğini gösteren tarihi bir örnektir.

Cilbâb, Müslüman kadınların cahiliye kadınları ve kölelerinden farklı olduklarının bilinmesi, iffetli olduklarının bilinmesi ve böylece eziyet edilmemeleri için farz kılınmıştır

Ayet, kadının tanınarak iffetli bir kimlikle dışarıda bulunmasını, dolayısıyla kötü niyetli kişilerin saldırılarına veya tacizlerine karşı korunmasını hedefler.

Ümmü Seleme (r.a.) şöyle anlatır:

Cilbâb, Müslüman kadınların cahiliye kadınları ve kölelerinden farklı olduklarının bilinmesi, iffetli olduklarının bilinmesi ve böylece eziyet edilmemeleri için farz kılınmıştır

"Bu âyet nazil olduğunda Ensar kadınları üzerlerine siyah elbiseler giyerek öyle bir vakar ve sükûnetle dışarı çıktılar ki, başlarında sanki kuş varmış gibi yürürlerdi."

Bu davranış, kadının toplumsal alanda hem saygı hem de güven içerisinde yer alabilmesinin ancak İslâmî örtünme ile mümkün olabileceğini göstermektedir.

Nur Suresi 60. Ayet

''Evlenmekten umudunu kesmiş yaşlı kadınların, açılıp saçılmadan giysilerini çıkarmalarında onlar için bir sakınca yoktur, bununla beraber iffetlerini korumaya özen göstermeleri kendileri için daha hayırlıdır. Allah her şeyi işitip bilmektedir.'' (Nur, 24/60)

Oturan Kadınlardan Kasıt: "Yaşlanıp oturmuş kadınlar (el-kavâid)" ifadesiyle, yaşları dolayısıyla herhangi bir iş yapamayan, yerinde oturup kalan, çocuk doğuramayan, ay halinden kesilmiş, acuze kadınlar kastedilir.

Buna ayete göre; yaşlanmış, âdet görmez hale gelmiş, normal şartlarda kendisine izdivaç teklifi yapılmaz olmuş kadınlar, gençlere nispetle daha az örtünebilecek, bir başka ifadeyle bazı giysilerini çıkarabileceklerdir. Evlenme beklentisi olmayan kadınların, süslenip teşhir amacı gütmeksizin dış elbiselerini bırakmalarında günah yoktur. Yani çarşaf ve ferace gibi sokak elbiselerini giymemelerinde. Bununla beraber iffetlerini korumaya özen göstermeleri, kendileri için daha hayırlıdır.

Kur'an'daki örtünme emirleri, kadını değersizleştirmek için değil; toplum içinde haysiyetli bir duruş kazandırmak için gelmiştir. Örtünme, kadının hem kendini hem de toplumu koruma bilincinin bir tezahürüdür. Aynı zamanda, mümin bir kadının Allah'a karşı duyduğu saygının ve bağlılığın da bir göstergesidir. Kadının örtünmesi, onun değerini artırır; dış dünyanın hoyrat bakışlarından korur ve onun izzetiyle, iffetiyle yaşamasına yardım eder.

Modern zamanlarda örtünme, çoğu zaman bireysel bir tercih; kimi zaman ise baskı unsuru olarak tartışılsa da İslâm'ın perspektifinden bakıldığında örtünme, hem ibadetin şartı hem de bir ibadettir: kulluk bilinci ve ahlaki duruştur.

Modern zamanlarda örtünme, çoğu zaman bireysel bir tercih; kimi zaman ise baskı unsuru olarak tartışılsa da İslâm'ın perspektifinden bakıldığında örtünme, hem ibadetin şartı hem de bir ibadettir: kulluk bilinci ve ahlaki duruştur.

Örtünmenin İslami Şekli

Ali Rıza TEMEL

"Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva elbisesi ise daha hayırlıdır."
A'râf, 26

İnsanı diğer canlılardan ayıran özelliklerden biri de avret yerlerini örtmesidir. Malum olduğu üzere, diğer canlılarda utanma ve belirli yerlerini örtme gibi bir duygu yoktur. Zaten onlardan böyle bir duygu ve davranış beklemek de gerekmez. İnsanda ise bu duygu fıtridir. Yani doğuştan gelmektedir. Babamız Hz. Âdem'le annemiz Hz. Havva cennette şeytana uyup yediğinde avret yerleri açıldı, tabiatlarında olan utanma duygusu sebebiyle avret mahallerini yapraklarla örtmeye koyuldular. Kur'an'da bu durum şöyle ifade ediliyor: *"Yasak meyveyi yediklerinde avret yerleri kendilerine göründü ve cennet yapraklarını üst üste koyarak avret yerlerini örtmeye başladılar.»*

Demek oluyor ki örtünme insanla başlayan bir tutumdur ve bir insanlık imtiyazıdır. Cenab-ı Hak, yaratıkların en değerlisi olan insanın değerini korumak ve onu diğer varlıklardan ayırt etmek için tesettürü emretmiş, buna dair belli ölçüler koymuştur. Örtünmeyle ilgili hükümler sadece Kur'an'da değil, Tevrat ve İncil'de de mevcuttur. İncil'de şöyle denmektedir: *"Eğer kadın örtünmüyorsa saçı da kesilsin. Fakat kadının saç kesmesi yahut tıraş olması ayıp ise örtünsün. Kadın, erkeğin izzetidir."*

Avret mahallerini örtmek, insanlara mahsus bir emir olmakla beraber pek az istisna hariç, hayvanlarda bile cinsiyet organlarının tabiî olarak saklandığını görüyoruz. İnsanlara nazaran hayvanların daha tüylü olmaları da bir bakıma tabii örtüye sahip olmalarını ifade eder. İnsan, dünyaya çıplak olarak gelir ve kendisini soğuk ve sıcaktan koruyacak, avret mahallerini örtecek ve ayrıca süslenip güzelleştirecek elbiseler edinme imkânına kavuşur. Baştaki ayette de buna işaret edilmekte, giyinmenin avret mahallerini örtme yanında süslenme yönüne de dikkat çekilmektedir. Ayette ayrıca, *"Takva elbisesi daha hayırlıdır"* denmektedir. Zira takva, 'korunma–sakınma' demektir. Dış elbiseler insanın bedenini soğuk ve sıcaktan, kötü bakışlardan, mikroplardan korur, avret yerle-

rini örter. Takva ise insan ruhunu ve ahlâkını her türlü manevî kir ve pisliklerden korur, insana kötülüklere karşı zarar verebilecek her türlü menfiliklere karşı adeta bir zırh olur. Aslolan da bu takva zırhına bürünmektir. Takva zırhından mahrum olanlar kıyafetleri ne olursa olsun manen çıplak sayılırlar. Avret mahallerini örttükleri elbiseleri, taktıkları süs ve ziynetleri; çalım, kibir ve gurur vasıtası yapanlar, her ne kadar bedenlerini örtmüş olsalar bile manevî ayıplarını saklayamazlar. Takva örtüsü, sübjektif bir olgudur. Bu, kişinin manevî tekâmülüyle orantılıdır.

Bedenimizin nerelerinin, nasıl ve kimlere karşı örtülmesiyle ilgili geri ölçüler ise belirlenmiştir. Bu konuda pek çok âyet-i kerime ve hadis-i şerif vardır. Örtünme ile ilgili en kapsamlı âyet-i kerimeler Nur suresinin 30 ve 31'inci ayetleridir:

"Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramlardan sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu kendileri için daha temizdir. Şüphesiz ki Allah onların bütün yaptıklarından haberdardır. Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Ziynetlerini açmasınlar, bunlardan görünen kısımlar müstesnadır. Başörtülerini yakalarının üzerine kadar örtsünler. Ziynetlerini açmasınlar. Ancak kendi kocalarına, babalarına, kocalarının babalarına, kendi oğullarına, kocalarının (başka hanımlardan olan) oğullarına, erkek kardeşlerine, erkek kardeşlerinin oğullarına, kız kardeşlerinin oğullarına, Müslüman kadınlara, sahip oldukları cariyelere, kadına ihtiyacı kalmamış uyuntu erkeklere, henüz kadınların gizli yerlerinin farkına varmamış çocuklara açabilirler. Gizledikleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Hep birlikte Allah'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz."

Ayet-i kerimelerde Cenab-ı Hak, mümin erkek ve kadınlara gözlerini haram, ayıp ve çirkin şeylerden sakındırmalarını, ırzlarını korumalarını, yani kendi haram yerlerini de başkalarına gösterip tecavüze maruz bırakmamalarını, böylece hem kendilerini hem de başkalarını haramdan korumalarını emretmektedir. Hem cinsi latif olmaları hem de erkeklere nispetle daha ziyade tecavüz ve sarkıntılıklara maruz bulunmaları açısından kadınların örtüleri konusu daha detaylı ele alınmıştır. Tesettürle ilgili bu hükümler kadının şahsiyetini, huzur ve saygınlığını korumaya yöneliktir.

Ayette belirtilen ziynetten maksat ziynet mahalleridir. Mesela yüz, sürme ve allık yeri; baş, taç yeri; saç, örgü ve bükülüm yeri; kulaklar, küpe yeri; boyun ve göğüs, gerdanlık yeri; baldırlar, halhal yeri; el, kına ve yüzük yeri; bilekler, bilezik yeri vs... Bu ziynet mahalleri yabancılara gösterilemez. Zaruret olduğu için elbiselerin dış taraflarıyla eller ve yüz istisna edilmiştir. Zira iş yapmak için elin, görmek ve nefes almak için yüzün açık olmasında zaruret görülmüştür.

Ayet-i kerimede ziynet mahallerinin açılabileceği kimseler belirlenmiştir. Elmalılı Hamdi Yazır bunları şöyle tarif etmiştir:

Kocalar için hanımlarının her yerine bakmak helâldir.

Kadın, ayette belirtilen mahrem-

Avret mahallerini örtmek, insanlara mahsus bir emir olmakla beraber pek az istisna hariç, hayvanlarda bile cinsiyet organlarının tabiî olarak saklandığını görüyoruz. İnsanlara nazaran hayvanların daha tüylü olmaları da bir bakıma tabii örtüye sahip olmalarını ifade eder. İnsan, dünyaya çıplak olarak gelir ve kendisini soğuk ve sıcaktan koruyacak, avret mahallerini örtecek ve ayrıca süslenip güzelleştirecek elbiseler edinme imkânına kavuşur.

lerine (nikâh düşmeyenlere) yüz, el ve ayaklarla, iş ve hizmet anında açılan başını, saçını, kulaklarını, boynunu, kollarını ve inciklerini açabilir. Onların da buralara bakmaları helâldir. Çünkü yakınlıkları doğaldır. Onların arada bulunmaları gerekir. Fitne düşünülmez. Fakat karılarını o türden göstermek caiz değil, arsızlıktır.

Erkeğin erkeğe karşı olduğu gibi kadının kadına karşı avreti de göbekten diz kapağına kadardır.

Erkeklerden, kadına ihtiyacı kalmamış, cinsi güçten düşmüş hizmetkârların, etkilenmemekle ve fitne düşünülmemekle üzerlerine bakmaları, mahrem olanlara bakmalarına benzer.

Çocuklar mükellef değildir, ancak anlayış ve idraklerine göre edep ve terbiye öğretilmesi gerekir.

Bu örtünme emri, esir cariyeler hakkındakinden değil, hür olan Müslüman hanımlar hakkındadır.

Örtünme, kadının hem kendi iffet ve itibarını koruması, hem de yabancı erkekleri etkileyip günaha sokmaması açısından fevkalade önemlidir. Bu bakımdan kadının, cahiliye döneminde olduğu gibi, dikkat çekmek için kırıtık yürümemesi, açılıp saçılması, yabancıları tahrik için şeytani hünerlerini ortaya koymaması, ayet-i kerimelerde yasaklanmıştır. Bizim inanç ve anlayışımıza göre bir kadın, nikâhı altında bulundukça yalnız bir erkeğe aittir. Eşini memnun etmek, onu şeytanî tuzaklardan korumak için bütün ilgi ve alakayı ortaya koymak gerekir. Yuvanın saadet ve selameti için bu fevkalade önemlidir. Irz ve namusu korumak sadece kadının değil, erkeğin de görevidir. Hz. Peygamber (sav) erkeklere, *"Siz iffetli olunuz ki kadınlarınız da iffetli olsunlar, babalarınıza iyilik edin ki çocuklarınıza da nice iyilik etsinler"* buyurmuştur.[1]

Din, iman, iffet, haya gibi insani ve ahlaki değerlerin karşısına 'özgürlük', 'laiklik' ve 'çağdaşlık' gibi söylemlerle karşı çıkan bir güruh da söz konusudur. Herhangi bir kimliği ifade etmeyen sadece kozmopolitlik ve züppeliği simgeleyen bu güruh, tesettüre karşı dikilen bu güruh, en tabii insan hakkı olan örtünme serbestliğinin önüne geçmekte ve kamusal alanlarda örtünenin görünür olmasından rahatsız olmaktadır. Onların derdi de olduğu gibi tesettüre yeniden engel olmaya çalışmaktalar.

Düşünün, iffetli bir kıyafet, insanı iffetsizlikten koruyor ve ahlaka hizmet ediyorsa, İslam karşıtlığının adı olduğu gibi bugün de tesettür üzerinden kamufle edilmeye çalışılmaktadır. Hâlbuki tarih boyunca ilkel olan, örtünme değil çıplaklık olmuştur.

Düşünün, iffetli bir kıyafet, insanı iffetsizlikten koruyor ve ahlaka hizmet ediyorsa, İslam karşıtlığının adı olduğu gibi bugün de tesettür üzerinden kamufle edilmeye çalışılmaktadır. Hâlbuki tarih boyunca ilkel olan, örtünme değil çıplaklık olmuştur. Eski Yunan ve Roma'da çıplaklık hâkimdi. Hamamlarında kadın-erkek gruplar hâlinde beraber olurlardı. Roma ve Yunan kalıntılarına baktığınızda bunu net görebiliyorsunuz. Roma ve Yunan sanatında insanın tenasül organları meydanda pek çok heykel vardır. Afrika ve Avustralya yerlilerinin de çıplak dolaştıklarını belgelerle görebilmekteyiz. Şayet bizim yerli özgürlükçü çağdaşlarımız mantığıyla hareket edecek olursak en çağdaş kimseler bu çıplak Afrika ve Avustralya yerlileri olmalıdır.

Ülkemizin yakın geçmişinde kızlarımızın başörtüsüyle üniver-

siteye gitmesine tahammül edemeyenler ve bunu laiklik ve çağdaşlığa aykırı görenler vardı. Farklı din ve inançlarda olup sımsıkı örtünenlere bir şey demeyip hatta ödül verenler, "Efendim mühim olan kafanın içidir, şekille uğraşmak çağ dışılıktır" diyebilmektedir. Bu ifadeleri kullananlar neden acaba kendileri gibi düşünmeyen, giyinmeyen insanları düşman ilan edebiliyorlar? Söyledikleri ile yaptıkları apaçık bir tenakuz değil midir? Dünyanın hangi medeni ülkesinde insanların kılık kıyafeti ile uğraşılıyor? Uzaya çıkanlar, bilgi çağının bayraktarlığını yapanlar, ekonomik, sosyal ve siyasal problemlerini çözenler, bulundukları seviyelere herhâlde kılık kıyafet kavgası yaparak gelmediler, onlar insanların kafa ve gayretlerine, verimliliklerine baktılar. Şekillere takılıp insanların potansiyellerini heba etmediler. Maymunu ne modern kılığa soksanız herhâlde en ilkel insan seviyesine bile çıkamaz.

Artık bu çağdaş yobazlıktan kurtulup, insanların potansiyel tehlike sayılmadan ve her ferdin güç ve kabiliyetini ülke ve insanlık menfaatine kanalize ederek hoşgörü ve güven ortamına girilmelidir. Soyunarak, açılıp saçılarak bir ilerleme olsaydı Ay'a Amerikalılardan önce çıplak Avustralya yerlileri ayak basardı. Bu söylediklerimizin zorla gerçekleştirilecek örtünme için de geçerli olduğunu ifade edelim. İnsanların zorla başını örtmeye çalışmak, belirlenmiş bir kıyafet giymeye zorlamak da asla kabul edilemez. Böyle bir girişimi din adına yapmak İslâm'a yapılan bir zulümdür. Bu mesele üzerinden kavga etmekten, insanların giyimine düşmanlaştırmaktan vazgeçilmelidir.

İnsanın ilim, iman, aksiyon ve estetik gibi dört önemli boyutu vardır. Güzellik ve zarafet duygusu en güzel insani hasletlerdendir. Müslüman kadın ve erkek, zarafet ve güzellik simgesi olmakla mükelleftir. Zira hadis-i şerifte de belirtildiği gibi, _"Allah güzeldir, güzelliği sever."_[48] Allah Teala her şeyi yerli yerince ve güzelce yaratmıştır. İnsanın görevi, güzeli çirkinleştirmek değil, daha iyi ve daha güzeli aramaktır.

Kadın ve erkeğin güzellik ve zarafetini şehvet planında değerlendirmemek gerekir. Zira şehvet duygusu ile güzellik duygusu aynı şeyler değildir. Kadın ve erkeğin seksi olmasıyla kibar ve zarif olması birbirine karıştırılmamalıdır.

Günümüzün modacıları zarafetten ziyade şehveti ön planda tutmaktadır. Podyumdaki mankenler mi yoksa üzerlerindeki elbiseler mi daha çok ilgi çekiyor konusu tartışılabilir.

Müslüman kadın ve erkekler kılık kıyafet, söz ve davranışlarıyla İslam'ın temsilcisi durumundadır. Hiçbir Müslüman, dinin kötü bir vitrini olamaz. Kılık kıyafet bir bakıma kimliği ifade ettiğine göre her Müslüman, en zarif görünümü sergilemelidir. Bu, şehvet değil estetik görüntüsüdür. Konuyu Hz. Peygamber'in şu hadis-i şerifleriyle taçlandıralım:

"Bineklerinizi düzgün, elbiselerinizi düzgün yapın ki insanlar arasında parmakla gösterilecek şekilde olun. Allah kötü görünümü ve kötü görünümde ısrar edeni sevmez."[49]

İnsanın ilim, iman, aksiyon ve estetik gibi dört önemli boyutu vardır. Güzellik ve zarafet duygusu en güzel insani hasletlerdendir. Müslüman kadın ve erkek, zarafet ve güzellik simgesi olmakla mükelleftir. Zira hadis-i şerifte de belirtildiği gibi, _"Allah güzeldir, güzelliği sever."[48] Allah Teala her şeyi yerli yerince ve güzelce yaratmıştır. İnsanın görevi, güzeli çirkinleştirmek değil, daha iyi ve daha güzeli aramaktır.

Tesettür: Bir Niyet ve Bir Duruş

Nuran ÖNDEŞ
Arş. Gör., FSMVÜ İslami İlimler Fak.

Tesettür, İslam'ın Müslüman kadına yüklediği önemli sorumluluklardan biridir. Ancak bu sorumluluk, sadece bedeni örten bir kıyafet biçiminden ibaret değildir. Aksine, tesettür bir kulluk bilincini, bir kimlik inşasını ve bir hayat tarzını yansıtır. Zira iman, kalpteki bir tasdik olmakla birlikte, onun sahih ve sarsılmaz olabilmesi, aklî ve naklî delillerle temellendirilmesine bağlıdır. Delile dayanmayan bir inanç, taklide dayanır; taklide dayanan bir iman ise şüphe karşısında zayıf düşmeye mahkûmdur. Bu sebeple, kâinatı Allah'ın varlığına delalet eden en büyük ayetlerden biri olarak tefekkür etmek gerekir. Zira âlem, hâdis oluşuyla -yani sonradan var kılınmış olmasıyla- bir başlangıca sahip olduğunu ortaya koyar. Varlığı, hem yokluğu hem de varlığı mümkün kıldığı için, bir tercih edicinin iradesine muhtaçtır. Bu tercih edici, âlemden zâtı ve sıfatları itibariyle tamamen farklı, kadîm, bâkî, kendi nefsinde kâim, âlim, kâdir ve murîd bir yaratıcıdır. Böylesi bir yaratıcıya iman eden kişi, onun insanlara peygamber göndermesini de aklen ve hikmeten makbul kabul eder. Bu peygamberin doğruluğu ise nübüvvetin delilleriyle sabit olmuştur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Allah'tan aldığı vahiy ile mümin hanımlara tesettürü emretmiş, bu emri de İslâmî hayatın ayrılmaz bir parçası kılmıştır. Dolayısıyla Allah'a ve onun gönderdiği peygambere iman eden her Müslüman kadın, tesettürü yalnızca şekli bir yükümlülük değil, imanının ve kulluk şuurunun bir gereği olarak kabul eder. Tesettür, işte bu yönüyle bir inancın, bir sadakatin ve bir bilinçli tercihin kıyafetidir.

Günümüzde tesettür üzerine çokça konuşulmakta, çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Öyle ki, günümüzde tesettür; moda, kültür, siyaset ve bireysel tercih eksenlerinde sıkça tartışılmakta, farklı farklı değerlendirilmektedir. Fakat bu çeşitlilik ve farklılık içerisinde, tesettürün aslî anlamını ve ruhunu yeniden hatırlamak, her zamankinden daha elzem görünmektedir. Bugünün modern şehir yaşamında tesettürü muhafaza etmek, elbette kolay değildir. Görselin öne çıkarıldığı, tüketimin ve teşhirin normalleştirildiği bir çağda, örtünmeyi sürdürmek; sabır, sebat ve bilinç gerektirir. Ancak bu zorluk, tesettürün anlamını yitirdiğini değil; aksine, daha içten ve derin bir bilinçle yaşanması gerektiğini gösterir. Tesettür, yalnızca sakin ve homojen toplum düzenlerinde değil; karmaşık, çok sesli ve yönü belirsiz şehirlerde de kadının istikametini belirleyen bir inanç pusulası olarak değerini korur.

"Zaman değişti" söylemi sıkça dile getirilse de zamanın değişmesi, her değeri geçersiz kılmaz. Bazı hakikatler vardır ki, tarih ötesidir; mekânla da modayla da sınırlı değildir. Tesettür de bu sabitelerden biridir. O, çağlara değil; ilahi hitaba bağlıdır. Her ne kadar çevresel şartlar değişse de, mümin bir kadının Allah'a olan sadakati ve örtüsüne yüklediği anlam değişmez. Hatta içinde yaşadığımız çağda, tesettür daha bilinçli bir tercihe; daha güçlü bir kimlik inşasına dönüşmelidir. Bu yönüyle tesettür sadece bir gelenek değil, bilincin ve aidiyetin çağlar üstü bir ifadesi olmaktadır.

Tesettür, yalnızca dış görünüşle sınırlı olmayan; niyetle başlayan ve süreklilik isteyen bir ibadettir. Niyetin sahih ve diri tutulması, tesettürün anlamını muhafaza etmenin en temel şartıdır. Bir kimse tesettüre girdikten sonra zamanla bu hal bir alışkanlık hâlini alabilir; fakat niyetin tazelenmediği, anlamın derinleşmediği bir tesettür, zamanla sıradanlaşabilir ve şekle indirgenebilir. Bu nedenle her ibadette olduğu gibi, tesettürde de kalbî bir bilinç ve samimi bir yöneliş esastır. Dolayısıyla tesettürde esas olan, dış görünüşü düzenleyen hükümlerin ardında yatan niyet, ruhî boyut ve sürekli kendini yenileme ihtiyacıdır. Bu nedenle tesettürü; salt bir örtünme sistemi değil, niyetle kavrulan ve bilinçle sürdürülen bir ibadet olarak anlamak gerekir.

Öyle ki, tesettüre başlamak kalpte bir karar anıdır; ancak bu kararın arkasındaki niyet, son derece hayati bir yere sahiptir. "Ameller niyetlere göredir." hadisi ışığında baktığımızda, bir ibadete yönelen kalbin durumu, eylemin hakikati

Tesettür, yalnızca dış görünüşle sınırlı olmayan; niyetle başlayan ve süreklilik isteyen bir ibadettir. Niyetin sahih ve diri tutulması, tesettürün anlamını muhafaza etmenin en temel şartıdır. Bir kimse tesettüre girdikten sonra zamanla bu hal bir alışkanlık hâlini alabilir; fakat niyetin tazelenmediği, anlamın derinleşmediği bir tesettür, zamanla sıradanlaşabilir ve şekle indirgenebilir.

Sosyal hayatta tesettürlü bir kimlik, izolasyon değil, aksine "saygınlık alanı" yaratır. Çünkü insan, görünüşüyle iffetli bir duruş sergilediğinde, etik ve ahlaki sorumluluk bilinci de güçlenir. İnsan, dış görüntüsüne sorumluluk yüklediğinde, iç dünyasında da ahlaki bir disiplin geliştirir. Kadın, örtüsüyle hem Allah'a olan bağlılığını ilan eder, hem de toplumda neye ait olduğunu, neyi temsil ettiğini gösterir.

üzerinde belirleyici olur. Tesettür de bu kapsamda, başlangıçta Allah rızasıyla yapılan bir eylem iken; zamanla niyet tazelenmezse yalnızca alışkanlığa dönüşebilir. Alışkanlık hâline gelmiş ve kalpte derin bir bilinç taşımayan tesettür ise; ilk heyecanını, hakkaniyetini ve ruhî iklimini kaybetme riski taşır. Bu sebeple her niyetin tazelenmesi, her seferinde kalbin tesettüre yönelik samimiyetinin gözden geçirilmesi elzemdir. Öyle ki bazı örneklerde, tesettüre alışkanlıkla devam eden fakat zamanla anlam dünyasında boşluk hisseden kadınların, "Neden örtülüyüm?" sorusunu kendine yeniden sorması da bu niyet tazelenmesinin önemini gösterir. Dolayısıyla tesettürü yaşatan biçim değil; o biçime yüklenen anlamdır. Niyet bozulduğunda ibadet mecalsizleşir; fakat her tazelenen niyet, tesettürün hem zâhirinde hem bâtınında dirilişe vesile olur.

Müslüman bir hanım için tesettür, sadece bireysel bir tercih değil; İslam'ın kamusal alandaki temsiliyet biçimidir. Toplum içindeki varlığımızı, inancımızın görsel ve zihinsel kodları üzerinden hayata taşırız. Bu açıdan tesettür bir "örtünme" değil, "kimliklenme" sürecidir. Tesettür, Allah'a kulluğun bir nişanesi, hayâ duygusunun somutlaşmış hâlidir. Dolayısıyla kadın, giyimiyle sadece bedeni örtmekle kalmaz; inancın erdemlerini, kulluk bilincini ve toplumun ortak huzurunu da simgeler. Toplumsal alanda saygı ve sorumluluğu pekiştirir.

Tesettür, kadını dar kalıplara hapsetmez; bilakis onu değersizleştiren bakışlardan korur ve hakiki özgürlüğünü tesis eder. Bu örtü, modern zamanların dayattığı teşhir kültürüne karşı bir duruş, bir direniş biçimidir. Zira Müslüman kadın, neyin görünür kılınacağına kendisi karar verir; böylece hem özne olma bilincini korur hem de iffet ve edep gibi değerleri topluma taşır. Tesettür, kadın ile Allah arasındaki ahlâkî sözleşmenin bir parçası olduğu kadar, toplumla yapılan sessiz ama derin bir anlaşmadır: Saygı, vakar, mahremiyet ve sorumluluk. Nitekim Mustafa Sabri Efendi'nin de dediği gibi şüphesiz ki İslam iffettir, nezafettir, namustur; kir ve pisliklerden münezzeh bir dindir ve tesettürle kadına bu iffeti koruması için alan tanır.[1]

Toplumda zaman zaman "Tesettür kadını kısıtlar" şeklinde yanlış algılar oluşabilmektedir. Oysa tesettür, kadını dar kalıplara hapsetmek için değil; onun onurunu, mahremiyetini ve öz değerini muhafaza etmek için emredilen bir ibadettir. Tesettür, kadının değerini giydiği kıyafetin markasıyla ya da modasıyla değil; taşıdığı ahlâkî duruş, hayâ ve vakar ile ortaya koymasına imkân tanır. Bu yönüyle örtünme, bir geri çekiliş değil; bilinçli bir duruşun, şahsiyetli bir temsilin ifadesidir. Çünkü tesettür, kadını dış bakışların nesneleştirici dilinden koruyarak onu bir kişilik sahibi olarak yüceltir. Kadını sadece görünüşüyle değil, düşüncesi, inancı ve duruşuyla tanımlar. Tarih boyunca İslâmî şahsiyetlerin örnekliğinde de bu hakikat açıkça görülür. Hz. Fâtıma (radıyallahu anhâ), iffet ve edebin timsali olarak hem ailesi içinde hem de ümmetin önünde bir örnek olmuş; Hz. Meryem (aleyhesselâm) ise Kur'ân'da iffe-

1 Mustafa Sabri Efendi, *Mevkıfu'l-Akl ve'l-ilm ve'l-âlem*, (Kahire: Matbaatu'l-Menar, 1910) 4/222; Sabri Efendi, *Kavlî fi'l-Mer'e*, (Dâru İbn Hazm, ts.), 25-26.

tiyle ve teslimiyetiyle yüceltilmiştir. Bu iki kutlu kadın, tesettürün sadece bir kıyafet değil, bir duruş ve kulluk biçimi olduğunu bizlere göstermiştir.

Bu yönüyle tesettür, kadının görünürlüğünü değil; saygınlığını önceleyen bir tercihtir. Özgürlüğü, teşhirde değil; sınırların bilincinde arayan bir irfanın tezahürüdür. Dolayısıyla örtü, kadını dünyadan koparmak için değil; dünya içinde haysiyetli bir yer edinebilmesi için ona ilahi bir destek sunar. İmam Gazzâlî'nin de dediği gibi ''Kadının en büyük süsü hayâsıdır. Onun hayâsı, yüzündeki perdeden daha kıymetlidir. Zira dışı örten perde, içteki iffetin dışa yansımasıdır."[2]

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere tesettürün ölçüleri, bireysel zevklerle ya da değişken moda akımlarıyla değil; Kur'ân ve Sünnet'in açık hükümleriyle belirlenmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu hüküm, özellikle iki ayette net biçimde ifade edilmiştir:

Nur Suresi 31. ayette şöyle buyurulur: *"Mümin kadınlara söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, iffetlerini korusunlar ve kendiliğinden görünen kısmı müstesna olmak üzere ziynetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar..."*

Ahzab Suresi 59. ayette ise Rabbimiz şöyle emreder: *"Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mümin kadınlara söyle: Dış örtülerini (cilbablarını) üzerlerine alsınlar. Bu, onların tanınmaları ve incitilmemeleri için en uygunudur."*

Bu iki âyet-i kerîme, tesettürün hem gerekliliğini hem de kapsamını açıklıkla ortaya koymaktadır. Ayetlerde geçen "gözlerini sakınmaları", "ziynetlerini örtmeleri" gibi ifadeler aslında iç ve dış iffetin birlikteliğine işaret eder. Burada asıl dikkat edilmesi gereken husus, tesettürün temel ölçülerine sadakatle bağlı kalınması, Allah'ın çizdiği sınırların aşılmamasıdır. Tesettür, mahremiyetin ve hayânın sembolüdür; onu şekillendiren ölçü, Allah'ın rızasıdır, toplumun geçici beğenileri değildir. Nitekim İmam Mâtürîdî, Nûr Suresi'nin tefsirinde bu noktaya dikkat çeker ve şöyle der: "Kadına örtünmeyi emretmek, onu değersiz görmek değil, onu değerli görmekten ileri gelir. Çünkü örtülü olan şey, daha kıymetlidir." demiştir.[3]

Tesettür, kadın ve erkeğin karşılıklı olarak birbirinin saygınlığını gözettiği bir hayat ahlakını besler. Ayrıca tesettür, kadına yalnızca dış koruma sağlamakla kalmaz; iç huzurun, mahremiyet bilincinin ve Allah'a sığınmanın sembolüdür. Doğru niyet ve kalp iklimiyle örtünen bir kadın, kendini Rabb'inin koruması altında hisseder ve bu güven duygusu ruhsal bir sükûnet oluşturur. Seyyid Kutub'un da dediği gibi "İslâm'ın kadını örtünmeye davet etmesi, onun iffetini, haysiyetini ve kişiliğini korumak içindir. Bu emir, kadını değersiz bakışlardan kurtarır, onu bir şahsiyet olarak var eder."[4]

Sosyal hayatta tesettürlü bir kimlik, izolasyon değil, aksine "saygınlık alanı" yaratır. Çünkü insan, görünüşüyle iffetli bir duruş sergilediğinde, etik ve ahlaki sorumluluk bilinci de güçlenir. İnsan, dış görüntüsüne sorumluluk yüklediğinde, iç dünyasında da ahlaki bir disiplin geliştirir. Kadın, örtüsüyle hem Allah'a olan bağlılığını ilan eder, hem de toplumda neye ait olduğunu, neyi temsil ettiğini gösterir. Bu temsil, bir ayrışma değil; değer merkezli bir varoluş biçimidir. Çünkü tesettür, kadını görünmez kılmak için değil; hak ettiği saygıyı görünür kılmak için vardır.

Kısacası, tesettür, bir anda "oldu bitti" deyip geçiştirilecek bir mesele değil; niyetle yola çıkılan, süreç içinde olgunlaşan, kalpte derinleşen bir yolculuktur. Öyle ki tesettür, sadece fiziki örtünme değil, iffetli bir bakış, edebe uygun bir duruş ve teyakkuzda bir kalp demektir. Her birey bu yolculuğu kendi ritminde yaşar; kimi zaman sıkıntılarla, kimi zaman sorularla karşılaşır. Fakat samimi niyetler, Rabb'imizin yardımıyla bu yolda sağlam adımlarla ilerlemeyi mümkün kılar. Tesettür; hem zâhiren hem bâtınen örtünmenin ötesinde, "bir irade duruşu", "bir kimlik manifestosu" ve "kalpteki kulluk halinin görünür tezahürü"dür. Bu yolculukta niyetimiz ne kadar güçlü ve taze kalırsa, tesettürümüz de o kadar sahibine huzur, onur ve derin bir aidiyet kazandıracaktır.

2 İmam Gazzâlî, *İhyâ'u ulûmi'd-dîn*, (Kahire: Dârü'ş-Şa'b) 2/361.

3 Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, thk. Ali İbn Muhammed ez-Zeyd, (Riyad: Müessesetu'r-Risâle, 2005), 6/205.

4 Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, çev. Muhammed Ali Akgün, (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1991), 5/3742.

Tesettür: Vazgeçilmez Değerimiz

Sevdegül ÇEKİÇ
Diyanet İşleri Başkanlığı
Uzman Vaiz

Giyinme ve örtünme fıtrî bir ihtiyaçtır. Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın yasak ağaçla sınandığı esnada, birden açılmıştır her ikisinin de mahrem yerleri. Hayâ duygularının tezahürü olarak, hemen cennet yaprakları ile örtünmeye çalışmışlardır. (Taha Suresi 121. ayet) Aslına bakılırsa, tesettür konusu insanlık tarihinden itibaren gündemde olan bir olgudur.

Nedir Tesettür?

Örtmek, kapatmak anlamına gelen tesettür kavramı, fıkhi açıdan erkek ve kadının dînen örtülmesi gereken yerlerini örtmesi demektir. Muhafaza etmesidir; kendisine madden ve manen verilen güzellikleri.

Sadece fiziki bir örtüye bürünmek değil, teslimiyeti kuşanmaktır tesettür. Bedeni saran bir kumaştan öte, kalbi Yaratan'a yaklaştıran bir ahlak zırhıdır. İnsana yakışır ve yaraşır davranışlarla tarzın farza dönüştüğü bir duruştur tesettür.

Tesettür; imanın meyvesidir. Hayâ duygusunun can bulmuş halidir. Malzemesi edep olan bir zarafet elbisesidir. İnsanın erdemleriyle yücelmesindeki en önemli adımlardandır. İlahi bir yazılım olan fıtratına uygun davranmasıdır insanın. Bir Müslüman için kulluk bilincinin ve mahremiyetin ifadesidir.

İncitmekten, incinmekten ve nefsin tuzaklarına düşmekten koruyan bir kalkandır. Kimi zaman bir başörtüsünde, kimi zaman bir elbisededir tesettür. Kimi zaman gözleri haramdan, kalbi kibirden, dili gıybetten korumaktır. Tesettür, "Ben Rabbimin çizdiği sınırlarda huzurluyum." diyebilmektir.

Takva elbisesidir tesettür... *"Ey Ademoğulları! Size bedenlerinizi (edep yerlerinizi) örtecek elbise ve giyinip süsleneceğiniz kıyafet indirdik. Ancak, takva elbisesi hepsinden daha hayırlıdır."* (A'râf Suresi 26. ayet)

Takvâ nedir peki? Bizleri yaratan, yaşatan; verdiği, vermediği tüm nimetlerle bir hikmetin içinde bizi barındıran Allah'a saygı göstermek, O'na karşı sorumluluğumuzun bilincinde olmak ve O'nun koyduğu

kuralları ihlal etmekten sakınmaktır öncelikle. Zira fiziki örtü, ruhun da o örtünün maksadına ulaşması ile anlam kazanacaktır. Ayette takvâ elbisesinin "hepsinden daha hayırlı" olarak zikredilmesindeki asıl amaç örtünmenin ruhun takvâsı olduğunu vurgulamaktır. Nasıl ki ruhsuz bir beden tam bir mana ifade etmiyorsa takvâdan uzak bir örtünmenin de anlamı eksiktir.

Vurgulanması gereken bir başka husus da sadece iç güzelliği ön plana çıkararak bedensel tesettürü gereksiz gören düşünce yapısının doğruyu yansıtmadığıdır. Dinimiz; ifrat ve tefritlerden uzak, insanın hem bedenî hem de ruhî yönünü gözeten mutedil bir tesettür anlayışı ortaya koymuştur.

Neden Tesettür?

Tesettür, Rabbimizin emridir (Ahzâb Suresi 59. ayet). Kul, bu emre itaat ederek Rahman'ın rahmetine talip olur.

"Hız ve haz çağı" olarak adlandırılan bu çağda gündemimizden düşmemesi ve aynı zamanda kaybetmememiz gereken bir değerdir tesettür. Zira gözlerin ahlak perdesiyle, kalbin iffet ve izzetle bezenmeye muhtaç olduğu bir çağdayız. Hem gerçek hayattaki hem de sanal ortamdaki birçok şey tüm cazibesiyle karşımızda dururken biz kulların bir sığınağa ihtiyacı olduğu kesin. Nefsin sınırsızca isteklerine karşı, neslin korunması adına birtakım tedbirlere duyulan ihtiyaç da ortada.

Harama dokunmamak, bakmamak ya da haramı konuşmamak gibi tesettürün manevî yönünü oluşturan esaslar öncelikle fertlerin, ailelerin ve tabii ki toplumun ahlâkî açıdan kaliteli olmasını amaçlamaktadır. Eşler arasındaki aile bağlarını kuvvetlendirerek sağlam aile ve toplum yapısını inşâ etmek, örtünme emrinin hedefleri arasındadır. Kur'an'da *" ...Onlar sizin için elbisedir, siz de onlar için elbisesiniz..."* ayetinde (Bakara Suresi 18. ayet) geçen "Libas" kavramıyla mahremiyetlerini koruyan, böylece birbirine örtü olan eşler ifade edilmiştir. Öyleyse örtünme hükmünün arka planında, aileyi ve toplumu ayakta tutacak ahlâkî ilke ve amaçlar mevcuttur.

Dışı örtmek kadar içi arındırmak da gerekir. Gönlü helalle teskin etmek, bu denli kimlik ve kişilik karmaşasının arasında "kendi olmak ve kendi kalmak" hali, ancak imanlı bir tavırla mümkündür. İmanı kuvvetlendirecek ve hayatı her an ibadet tadında yaşatacak hakikatler ise Allah'ın emir ve yasaklarında saklıdır!

Nitekim, sadece modanın yön verdiği bir yaşam tarzı ruhun aradığı

Sadece fiziki bir örtüye bürünmek değil, teslimiyeti kuşanmaktır tesettür. Bedeni saran bir kumaştan öte, kalbi Yaratan'a yaklaştıran bir ahlak zırhıdır. İnsana yakışır ve yaraşır davranışlarla tarzın farza dönüştüğü bir duruştur tesettür.

O halde, "Sınır tanımıyorum" diyen dünyaya; "Mahremiyet mahrumiyet değil; sınırlar içerisinde sınırsız özgürlüktür." diyebilen bir asaleti kuşanmanın tam vaktidir.

sükûneti, huzur ve mutluluğu sunmayacaktır. Sunmamaktadır da…

Değerli olan korunur; incinin sert, korunaklı bir kabukla korunduğu gibi… Altının, çeşitli mücevherlerin korunaklı bir şekilde sunulduğu gibi… Sahte parıltılardan uzak, kalbindeki nurun yüzüne yansıdığı; sade, derin, sessiz ama duruşu ve tavrıyla çok şey anlatan bir Müslüman kadın ya da erkek lisan-ı haliyle der ki:

"Ben, Rabbimin emrine bağlıyım, modernizmin tuzaklarına bağımlı değil!"

Tesettür kadın için de erkek için de olmazsa olmaz bir değerdir.

İnsan… Beden ve ruhtan oluşan özel ve özellikli bir varlık. Bedenin de ruhun da ihtiyaçları var. Güven duygusu, bu ihtiyaçlardan biridir. Kendisine emanet verilen bedeni örterek güven duygusunu yaşar insan…

Tesettür için beden mahremiyeti vazgeçilmez bir unsurdur. Bunun yanında tesettürü sadece beden mahremiyeti olarak anlamak ve sadece kadınların uyması gereken bir kural olarak görmek ise yanlış bir yaklaşımdır. Hem kadınlara hem de erkeklere yönelik bir emir ve uygulamadır tesettür:

"(Ey Peygamber!) Mü'min erkeklere söyle! Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar ve iffetlerini korusunlar. (Zira) bu, onlar için daha nezihtir/uygundur. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır."

"Mü'min kadınlara da söyle! Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, iffetlerini korusunlar, (yüz ve el gibi) görünen kısımları müstesna zînetlerini teşhir etmesinler ve başörtülerini tâ yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zînetlerini kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğullarından … başkasına göstermesinler. Gizledikleri zînetleri bilinip (fark edilsin) diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler! Hep birlikte Allah'a yönelin ki kurtuluşa eresiniz." (Nûr Suresi 30-31. ayetler)

Mahremiyete dikkat etmek ve iffeti korumak noktasında kadın erkek herkesin sorumlu olduğunu ortaya koyan bu iki ayet, asırlarca farklı medeniyetlerde kadının mahzâ bir fitne unsuru olarak gösterilmesinin İslami bir bakış açısı olmadığını açıkça ispat eder. Dolayısıyla Kur'an'ın tamamına bakıldığında kadın ve erkeğin aynı imtihana tâbi tutulduğu, aynı ödül ya da cezayı hak ettiği görülecektir.

Mahremiyetin inşasında tesettür vazgeçilmezdir.

Mahremiyet, gizliliktir esasında. Değerli olanın korunmasıdır. Dokunulmazlıktır. Her bir fert için en özel ve dokunulmaz olanı ifade eden bir kavramdır. Sınırların ihlal edilmemesidir. Saygı duymasıdır bir kimsenin diğerinin özel hayatına.

İnsanı nesne olmaktan çıkarıp özne olmasına fırsat veren ve değeriyle buluşturan ilahi bir emir olan tesettür, mahremiyetleri muhafaza etmeyi sağlayan bir kale misalidir. O kalenin duvarlarını ören tuğlalar; Allah için sevmek, Allah'ın sevdiklerini

sevmek ya da sevmediklerini sevmemek ve Allah'ın rızasını kazanmak için örtünmektir. Tesettür, her şeyin fütursuzca ulu orta sergilendiği bir çağda, kendini sakınabilme cesareti göstererek mahremiyeti gözetmektir.

İnternet ve sosyal medyanın sunduğu imkânlarla bizlere dikte edilen "sınırsız ve kuralsız özgürlük" anlayışı, özellikle insan bedeninin değerinin yitirilmesine sebep olabilmektedir. Âdâb-ı muaşeretten, ahlaki, kültürel ve dinî değerlerden uzak bir toplum inşa ve imar edilmek istenmektedir. Kuralları yok sayan, isyanı sözde özgürlük olarak sunan bu postmodern dönem, bizleri eşref-i mahlûkat vasfından uzaklaştırmaktadır.

Başkalarıyla paylaşılmasında sakınca bulunmayanlarla gizli kalması gerekenleri ayırt etmek gerekmektedir. Özgürlük adı altında gerçekleştirilen kontrolsüz ve kural tanımayan davranışların bireysel ve toplumsal düzlemde bizi değerlerimizden uzaklaştırdığını görmek ve bunun için gerekli tüm tedbiri almak da gerekmektedir.

O halde, "Sınır tanımıyorum" diyen dünyaya; "Mahremiyet mahrumiyet değil; sınırlar içerisinde sınırsız özgürlüktür." diyebilen bir asaleti kuşanmanın tam vaktidir.

Tesettür yapmak istediklerimize engel midir?

Özgürlük, nefsin her istediğinin peşinden gitmek değil; kişinin, kendisi için neyin gerekli ve değerli olduğunu seçebilmektir. Tesettür ise bu seçimin önemli bir boyutudur.

Söz gelimi, tesettürlü bir kadın; sosyal ve kültürel etkinliklerini mahremiyet sınırları içerisinde gerçekleştirebilir. Bunun yanında onun tesettürlü olması, idealleri gerçekleştirmesine bir engel değildir. Günümüzde kadınların, çalışma hayatında oldukça aktif olduğu görülmektedir. İslam tarihine bakıldığında, Hz. Hatice gibi ticari hayatın içinde aktif bir şekilde yer alan hanımefendiler, İslam'ın kadını toplumdan ve çalışma hayatından uzaklaştırmadığına en güzel örneklerdendir. Kadınlar kimi zaman Mescid-i Nebi'de bir ilim talebesi olarak karşımıza çıkarken kimi zaman da Hz. Aişe gibi bir hadis âlimi olarak tarihe adını yazdırmıştır. Tesettür tercihinin, kadın haklarını kısıtlayan bir durum olarak değerlendirilmesi; ancak ve ancak yanlış uygulamalardan kaynaklanmış olabilir. Zira dinimiz böyle bir vak'aya asla onay vermemiştir. Tesettürüne dikkat eden bir hanımefendinin, dinin bir vecîbesini yerine getirmiş olmakla kendini daha mutlu hissetmesinden daha doğal ne olabilir? Öyleyse, tesettürlü bir kadın hayattan soyutlanmamalı ve bu konuya temel insan hakları bağlamında bakılmalıdır.

Sanattan siyasete, ilimden kültüre her alanda ve mahremiyet ölçülerine uygun şekilde kadın ya da erkek herkes yerini alabilir. Çünkü tesettür bir engel değil, Müslümanca bir duruşun ifadesi ve "kendin olabilmenin" yansımasıdır.

Peki... Başörtüsü bir aksesuar mıdır?

Başörtüsü, hangi renk, hangi özellikte olacağına önem verdiğimiz bir kumaş parçası değildir sadece. İmanımızın görünüşümüze yansıması olarak başımıza taktığımız bir taçtır. Aksesuardan öte bir duruş, bir kulluk alametidir. Bir simge değil, ayettir!

Başörtüsü; dayatma değil, Rabbimizin emrine verdiğimiz sadakatli bir cevaptır. Seven, sevdiğine sevgisini ispat etmek ister ya hep... İşte kulun Allah'a olan sevgisinin ispatı da O'nun emir ve yasaklarını isteyerek yapmaktır.

Başörtüsü, sadece görünmemesi gerekeni değil; değerli olanı örter. A'râf Suresi 26. ayette geçen "rîş" kelimesi, insanın süslenme ihtiyacına atıf yapar niteliktedir adeta. Ayetin devamında gelen "takva elbisesi" ifadesi ise, tesettürün aslında bir süsten ibaret olmadığını haykırır sanki. Sözden öze bir şehadeti telkin eder Rabbinin huzurunda...

Şimdi soruyorum; Son zamanlarda kafası karışan ve aslında özünden uzaklaşan, kalabalıklar içerisinde yalnızlaşan, en yakınındaki ailesiyle bağları kopan ve belki de "Ben buradayım, ben varım, beni görün!" demenin başka bir şekliyle başörtüsünü çıkarmak isteyen genç hanımefendilere;

Bunu gerçekten istiyor muyuz?
Ve ne için istiyoruz?
Gerçekten istiyor muyuz, kendimiz olmaktan vazgeçmeyi?
Gerçekten istiyor muyuz, tesettürden uzak bir hayatı devrim gibi sunanları dinlemeyi?
Ve... Gerçekten istiyor muyuz, inci tanesinin kabuğunu terk etmesi misali değerlerimizi terk etmeyi?..

Cihan Aktaş ile Kadın ve Mahremiyet Üzerine

İNSİCAM

Kıymetli Hocam, Türkiye'de kadın bedeni birçok alanda politik araç edilmekten kurtulamıyor. Mahremiyet, tesettür ve annelik kavramları da dâhil birçok söylem politik maksatlarla araçsallaştırılıyor. Bu konu hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Sevgili Şehnaz, gerek muhafazakâr gerekse seküler kesimlerde bir zihniyet var ki, mütedeyyin kadınların kamusal varlığına kendi belirledikleri sınırların ötesinde tahammül edemiyor. Aslında, oldum olası iktidardan düşme veya tahakkümü normalleştiren konumlar adına, incinmiş gururların onarımına dönük bir iddiadır kadınların kamusal, hatta özel hayatlarındaki varlıklarını belirleme hakkı. Sırf bizim kültürümüzle sınırlı olmayan bu iddia, bazen de edilgen bir konumda tutmak istediği kitleleri, güya ''iyilikleri için'' vesayet altına almak ister. Kur'an'a göre ise mümin kadınlarla mümin erkekler birbirinin velisidir. Müminlerin işlerinde şura/istişare esastır. İyilik üzere danışma ve dayanışma karşılıklıdır. Gerçi vesayet yapıları bir kere oluşup da kök saldığında, hakiki ölçüler de tahrif edilmiş oluyor çoktan. İçinde bulunduğumuz kargaşanın en temel sebebi de budur.

Hikayesi 90'larda geçen bir öykümde, ''Küfür gibi bir şeydi konformizm,'' diye bir cümle geçiyor. 80'ler İslamcılığı, zihinsel konformizm yüzünden kadın-erkek ilişkilerini yozlaştıran birçok sebebi sorgulayacak bir cesarete sahipti. Ancak işte, sorgulama ve özeleştiri geri çekildiğinde yerini hamaset veya ahlakçılık alıyor. Bir politikacı çıkıyor, ''Bir kadın olarak sus,'' diyor. Bir bakan çıkıyor, aile kurumunun ancak çocuklarla gerçek bir varlık kazanacağını öne sürüyor. Çocuk istediği

halde çeşitli nedenlerle sahip olamamış insanların incineceğini hesaba katmamak bir yana, doğruluktan da yoksun bir iddia bu. Karı ve kocanın bir ömür süren mutlu beraberliğine aile demeyeceğiz de ne diyeceğiz...

Hocam, örtünmek her ne kadar İslami bir farz ibadet olsa da en az bu öneme binaen bir sosyolojik değer de taşıyor gibi. Kadınlar için örtünmek veya tesettür toplumsal bir değeri temsil etmek olarak mı görülüyor? Bu hususu nasıl değerlendirirsiniz?

Bu konu açıldığında aklıma Sennett'in *Ten ve Taş*'ta tasvir ettiği Yunan agorası örneği gelir: Antik Yunan agorasında kadınlar yer almazdı. Namuslu kadınlar, evlerine erkekli misafir geldiğinde kız çocuklarıyla en iç odalara çekilirlerdi. Agora, ''sıcak'' diye nitelenip üstün görülen sportmen çıplak erkeklere aitti; ''soğuk'' kadın bedeni ise değersiz sayılırdı. Ev ve giysi, saygın kadınların örtüsüydü; o kadınlar agorada görünmezdi. Şehir ve mekanlarımızın kodlarında, Antik Yunan'da kadınlara bakışı belirleyen bu yargıların etkisi hâlâ sürüyor. Günümüzde şöyle bir fark var lakin: Kamusal alanda sportmen erkek çıplaklığının yerini, modaya bağımlı kadınlarınki aldı.

Etnolog Germaine Tillion, *Harem ve Kuzenler* isimli kitabında, İslam miras alanında kadınlar için büyük bir devrim gerçekleştirdiği hâlde, sonraki dönemlerde ailelerin kadının mirasını iptal ederken onu daha çok örtüp perdelerin gerisine kapattıklarından söz eder. Son bir yüzyıl öncesine kadar, aşağı yukarı bütün toplumlarda örtülüdür kadın ve başı da örtülüdür.

Şüphesiz, asırlar akıp giderken İslami tesettür, çeşitli coğrafyalarda yöresel yorumlarla çeşitlenmiştir. Said Nursî *Tesettür Risalesi*'nde tarlada, bağda bahçede çalışan köylü kadınların kollarını sıvamasının tesettürünü zedelemeyeceğini yazmıştır, misal. Tesettür her şeyden önce takvayla amacına ulaşır; böylelikle hasıl olan kişisel gelişme ve erdemliliktir örtüyü de değerli kılan. Bu nedenledir ki bazen bir kadın başı örtülü olmadığı halde tesettürlü olduğunu hissettirir duruşu, bazen de tersine başı örtülü bir kadın tersi bir izlenim

Sadece fiziki bir örtüye bürünmek değil, teslimiyeti kuşanmaktır tesettür. Bedeni saran bir kumaştan öte, kalbi Yaratan'a yaklaştıran bir ahlak zırhıdır. İnsana yakışır ve yaraşır davranışlarla tarzın farza dönüştüğü bir duruştur tesettür.

Niyeti ve amelleri hafife almamak gerekiyor. Başörtüsü direnişinde karşımıza çıkan tesettür tarzı, dönemin ruhunu yansıtan yeni bir yorumdur. 80'ler ve 90'larda yasak mağduru direnişçiler karda kışta meydanlarda ve otobüs duraklarında bekliyor, sokaklarda itilip kakılıyorlardı. Resmi kamusalın bütün engellemelerine karşılık, başörtülü kadınların direnişi dönemin İslami kesimlerinin siyaset dilini de etkilemiş, bu siyasete bir meşruiyet kazandırmıştır.

uyandırır. En doğrusu ise iyi niyet ve temennilerdir. Bir şey henüz olmaktadır muhtemelen; bunu dilemek gerekir. ''Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de salih amel yüceltir,'' diye geçiyor ya Fatır Suresinde...

Kadının dini ve dünyevi menfaatleri bağlamında düşünüldüğünde örtünmek bir çeşit mahremiyet müdafaası mıdır? Teşhir etmeden örtünmenin zor olduğu bir zamanda teşhir ve mahremiyet kavramlarını örtü ile nasıl ilişkilendirmek gerekir?

Dijital devrim, herkesi fotoğrafçı, herkesi film yönetmeni yaptı. Çocukluğumda beni etkileyen bir sahnedir: Anneannem Havva Hanım'ın, bir konuda gerekli olduğu hâlde vesikalık fotoğraf çektirmeye karşı koyması. Televizyonun evlere ilk girdiği yıllarda, bazı yaşlı kadınlar başörtü takmadan oturmazlardı ekran karşısında. Daha geriye dönelim. 1910'lu yıllarda, Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi, fotoğraf makinesine, kadınların açık saçık fotoğrafları çekiliyor diye itiraz etmişti ama korkunun ecele faydası olmuyor. En fazla on sene sonra sinema, Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşmesi yönündeki mühendislik faaliyetlerinin en etkili aracı olacaktı.

Demek istediğim, dünya hep değişir, araçlar da değişir ve böylelikle sınanırız. Dünya başını almış gidiyor olabilir. Biz Müslümanlar, kendi varlığımızı sağlamlaştırmak için neler yapmaktayız? Esasında, ne kadar Müslümanca yetiştiriyoruz çocuklarımızı aile ocağındaki topluma karıştıkça esen rüzgâra kapılmasınlar... Aliya, "Müslüman mı, tebaa mı yetiştiriyoruz," diye soruyordu. Yine Aliya, «Biri erkeklere diğeri de kadınlara mahsus olan iki ahlak anlayışı yoktur,» der, «İslam Deklarasyonu»nda...

Kadın bedeni üzerinden ortaya koyulan söylemlerin altında kadına ulaşmanın ve onu tabiri caizse "sisteme entegre bir uysal" kılmanın kritik bir alt metni vardır diyebilir miyiz? Örtünmek bu anlamda kadına beden hassasiyeti ve onu tanımlama biçimini yeniden kazandırıyor diyebilir miyiz?

Kapitalizm, yerden bitme bir ekonomik sistem değil. Ahlaksızca kazanma ve temellük, bütün zamanların sorunu. Ancak elbet, fotoğraf makinesi ve sinemanın icadıyla başlayan başka bir süreç var: yıldızlaşma ve yıldız hayranlığı sistemi. Dijital teknoloji ise, tıpkı botoks gibi, insanların sanal dünyalarda kendilerini mevcut estetik yargılara göre biçimlendirmesini mümkün kılıyor. Yalancı bir kimlikle varlık iddiası, aslında kendi kendini kandırmadır. Dış görünüşe kafayı bunca takmış insanlar, yetişkinliği, sorumluluk almayı da istemiyorlar. Mahremiyet, kamusal alana doğru savruldu; belki bir fetih arzusuyla. Ancak modern kamusal alan da mahremiyeti emdi. Fethin yönü tersine döndü böylece, fetheden kamusal alan oldu. Söz konusu istila, mahremiyetin terk ettiği kurumun artık İslam'ın kendine temel aldığı aile değil; projelerin tahakkuku açısından elverişli bir uygarlık kurumu olduğunu sergilemekte şimdi. Demek istediğim, baştan aşağı örtülü halde bile sistemin sizi kıstırdığı yaşama alanına teslim olduğunuz takdirde, çocuklarınıza mahremiyetin neden değerli olduğunu anlata-

mazsınız. Emek istismarına dini kılıflarla gerekçe üretirken, Necm Suresi'nin 39. Ayet-i kerimesini içtenlikle okumanız mümkün olabilir mi…

Son olarak, Türkiye'deki tesettür algısının son 25 yılda dönüşümünü göz önüne alarak ülkemizdeki kadınların kılık kıyafet ve mahremiyet tercihleri üzerinden geliştirdikleri hassasiyetlerin tümüne tesettür demek doğru mudur? Harem-selamlık yaşam tarzı da dahil kadınların hassasiyetlerinin bütününe yönelik bir tanımlama yapılacak olsaydı buna muhafazakarlık, mütedeyyin olmak yahut tesettürlü olmak gibi kavramlardan hangileriyle açıklamak doğru olurdu?

Niyeti ve amelleri hafife almamak gerekiyor. Başörtüsü direnişinde karşımıza çıkan tesettür tarzı, dönemin ruhunu yansıtan yeni bir yorumdur. 80'ler ve 90'larda yasak mağduru direnişçiler karda kışta meydanlarda ve otobüs duraklarında bekliyor, sokaklarda itilip kakılıyorlardı. Resmi kamusalın bütün engellemelerine karşılık, başörtülü kadınların direnişi dönemin İslami kesimlerinin siyaset dilini de etkilemiş, bu siyasete bir meşruiyet kazandırmıştır. Gerek bu derece kapsamlı bir yasak gerekse de bu yasağa yönelik direniş, İslam tarihinde istisna teşkil eder. Yasağın tuhaf mantığına karşı koyan halk ve direnişçiler açısından başörtüsünün sembolleşmesinin sebebi de bu istisna hâlidir. Bir bakıma, başörtüsünün başlangıçtan itibaren sahip olduğu anlam, verili dünyayı olumlu yönde değiştirme çabasıyla yepyeni bir değer kazanarak hep olduğundan daha farklı bir şekilde bir kabul görmeye başladı kamusal yasaklar yüzünden. Ancak bu sembolleştirme, mahremiyet ve aile kurumu gibi konu ve yapılarda oluşan sorunlu yönlerin sadece kadın ve sadece başörtülü kadın üzerinden konuşulması gibi bir sonuç da doğurdu. Başörtüsünü artık alışılagelenden farklı bir şekilde, kamusal alan faaliyetleri için talep eden, bunun için mücadele veren kadını azize mertebesine yükselten söylemlerin, son iki yüzyılda Müslümanların ilim ve teknolojideki eksikliklerinden ileri gelen bir zaafla da ilgisi kurulabilir. Adorno, kendi döneminin estetiğini kuramayanların nostaljinin tuzağına düşeceğini yazmıştı

Başörtüsüne böylelikle atfedilen güçle, kadınları yücelere yükseltmek, gerçekliğin sınavları karşısında tam tersi hislere de gark ediyor insanları.

Azize takvası göstermediği düşünülen her başörtülü kadın, kapitalist yozlaşmanın sorumlusu olarak gösterilmiştir; hem başörtülü kadınlar hem de yol arkadaşları olan erkekler tarafından.

Beri taraftan, direnişçi kadınların gündemlerinde de eğitimsiz yoksul kadınların veya emeği sömürülen işçi kadınların içinde bulunduğu zorluklar gibi konulara nadiren yer tutmuştur. 90'lar bu anlamda bir istisna teşkil edebilir. Refah Partili kadınlar, yabancısı olmadıkları kenar mahallelerde kapı kapı dolaşarak hemcinslerine partilerinin amaç ve ilkelerini anlatıyorlardı. Kapı kapı dolaşan kadınlar için de, bir parti tarafından bu şekilde muhatap alınmayı belki ilk kez yaşayan kadınlar açısından da unutulmaz bir deneyimdi bu. 2000'lerden sonra ise başörtüsü, sosyal medya kullanımın yaygınlaşması ve mütedeyyin kesimlerdeki zenginleşmenin de etkisiyle daha çok sınıfsal imtiyazları yansıtan olay ve sahnelerle konuşuldu.

Eklemek istediğiniz bir husus varsa onu da alalım.

Yükseklerde bir yere bağlılıkla ilgilidir tesettür (R. W. Carlsen); dolayısıyla içine doğulan şartlar kadar, kişinin içinde doğan ve zihninde oluşan sebeplerle de desteklenir, görselliğin bu denli kadınları baskı altında tuttuğu bir çağda. Her bireyin tesettüre yöneliş hikayesi kendine hastır; tersi de doğrudur. Tesettüre gönülden bağlı olmakla birlikte henüz başını örtmemiş kadınlara Allah adına buyurgan bir dille yaklaşmanın da faydası yoktur kimseye. Tesettür devriyeleriyle ne tesettür sağlanır ne de tesettürün asli amacı olan takva. Ayrıca konu hicap ise erkeklerin de sorumlulukları vardır. Estetize etmenin de bir hicap süreci olduğunu düşünürüm ki ancak etik bir kavrayışla tamama erer. Kişisel mesafeler konusunda ölçülere sahiplik, bu ölçülerin dile yansıması ve aynı ölçüler esasında bir muaşerete riayet olmaksızın hicap, sadece şekilde kalacaktır.

Verdiğiniz kıymetli bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

Tesettür: Özgürlüğün ve Kimliğin İfadesi

Sevanur CANER

Minik kara harflerin, kelimelerin ardı sıra gelmesiyle ne düşündüğümüzü, ne hissettiğimizi anlatıyor ve anlıyoruz. Hayatın rutininde olan bu gör-duy, anla, algıla ve tepki oluştur süreci bizler için sıradan olsa da bu sistem hayran bırakan müthiş hızda gerçekleşiyor. Gecenin ardından gündüzün gelmesi, taşın içinden minik otların ve çiçeklerin çıkması... Bilmiyorum, kaç yaşındasınız ama ana rahmine düşüldüğünden beri harikulade yaratılmış bir vücut ve düşünce sistemiz var. Herhangi bir maddi bedel istenmeden en ince detaylarına kadar hesaplanmış organlar senkronizasyonu, servet. Bizler için yaratılan kâinat, hiçbir desteği olmadan havada asılı duran devasa büyük su ve toprak kütlesi, dünya. Ve onun içinde Allah'ın esmasını taşıyan biraz durup incelemeye koyulduğumuz zaman hayrete bırakan nice müthiş yaratılışlar. Akıllar üstü bu tasarımı yaratan; tüm bunlar yetmezmiş gibi kendisine iman etmenin durup nimetleri tefekkür etmenin de tadını veriyor.

Kirpik uçlarımıza kadar bizi tanıyan, dara düştüğümüzde kapısına koşulan, gönüllere ferahlık veren, şükrün yegâne sahibi, ölüm hakikatini yaşatan ve dirildiğimizde merhametine sığınacağımız Allah; elbette ki bir emir vermişse de kulunun faydasınadır. Faydası olmasa dahi bu kadar nimetler karşısında sözlerini tutmamak, iman etmemek, rızasını kazanamamak en büyük kaybımız olur. Başka bir neden aramaya ihtiyaç duymadan, "Rızasını hangi kapıdan kazanırız?" diye koştuğu-

muzda bugün önünde durduğumuz "tesettür" kapısı. Necip Fazıl Kısakürek'in "Benim istediğimi Allah istemiyorsa konu kapanmıştır" sözleri imanının temeli niteliğinde. Peki, Allah kulunun faydasına emir verir, nedir bu âlemdeki faydaları?

Cevap aramak adına birkaç tema üzerinden örtünmenin psikososyal etkisini ele alacağız.

Cinsiyet ve yaş fark etmeksizin insan, değerli olduğunu, varlığının anlamlı olduğunu ve kabul edildiğini hissetmek ister. Hususi olarak çağımızda ise bu ihtiyaçların kaynağı görünür olma, beğeni alma arzuyla karşılanmaktadır. Özellikle gençler için sosyal mecrada kaç tıklama aldı, kaç beğeni aldığı bilgisi değerli hissetmesi için mühim bir istatistiktir. İçinde bulunduğumuz çağın dayattığı algı; görünürlüğü değerlilik kaynağı, açıklığı cesaret, teşhirciliği ise özgürlük olarak dikte etmektedir. Mahremiyetin git gide buharlaştığı bu dünyada tesettür, kadın ve erkeğin beden sınırlarının kendi himayesinde olduğunu gösteren bir duruştur. Bu bağlamda tesettür edilgen değil aktif bir tutumdur.

Geleneksel toplumda "El âlem ne der?" görüşünü eleştirel bakış açısı bugün "Âlem görsün, beğensin" görüşüne evrilmiştir. Duygusal ihtiyaçları ve yoksunlukları karşılamada dışardakinin onayı ve belirleyici olmaktadır. Kimi zaman ise fiziksel cazibe takdir görmenin kaynağı olarak düşünülmektedir. Ancak hakiki tatmin bireyin içine dönerek, bir başkasının onayına ihtiyaç duymadan, yaratıcısını merkeze alarak kendini değerli görmesinden kaynaklanmaktadır. Örtünme sebebi olarak dinini referans alan kadın ve erkekler dış değerlendirme sistemini redderek hakiki özgürlüğünün tadına varır.

İnsanların bir diğer ihtiyacı, kim olduğuna ilişkin aradığı cevaptır. Tesettür, dini referansla kim olduğunu ve nereye ait olduğuna aradığı cevabı kolaylaştırmaktadır. Ait olduğumuz kaynağın sınırsız kuvvete sahip olması ve irademize kıymet vermesi teslimiyeti ve huzuru artırmaktadır. Kişinin kendisine olan saygısını pekiştirirken zorluklara olan dayanıklılığını da artırmaktadır. Zira zorlandığımız, engellere takıldığımız vakitlerde yegâne ve tek sığınak ise Allah (c.c)'dır. Tesettürü yaratana teslimiyet olarak değerlendiren kişi, hakiki özgürlüğün ve kalıcı tatminliğe ulaşmış olur.

Velhasıl tesettür bir parça kumaş değil; yaratanın rızası hedefinde, kulun rızası ile faydasına olan üniformadır.

Cinsiyet ve yaş fark etmeksizin insan, değerli olduğunu, varlığının anlamlı olduğunu ve kabul edildiğini hissetmek ister. Hususi olarak çağımızda ise bu ihtiyaçların kaynağı görünür olma, beğeni alma arzuyla karşılanmaktadır.

Avrupa’da Tesettür

Mülayim Sadık KUL

Avrupa’da İslam ve Müslümanlar gündeme geldiğinde, ilk akla gelen problemlerden biri de tesettür meselesidir. Bu konu, birçok alanı içine alan çok yönlü bir meseledir. Türkiye’de bu konu yaşanan tecrübeler hala zihinlerimizde çok tazedir. Kimimizin eşi ve kardeşi, kimimizin evladı veya en yakınları başörtüsü tartışmalarının ya mağduru olarak nesnesi veya şahidi olmuştur. Bizler de Beyazıt Camii önünde yapılan başörtüsü eylemlerinde ailecek her zaman hazır bulunmaya çalıştık. O zamanın meşhur Arap dergilerinden (el-Müctema muhtemelen) birinde, yıllar sonra İstanbul Üniversitesi önündeki eyleme ait bir resimde kendimi gördüğümde hem sevinmiş hem de çok şaşırmıştım.

Dolayısıyla Avrupa’da başörtüsü ve tesettür, aslında bir yönüyle Türkiye ve Tunus gibi İslam coğrafyalarında yapılan tartışmaların devamı niteliğindedir. Hatta bu konudaki Batı zorbalığı/hukuksuzluğu, kendini meşru göstermek için kimi zaman bu ülkelerdeki başörtüsü uygulamalarını referans aldığını ve bunun dini olmaktan ziyade siyasi bir sembol olduğunu -hakikati ters yüz ederek- söylemekten çekinmez. Tesettür problemini daha net ortaya koyabilmek adına, sosyal ve kamusal alandaki tezahürünü hem öğrenciler hem öğretmen hem de memurlar perspektifinden ele alalım.

Öğrenciler Açısından

Benim kendi çocuklarımın, ilkokuldan başlayarak Alman okullarında başörtüleri sebebiyle maruz kaldıkları baskı ve mobbing, hayatlarında en acı dışlanma ve ayrımcılık tecrübelerinden birini oluşturur. Hele de mütesettir kızınızın okuduğu okulda başörtüsü tecrübesi, idare ve eğitim kadrosu tarafından daha önce yaşanmış, bildik bir durum değilse iş hem onlar hem de Müslüman aileler için önemli bir handikaptır. Başörtüsü problemini aştığınızda bu sefer de spor dersi ve bu kapsamda zorunlu olan yüzme dersleri aşılması güç bir durum olarak önünüze çıkabilir. Bunun farkında olan Müslüman aileler, bu sebeple Müslümanların daha görünür olduğu ve bu tür problemlerin daha az olduğu okulları tercih etmek zorunda kalırlar. Bu tercih edilen okullarda maalesef her zaman eğitim kalitesi diğer vazgeçilen okullarla eşdeğer olmayabilir.

Almanya şartlarında, genellikle anayasal bir hak olan din özgürlüğü sebebiyle bir hal çaresi bulunmaya çalışılsa da bazen gerçekten mahkemeye kadar uzanan zorlu bir sürecin başlangıcı demektir. İlk ve ikinci nesil, özellikle dil konusundaki problemleri sebebiyle bu tür sıkıntılarla karşılaştıklarında ne yapacaklarını, daha doğrusu aslında anayasal hakları olan din özgürlüğü ve eğitim haklarını savunmakta ve haklarını elde etmekte ciddi sıkıntı yaşadılar. Aileler daha eğitimli ve haklarının farkında olduklarında, tesettür kaynaklı problemler en azından öğrenciler açısından daha kolay bir çözüme kavuşturulabilir.

Öğretmen veya Memurlar Açısından

Bu durum, başörtülü öğretmenlik yapmak isteyen veya diğer bir meslek alanında mütesettir olarak çalışmak isteyen Müslüman bayanlar için daha karmaşık ve zordur. Bu meselenin Almanya ölçeğinde çözüldüğünü söylemekten henüz çok uzağız. Özellikle de 11 Eylül sonrasında yaşanan, İslamofobi kapsamında değerlendirilebilecek gelişmeler, meseleyi daha da çetrefilli bir boyuta taşımıştır.

Bu meselenin hala bir problem olarak devam etmesinin diğer bir sebebi de Almanya ve Avrupa'da, tabiri caizse, yeniden hortlayan siyasi arenadaki aşırı sağcılık problemidir. Yabancı düşmanlığının ve bunun en yüksek düzeyde cereyan ettiği İslam söz konusu olduğunda meseleler hukuki alanda insan hakları veya din özgürlüğü kapsamında ele alınmaktan ziyade daha çok ulusal güvenlik sorunu olarak radikalizm ve aşırı dincilik bağlamında ele alınır. Bu ise meselenin, kendi bağlamında sağlıklı bir çerçevede aklıselim ile tartışılmasının önündeki en önemli engellerden birini oluşturur.

Bu meselenin sağlıklı bir tarzda, ortak akılla çözülebilmiş olmamasının üçüncü ve belki de en önemli diğer bir sebebi ise, Alman Devleti veya bulundukları diğer Avrupa hükümetleriyle ilişkilerinde Müslümanların birlikte hareket edebilme refleksinden yoksun olmalarıdır. Müslümanları temsil sadedinde güçlü birlikteliklerin olmayışı, Avrupa diasporasındaki Müslümanların önündeki aşılması gereken en ciddi engeldir. Müslümanla-

Almanya şartlarında, genellikle anayasal bir hak olan din özgürlüğü sebebiyle bir hal çaresi bulunmaya çalışılsa da bazen gerçekten mahkemeye kadar uzanan zorlu bir sürecin başlangıcı demektir. İlk ve ikinci nesil, özellikle dil konusundaki problemleri sebebiyle bu tür sıkıntılarla karşılaştıklarında ne yapacaklarını, daha doğrusu aslında anayasal hakları olan din özgürlüğü ve eğitim haklarını savunmakta ve haklarını elde etmekte ciddi sıkıntı yaşadılar.

Avrupa'nın herhangi kalabalık bir caddesinde yürüyen onlarca erkek Müslüman fark edilmezken, başörtülü mütesettir bir bayanın hangi ülke ve anlayıştan olursa olsun giyimiyle dikkatleri üzerine çektiği bilinen bir hakikattir. Dolayısıyla başörtüsü takmak ve tesettüre riayet etmek Avrupa'da sadece ferdi bir farzı yerine getirmek anlamına gelmez. İslam coğrafyalarında belki böyle kabul edilebilir. Ama Almanya ve Avrupa için tesettür, İslam kimliğinin yegâne sembolüdür.

rın her alanda ciddi lobi faaliyeti yürütebilecek, tüm Müslümanları temsil edebilme kabiliyet ve yetkisine sahip stratejik ve kurumsal birlikteliklere ihtiyaçları vardır. Bunun küçükte olsa güzel birliktelik örnekleri olsa da henüz Müslümanların hakkını genel manada koruyabilecek seviyede olmadığı ortadadır. Biz, tesettür bağlamında meselenin hangi boyutta olduğunu ifade etmeye çalışalım.

Tesettür Avrupa'da İslam'ın alamet-i farikasıdır

Aslında Avrupa'daki İslam ve Müslümanların en önemli, belki de birincil alamet-i farikasının başörtüsü ve tesettürün olduğunu söyleyebiliriz. Kamusal ve sosyal alanda Müslüman kimliğinin temsil edildiği ve görünür kılındığı yegâne yolun bu olduğunu söylesek yanlış olmaz. Bu yönüyle de ayrımcılığa ve her türlü baskıya maruz kalan Müslüman bayanların, İslam'ın şeairinden olan tesettürle sadece Allah'ın bir emrini yerine getirmekle kalmayıp, aynı zamanda bunun çok daha ötesinde bir anlam ve fedakârlığı yerine getirdiklerini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Avrupa'nın herhangi kalabalık bir caddesinde yürüyen onlarca erkek Müslüman fark edilmezken, başörtülü mütesettir bir bayanın hangi ülke ve anlayıştan olursa olsun giyimiyle dikkatleri üzerine çektiği bilinen bir hakikattir. Dolayısıyla başörtüsü takmak ve tesettüre riayet etmek Avrupa'da sadece ferdi bir farzı yerine getirmek anlamına gelmez. İslam coğrafyalarında belki böyle kabul edilebilir. Ama Almanya ve Avrupa için tesettür, İslam kimliğinin yegâne sembolüdür. Bu yönüyle Müslüman bayanlar, gayrimüslim bir toplumda tüm Müslümanları temsil etme görevini de yüklenmiş durumdadırlar. İslam kimliğinin yegâne temsilcileri ve bayraktarları, bu fedakâr ve mücahide bayanlardır. Avrupa kamuoyu için cami ve minareler neyi ifade ediyorsa Müslüman bayanın başörtüsü de aynı mana ve değeri ifade eder.

Dolayısıyla tesettür konusunun -bir bakıma hukuk alanıyla alakalı olsa da- aslında Avrupa'da ele alınış şekli ve kendisine yüklenilen simgesel değer açısından daha çok siyasi ve toplumsal bir mesele olarak gündeme geldiğine şahit oluyoruz. Müslümanların özellikle eğitim müesseselerinde başlayan tesettür imtihanı, toplumun diğer kademelerinde de her gün tecrübe etmeye mecbur kaldıkları önemli bir imtihandır.

Özetle, İslam'ın sosyal ve kamusal alanda tezahürünün büyük ölçüde tesettür ve başörtüsü aracılığıyla gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle, başörtüsü konusunda yapılan hukuki ve siyasi tartışmaların daha uzun süre Avrupa gündemini meşgul edeceği anlaşılmaktadır.

2003 yılında Almanya Anayasa Mahkemesi'nin tartışmalı başörtüsü kararı sonrasında, 16 eyaletten 8'i bu konuda başörtüsünü yasaklayan yeni hukuki düzenlemeye gitti. Schleswig-Holstein, Rheinland-Pfalz ve Brandenburg eyaletleri de konuyu parlamentoya taşımış; fakat gerekli çoğunluğu bulamadıkları için yasak kanunlaştırılamamıştır.

Avrupa'da İslam ve Müslümanlar elbette sadece tesettür ve başörtüsü meselesine indirgenemez. Buna rağmen görünen o ki, bu

mesele hem Müslümanlar açısından hem de Almanya kamuoyu ve siyaseti açısından önemini korumaktadır.

Bu satırları yazarken yanımda oturan babama şaka yollu, "Babacığım! Avrupa'da tesettür hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordum. O ise hiç tereddüt etmeksizin, "Evladım! Allah'ın emrinin Türkiye'si Avrupası mı olur? Allah'ın emri her yerde aynı değil mi?" dedi. Evet, kiminin "Anadolu irfanı" diye isimlendirdiği hikmet bu olsa gerek. Hesapsız, ivazsız; nasıl inanmışsa sağına ve soluna bakmadan, bildiği hakikati her yerde aynı samimiyet ve yalınlıkla dile getirebilmesidir!

Bu bağlamda altı çizilerek dile getirilmesi gereken önemli bir noktayı şöyle ifade edebiliriz: İster pozitif ister negatif bir noktadan ele alınsın, İslam ve Müslümanlar artık Avrupa'nın bir iç meselesidir. Dolayısıyla hem Avrupa'da yaşayan Müslümanların hem de dışarıdan bakanların meseleye böyle yaklaşması gerekir. Garaudy'nin de ifade ettiği gibi işin aslına baktığımızda Avrupa'nın hamurunda -her ne kadar bugünün Avrupalı aydını reddetse de- İslam zaten vardır. Bunu öncelikli olarak Müslümanların içselleştirerek Avrupa'daki duruş ve tefekkürlerini bu zaviyeden yeniden gözden geçirmeleri gerekir.

Birçok insaflı Avrupalı aydın gibi, şarkiyatçı Hansjörg Sehmin de Avrupa'da özellikle akademik alanda tartışılan konuların İslam paranteze alınarak ele alınmasının doğru olmadığını söyleyerek bu konudaki fikrini şu kelimelerle ifade eder: "İslam sadece insan hakları ve iktisat alanlarında söz konusu olmamalı, tüm alanlarda İslam'a yer verilmelidir!"

Müslümanlar da -Avrupa'da gelişen İslam düşmanlığını göz ardı etmeksizin- her alanda aktif ve görünür olmalıdırlar. 2021 yılı başlarında Almanya Parlamentosu'nun, bağlayıcı olmamakla birlikte belli memuriyetlerde başörtüsü yasağı seklinde yorumlanmaya müsait bir tarzda çıkardığı kanun önemli bir gelişmedir. Yasalaşan kanunla "devlet memurlarının dinî inançlarını veya dünya görüşlerini çağrıştıran dış görünümlerini sınır-

Birçok insaflı Avrupalı aydın gibi, şarkiyatçı Hansjörg Sehmin de Avrupa'da özellikle akademik alanda tartışılan konuların İslam paranteze alınarak ele alınmasının doğru olmadığını söyleyerek bu konudaki fikrini şu kelimelerle ifade eder: "İslam sadece insan hakları ve iktisat alanlarında söz konusu olmamalı, tüm alanlarda İslam'a yer verilmelidir!"

Bu tartışmaların bir ucunun da Avrupa İslam'ı bağlamında ele alındığını söyleyebiliriz. Kimi Müslümanlar bu konularda gereğinden fazla mütesahil (hoşgörülü) olurken, sevad-ı azam diyebileceğimiz büyük çoğunluğun bu manada tarih boyunca ümmetin ortak yaklaşımına bağlı olduğunu görüyoruz. Özellikle de ihtida eden Alman ve Avrupalı Müslüman bayanların çoğunluğunun tesettüre bürünmesi İslam ve şeriat aleyhinde propaganda yapanların en rahatsız oldukları konuların başında gelir.

lama yetkisi" ilgili bakanlıklara ve idarelere verildi. Maalesef yasa, 22.04.2021 tarihinde Federal Meclis Genel Kurulu'nda herhangi bir müzakere ve tartışma yapılmadan o tarihte hükümeti oluşturan partiler (CDU/CSU ve SPD) ve Almanya İçin Alternatif Partisi (AfD) milletvekillerinin ortak oylarıyla kanunlaştırıldı.

Federal Eyalet Temsilcileri Meclisi'nde (Bundesrat) bu kararın onaylanmış olması hem hukukçuları hem de İslam camiasını tedirgin etti. 2015 yılında Almanya Anayasa Mahkemesi'nin, başörtüsü ile ilgili genel bir yasağın temel anayasal hakları ihlal anlamına geleceği kararına rağmen böyle bir gelişme beklenmiyordu. Buna rağmen, siyasi gelişmeler ve Avrupa'da her gün yeni bir boyut ve ivme kazanan İslamofobi neticesinde böyle bir kanun taslağı meclisten onay alarak kanunlaştı.

Müslümanlar ve bu düzenlemeyi hukuki açıdan yanlış bulanlar, söz konusu kanunun aleyhinde kampanya başlattılar. Müslümanlar arasında kampanya neticesinde bir hafta içerisinde bu yasağı protesto için toplanan imza sayısının 174.000'i bulması sevindirici bir gelişme olarak algılandı.

Bir taraftan bu gelişmeler yaşanırken, diğer taraftan da Müslümanlar tesettür konusunu kendi aralarında da tartışmaya devam ettiler. Yeni açılan İslam ilahiyatları da elbette bu konuya müdahil oldu. Kendilerini liberal ve seküler Müslüman olarak nitelendirenlerin konuya nasıl yaklaştıklarını söylemeye hacet yok. İslam ahkâmının tarihselliğini savunan modernistlerin de başörtüsü ve tesettür hakkında nasıl düşündükleri ortadadır.

Bu tartışmaların bir ucunun da Avrupa İslam'ı bağlamında ele alındığını söyleyebiliriz. Kimi Müslümanlar bu konularda gereğinden fazla mütesahil (hoşgörülü) olurken, sevad-ı azam diyebileceğimiz büyük çoğunluğun bu manada tarih boyunca ümmetin ortak yaklaşımına bağlı olduğunu görüyoruz. Özellikle de ihtida eden Alman ve Avrupalı Müslüman bayanların çoğunluğunun tesettüre bürünmesi İslam ve şeriat aleyhinde propaganda yapanların en rahatsız oldukları konuların başında gelir. Zira onların anlayışına göre, aydın bir bayanın kendi hür iradesiyle başını kapatması ihtimal dışıdır. Avrupa'ya İslam coğrafyalarından hicret edip gelen Müslüman kadınlar ise ya toplum baskısıyla ya da konu hakkındaki cehaletleri sebebiyle başörtüsü ve tesettür konusunda hala geleneksel yaklaşımın prangalarına mahkûmdurlar. Ancak bu konuda bir aydınlanma yaşarlarsa, kendi hür iradeleriyle tesettüre girmeleri mümkün değildir, onlara göre...

İşte tam bu noktada, mühtedi bayan Müslümanlar onları hayal kırıklığına uğratmaya devam ediyorlar. Avrupa'nın en modern toplumlarından birinde eğitim görmüş ve sosyalleşmiş bu bayanlar, hangi saikle ve sebeple Müslüman olduklarında başörtüsü giyebilecek bir duruma geliyorlar? Ariflerin ve İmam Gazali'nin dediği gibi: Tatmayan bilmez. (Men lem yezük, lem ya'rif!)

Peki, bu konuda "Aç kurtul tüm baskı ve sıkıntılardan!" diyenleri bir tarafa bırakarak, kendi tefekkürümüzün ne olması gerektiğini kısaca ifade edelim. İslam ilim geleneğine aşina olanlar, ahkâm arasında farklı mertebe-

ler (merâtibü'l ahkâm) olduğunu bilirler. Birinci mertebede, İslam dininin değişmez sevabitesini barındıran katiyyât veya zaruriyyât diye nitelendirilen hükümler vardır. Bunların, istisnai olarak belli zaruretler dışında değişmesi düşünülemez.

İkinci mertebede içtihadî hükümlerin söz konusu olduğu, farklı mezhep ve görüşlerin ortaya çıktığı alandır. Bu mertebede tek bir hakikatten ve doğrudan bahsedilmez. Yetkin olan tüm müctehitlerin görüşleri farklı farklı da olsa doğru ve İslami olarak kabul edilir. Hatta yanlış içtihattan dolayı hata yaptıklarında bile sevap kazanırlar.

Üçüncü mertebe ise mubah dediğimiz, şeriatın lehinde ya da aleyhinde bir hüküm vazetmediği geniş birvazetdır. İşte bu son iki mertebede Müslüman din âlimleri farklı içtihatlarda bulunabilirler. Ancak başörtüsü ve tesettür gibi, İslam ümmetinin üzerinde ittifak ettikleri Şeair-i İslamiyye kabul edilen konularda hiç kimsenin farklı bir söz söyleme hakkı yoktur. Hoşlarına gitse de gitmese de, akıllarına yatsa da yatmasa da bu konularda Allah ve Resülü'nün dediğine ittiba etme zarureti vardır.

Elbette bu söylediklerimizle, başörtüsü takamayan ya da hakkıyla tesettüre riayet etmeyenin din ve iman dairesinden çıktığı iddiasında bulunmuyoruz. Tesettür ve başörtüsünün farziyetini inkâr etmediği sürece bunları yerine getirmediğinde bir kimse İslam fıkhına göre Allah'ın bir emrini yerine getirmediği için günahkâr olur. Tövbe kapısı da her zaman açıktır. Allah, dilediğini ve herhangi bir günahı İslam dairesinde kaldığı sürece affedebilir.

Bu konuda çaresiz kaldığımız durumlar söz konusudur. Bu sebeple, İslami hassasiyetlerimizi ve topyekûn İslam dinini sadece tesettür boyutuyla ele almak ve bir insanı sadece bu yönüyle değerlendirerek iyi ya da kötü Müslüman deme hakkına sahip değiliz. En fazla bu konuda söyleyebileceğimiz; tesettürün Allah'ın emri olduğunu ve bunun ihlalinin, İslam kavramları çerçevesinde haram ve günah hükmünde olduğudur.

Ama fert fert kimin Allah katında ve insan kalitesi olarak daha iyi ve faziletli olduğunu ancak bu dinin sahibi olan Allah (c.c.) bilir. Toplum içinde açık olduğu halde Allah katında affedilmiş ve makbul olanlar olabileceği gibi, mütesettir olduğu halde şeytanla işbirliği yapanlar da az değildir. Zira iyi bir insan ve Müslüman olmanın tek ölçüsü bu değildir. Takva ve gerçek iman, Allah ve Resûlü'ne itaat etmekle kaimse, her birimizin en önemli derdi şu olmalıdır: "Nasıl daha iyi bir kul olabilir ve Allah'ın rızasına nasıl erebilirim!"

Selam; nefsine, heva ve hevesine değil, Allah'ın hidayetine tabi olanlara olsun!

Bu konuda çaresiz kaldığımız durumlar söz konusudur. Bu sebeple, İslami hassasiyetlerimizi ve topyekûn İslam dinini sadece tesettür boyutuyla ele almak ve bir insanı sadece bu yönüyle değerlendirerek iyi ya da kötü Müslüman deme hakkına sahip değiliz. En fazla bu konuda söyleyebileceğimiz; tesettürün Allah'ın emri olduğunu ve bunun ihlalinin, İslam kavramları çerçevesinde haram ve günah hükmünde olduğudur.

Avrupalının Tesettüre Bakışı

Mucahid YILDIZ

Örtünmek, insanın şerefidir. Ne zaman ki Hz. Adem (a.s.) ve hanımı Hz. Havva, emre karşı geldiler; ayıp yerlerini kapatan örtüleri ortadan kalkıverdi. Utandılar, ne yapacaklarını şaşırıp yapraklarla örtünmeye çalıştılar. Bu hadise bize göstermektedir ki, Cenab-ı Mevla'nın emrettiği gibi örtünmemek, Allah'a isyanın neticesidir. Örtüleri atıp soyunmak şeytanın saptırmasıdır.

Takriben 40 yıla yakındır, ömrümü paylaştığım yoldaşım tesettürlüdür elhamdülillah. Evliliğimizin ilk yıllarında Avusturya'daydık. Daha sonra bir gurbet elinden, diğer gurbet eline, yani Almanya'ya göç ettik. Bu kırk yıl zarfında, meslek icabı ya da diğer bazı sebeplerden dolayı toplamda 7 defa mesken değiştirerek, farklı 6 şehirde yaşadık. Netice itibarıyla, bu şehirlerin hemen hepsinde, evimizin dışında olduğumuz zamanlarda Avrupalıların tesettürlü, Müslüman görünümlü insanlara bakışlarında, elbette farklı farklı hallerle karşılaştık. Bilahare, eğitim müesseselerindeki yaşadıklarımızdan da bahsedeceğim inşaallah.

Bazı insanlar, özellikle yaşlı kadınlar, Müslüman hanımların örtünmelerini, o zamanlar olduğu gibi şimdi de hürmetle karşılıyorlar. Ancak kırk elli yıl önce, gençler örtülü kızlarımıza laf atıyor; farklı kostümler giyip geçit yürüyüşleri yaptıkları karnaval rezaleti sırasında, zamanın

geçtiğini hatırlatır gibi örtüleriyle alay ediyorlardı. Hintlilerin geleneksel kıyafetlerini ise saygı ile karşılıyorlardı.

Bugünkü gençliğin, bu konuda daha serbest bir tutum içinde olduğu kanaatindeyim. Bazılarını hiç ilgilendirmezken, diğer bir kısmı ise inanç ve davranışları bakımından her insanın hür bir şekilde yaşama hakkı olduğunu savunuyor. Bu özgürlük anlayışı, maalesef, birtakım sapkınlıkları da hoş görmek gerektiği neticesine götürüyor insanları.

Aşırı ırkçı ve İslam düşmanı Avrupalılar ise, ayet-i kerimede ifade edildiği gibi, adeta bakışlarıyla bizi yerle yeksan etmek ister gibiler. Alışverişte, gezintilerde, günlük hayatımızın cemiyet içinde olan zamanlarında, bu ters bakışlara eskiden olduğu gibi şimdi de rastlamak mümkündür. Bu konuda, maalesef, medyanın menfi tesiri; bu tip peşin hükümlü insanlar üzerinde çok daha fazla görülmektedir.

Eğitim hayatında ise, Müslümanlığın gerektiği gibi örtünen kızlarımızın, bugün 30-40 yıl öncesine kıyasla daha rahat oldukları söylenebilir. Zira tesettürlü hanımların sayısının bu geçen zaman içinde giderek artması ve hususen yüksek öğrenim ile doktorluk, öğretmenlik, bilgisayar mühendisliği gibi mühim meslekleere sahip olmaları, hayatın tüm alanlarında Avrupalı yerlileri bu görüntüye alışmaya mecbur etti.

Kızım, ana okuluna gittiği yıllarda, annesini örnek alarak başını kendiliğinden örtmek istedi. Örtüsüyle gittiği anaokulu mürebbiyelerin hiçbirinden herhangi menfi bir söz işitmedik. İlkokula başladığında ise, okul müdiresi; başarılı bir öğrencisinin başını örterek, tesettürlü bir şekilde okula gelmesine bir türlü tahammül edemiyordu. Peşin hükümle hareket ederek, babası olarak kızıma baskı yaptığımı zannediyordu. Her fırsatta kızımın başını açmasını öğütleyip duruyor; fakat hak ettiği cevabı yine kızımın kendisinden alıyordu. Başındaki örtünün başarısını engelleyeceğini düşünüyor ve açması için elinden geleni yapıyordu. Sınıf öğretmeni hanımefendi ise sürekli kızımı desteklemiş ve onu daha çok gayretlendirmişti.

Almanya'da lise dengi en yüksek seviyedeki okullara 'gymnasium' adı veriliyor. İlkokul sonrası öğrenciler, derslerindeki muvaffakiyetlerine göre üç ayrı seviyede lise eğitimleri veriliyor. O zamanlar, en yüksek seviyeli bu okullara giden Müslüman öğrenci sayısı, maalesef günümüzdeki kadar çok değildi. Özellikle başörtülü kızlarımız, bazı kötü niyetli öğrenci ve öğretmenler tarafından okullarda sıkça rahatsız ediliyorlardı. Kızım da gymnasium yıllarında, sınıfındaki bazı kız öğrenciler tarafından, sırf başörtülü olmasından dolayı bu tür saldırılara maruz kaldı. Ancak daha sonra bu sıkıntıları yaşatanların elebaşları kızımla iyi arkadaş oldular, ondan ders yardımı aldılar.

Memleketimizde olduğu gibi, başörtüsünün eğitime engel teşkil ettiğini iddia eden zavallılar maalesef bu ülkelerde de mevcut. Kızımın ilkokul müdiresi de bunlardan biriydi. O zamanlar Türkiye'de üniversitelerde başörtüsü yasağı vardı. Avrupalılar da kendi ülkelerinin nasıl özgür ve demokrat olduklarını, ilkokullara, ana okullarına bile Müslüman çocuklarının rahatlıkla başörtülü gidebildiklerini söylüyorlardı. Günümüzde ise bazı Avrupa ülkelerinde, mesela Avusturya'da, 14 yaşına kadar Müslüman kız çocuklarının başlarını örtmelerinin yasaklanması dikkate şayan bir durumdur. Çok övündükleri demokratlıkları ve özgürlük anlayışları nerede kaldı?

Tesettür zikredildiğinde yalnızca kadınlarımızın hatıra gelmesi, geleneksel bir yaklaşımın neticesidir ve doğru değildir. Zira erkekler de tesettüre riayet etmek mecburiyetindedir. Bugün Müslüman erkek ve kadınların örtünmesi yalnızca örtmekten ibaret değildir. Yani tesettür vücut hatlarının da belli olmaması demektir. Başını örtüp, vücudunun kalan kısmını dar elbiselerle çıplak olmaktan daha cazip göstermek asla caiz değildir. Erkeklerin dahi dar pantolonlarla vücut hatlarını belli etmeleri elbette caiz değildir.

Örtünmek, insanı şereflendiren edebin bir neticesidir. Edeb, örtünmeyi gerektirir, Rahmanidir. Çıplaklık ise edebsizliktir, şeytanidir. Almanya'da havalar çok sıcak olduğunda bir erkeğin şortla her tarafta dolaşması edebsizliktir. İspanya sahillerinde, plaj olmayan yerlerde erkeklerin fanilasız üst kısımlarının çıplak olarak gezmesini yasaklamak edebtir. Düğüne giderken giymeye utandığı bir donu, Cuma namazına gelirken giymek suretiyle Müslüman erkek ne kadar edebe uygun davranmaktadır?

Tesettürü Gardırobun Dışında Aramak

Kemal MANSUR

İnsanlığın, vahşi bir cahili dijital savruluş tuzağına sürüklendiği tesettürü konuşmak; salt bir giyim-kuşam meselesini konuşmak değil, yok edilmeye çalışılan benliğin/fıtratın savunusunu da üstlenmek anlamına gelmektedir. İnsanlığın ontolojik kodlarından biri olan örtünme, Âdem (a.s.)'den bu yana değişik biçimi, anlamı ve amacı farklılık gösterse de geleneksel hayatın ana unsurlarından biri olmuştur.

Giyim-kuşam pratiklerinin, ferdi boyutunun ötesinde, içtimai karakteri ağır basan bir özelliğe sahip olduğunu gözlemliyoruz. Geleneksel hayat içerisinde giyim tarzının sınıflandırma, rol verme, değer atfetme gibi toplumsal anlamda da işlevsel bir karaktere sahip olduğunu fark ediyoruz. Bu anlamıyla dünya, bir renk cümbüşü gibi farklı içerik ve anlamları haiz giyim pratiklerini doğal halleriyle barındırıyordu. Giyiminden yola çıkarak bir kişinin dini ve etnik kimliği hakkında bir fikir edinebiliyordunuz. Maalesef hayatı, anlamı, zevki, estetiği tek tipleştirerek hoyratça bir tahakküm kuran küresel zorbalık, bütün bu çeşitliliği yok ediyor.

İşte tüm bunları tarumar ederek, insanı, toplumu, hayatı yeniden 'yaratma' iddiasındaki modern sapkınlığın suyun başını tuttuğu aktüel dünyada tesettürü konuşmak, bir insanlık savunusudur net olarak.

Tesettür, Arapça S-T-R kökünden gelir. Setr; "örtmek, gizlemek, perdelemek, engel olmak" gibi manalara gelir. Aynı kökten sitr, gizlenmeye yarayan engel, perde vb. şeyler için ve mecazen "çekinme, korku, hayâ" anla-

mında kullanılır. Yine bu kökten türeyen seter "kalkan" manasındadır; setîr ve mestûr mecazen "iffetli" demektir. (Diyanet İslam Ansiklopedisi Tesettür maddesi. H. Yunus Apaydın)

Tanımdan yola çıktığımızda, tesettür kavramının ferdi ve içtimai anlamda korunaklı alan sağlayıcı ve sınır çizici bir içeriğe sahip olduğunu müşahede ediyoruz. Bu anlamıyla tesettür, birey üzerinden toplumsal ilişki düzenini kuran esas kavramlardan biridir.

Tanım ve uygulamada 'örtmek' anlamı ön plana çıksa da tesettür, paradoksal olarak esas itibarıyla bir setrederek görünür kılma eylemidir. Bu anlamıyla tesettür, salt bir giyim tercihi değil hayatı kavrayış manifestosudur. Bu kavrayışın temel referansı tabii ki tevhid bilincidir. Hayatı var edenin, çekip çevirenin, düzen kuranın koyduğu makro-fıtrat ile uyumlu bir hayat seyrine talip olma ve o eksende sabitkadem durma kararlılığının sancağıdır tesettür.

Tesettür, bürünerek rest çekme eylemidir. İnsanlığa yön verme çabasındaki muktedirlerin tanrısal tasarımlarına boyun eğmeyerek 'piyasadan' çekilme ve ulvi değerler merkezli bir eksene 'bürünme' ameliyesinin göstergesidir. Aktüelle kayıtlı olmayan; tüm zamanları kuşatan, fıtrî ve insani ufkun sahteliğe direnişinin birey üzerindeki yansımasıdır. Bu manada tesettür; modanın da kapitalizmin de tam karşı cephesinde direniş ruhunu temsil eder. Modaya karşı kendi estetiğine sarılarak ayakta durur.

Tesettür, makul ölçü kurma ameliyesidir. Alenilik ve mahremiyetin, estetik bir uyum ve rol paylaşımı üzerinden hayata teklif/tebliğ ettiği bir felsefi harmoni manzarasıdır. Görünür olan ile görünür olmayanın, birbirine ritmik ve ölçülü yer açışlarıyla hâsıl olan dengenin zahiri formülüdür. Müslümanların vasat ümmet olarak nitelendirilmelerinin esprilerinden biri de, hayatın dinamikleri arasında kurdukları kutsal dengedir. Her şeyi yerli yerine oturtma yetenekleridir ve tesettür bu anlamda merkezi bir yer kaplamaktadır.

Tanım ve uygulamada 'örtmek' anlamı ön plana çıksa da tesettür, paradoksal olarak esas itibarıyla bir setrederek görünür kılma eylemidir. Bu anlamıyla tesettür, salt bir giyim tercihi değil hayatı kavrayış manifestosudur. Bu kavrayışın temel referansı tabii ki tevhid bilincidir.

Tesettürü sadece kadınlara has bir kavrammış gibi düşünmek ve erkekleri bundan vareste tutmak, maalesef yaygın bir algı olarak yerleşti Müslümanların muhitinde. Bu modern bir yanılsamadır. Setr-i avretin ölçüsünün farklı olmasından yola çıkılarak erkeklere teklif edilmemiş bir kavrammış gibi görmek adaletin de, izanın da, dinin de tecviz etmeyeceği bir durumdur. "Mümin erkeklere söyle, gözlerini kıssınlar ve avret yerlerini örtsünler." (Nûr Suresi 30)

Tesettür, kadın erkek ilişkilerini belirleyen bir kavram olarak İslam toplumunun salahı için kaçınılmazdır. Toplumdaki ilişki düzeninin Kur'an ve Sünnet odaklı yürütülebilmesi için tesettürün şekil ve içerik olarak çok iyi anlaşılması lazımdır. Hem şekil hem de hikmet şartına dikkat etmek gerekir.

Tesettürü sadece kadınlara has bir kavrammış gibi düşünmek ve erkekleri bundan vareste tutmak, maalesef yaygın bir algı olarak yerleşti Müslümanların muhitinde. Bu modern bir yanılsamadır. Setr-i avretin ölçüsünün farklı olmasından yola çıkılarak erkeklere teklif edilmemiş bir kavrammış gibi görmek adaletin de, izanın da, dinin de tecviz etmeyeceği bir durumdur. "Mümin erkeklere söyle, gözlerini kıssınlar ve avret yerlerini örtsünler." (Nûr Suresi 30)

Tesettür, bir ahlaktır. Kişinin, Yaratan ile ve O'nun yarattıklarıyla kurduğu ilişkide, ölçülere riayet etme hassasiyetidir. Kendini baskılamayla aşırı görünür kılma iştihası arasındaki geniş yelpazede bir vasat bulma tavrıdır. Tesettür kültürünün geliştiği toplum, ahlaklı bir toplumdur. Çünkü neyi perdeleyeceğine, neyi alenileştireceğine dair ölçülerini tespit etmiş ve normlaştırmış bir toplumdur. Tesettür ahlakına bürünmeyen toplumlarda ne yazık ki ahlakın setri, yaygın bir karakter olarak felakete giden güzergâhı döşüyor.

Tesettür, takvadır. Yaratan'ın zaman ve mekân üstü ilkeleri muvacehesinde, marufun teşviki ve münkerin reddi üzerine bina edilen bir pratik arayışıdır. Allah sevgisinin ve O'nun ölçülerine riayetin temellendirildiği bir tavır, en güzel elbisedir. "Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler), Allah'ın rahmetinin alametlerindendir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik.)" (Araf Suresi 26)

Tesettürün bir boyutu da uzuvları terbiye etmek olmalıdır. Kalbin, kulağın, gözün, dilin tesettüründen bahsedebiliriz mesela. Bu anlamıyla tesettür, sadece bir 'bürünme' eylemi değil; çevre ile kurulan irtibatta bir usuldür. Çağdaş sapkınlığın orta yere serdiği ve norm haline getirdiği pornografinin yansımalarına kararlılıkla direnme konusunda tüm uzuvlarımızla seferber olma halidir tesettür. Dil, fıtri olanı seslendirerek unutturmayacak; kalp fıtri olanın sevgisini her dem biraz daha kavileştirecek; göz her daim fıtri estetiğin peşinde olacak; kulaklar, necis kelimelere geçit vermeyecek ve nihayetinde akıl, tüm bu uzuvların verilerini tevhidi bir parantez içerisinde, hayat için anlamlı tekliflere dönüştürecek.

Kişilerle yaşanan özel tecrübelerin söylenmesi-gizlenmesi denklemini kurabilmek de tesettürün kapsamına dâhildir. Bu anlamda, irtibat kurduğumuz kişilerin saygınlığı konusundaki hassasiyeti, giyim kuşam konusundaki hassasiyetimizden ayrı tutmak ciddi bir yanılgıdır.

Tesettür aynı zamanda bir tebliğci duruşudur. Özellikle günümüzde, giyim-kuşam, tavır ve söylemle farklılığını ortaya koyma cesaretidir. Bir politik propaganda dere-

kesine indirgemeden bunalımlar çağı insanları için emin birer sığınak gibi duruş sergileyebilme kabiliyetidir bir anlamda tesettür. İblis-zede insanlığın karşısında meydan okuyucu değil, güven telkin edici bir eda ile durmak keyfiyetidir.

Tahammülsüz, şeytana kul olmuş 'birey' ve yapılar karşısında tavizsiz bir mücahede tavrıdır tesettür. Tesettür keyfiyetini kuşanmış kadın ve erkek, cahili tavır ve söylemler karşısında her daim dik durur ve değerlerini görünür kılma konusunda vahiy dışında hiçbir referansın dayatmalarına pirim vermez.

Tesettür, dayatılamayacak kadar ulvi ve fıtri bir duruştur. Özellikle kız çocukları, birçok farklı saikle aileler tarafından belli bir giyim tarzına yönlendiriliyor/zorlanıyor. İfade etmeye çalıştığımız gibi, bu baskı özellikle kız çocukları üzerinde kuruluyor. Muhafazakâr-dindar aileler, kızları belli bir yaşa geldiğinde örtünmeleri için telkinde/baskıda bulunuyor ama örtünmenin anlamı ve değerine dair gerekli altyapı eğitimine/pratiğine tâbi tutulmamış çocukların bir bölümü neyin ne olduğunu tam anlamadan örtünüyor. Ancak bir bölümü çevresel etkilerle bu talebe karşı olumsuz, kimi zaman trajik tepkiler verebiliyor.

Çocuklarımızın tesettürle yüzleşmeleri ve bu anlamda yürüyecekleri sürece dair atılması gereken adımlar, sadece ailelerin inisiyatifine bırakılamayacak büyük bir sorumluluk ve çabayı gerektirmektedir. Bu anlamda İslami camianın sorumluluğu ve yükü çok ağırdır. Gelecek nesillerimizi şeytanilerin elinde oyuncak olmaktan kurtaracak tarzlar, programlar, etkinlikler, kurumlar oluşturmak ve güçlerimizi birleştirmek zorundayız.

Dijital alem başta olmak üzere, hayatın tamamına dokunan bir vizyon ve hassasiyet haritası geliştirmek zorundayız. Hayatın dokunmadığımız/dokunamadığımız her alanının, bizim için büyük riskler ürettiğinin ayrımında olmalıyız.

Uzun sözün kısası; kafamızı gardırobun dar alanından çıkarıp, tesettürü, tevhidin bütünlüğü içerisinde düşünmek zorundayız.

Tesettürün bir boyutu da uzuvları terbiye etmek olmalıdır. Kalbin, kulağın, gözün, dilin tesettüründen bahsedebiliriz mesela. Bu anlamıyla tesettür, sadece bir 'bürünme' eylemi değil; çevre ile kurulan irtibatta bir usuldür. Çağdaş sapkınlığın orta yere serdiği ve norm haline getirdiği pornografinin yansımalarına kararlılıkla direnme konusunda tüm uzuvlarımızla seferber olma halidir tesettür.

O Kadar Açıldı ki Gözden Kayboldu

Hüseyin AKIN
Şair-Yazar

Tesettür kelimesi, Arapça örtmek, gizlenmek, kuşanmak gibi anlamlara gelir. İnsanın günlük hayatını idame ettirmek için açıkta tutması gereken el, yüz, ağız, göz gibi organları, yaratılış itibarıyla bedeninin en görünür yerlerine ikame edilmiştir. Kur'an'da, mümin kadınların kendiliğinden görünen yerlerin haricinde ziynet yerlerini açığa vurmaması direktifi (Nisa 31) bu doğal ve de hilkate yönelik tarafı işaret etmektedir. Zira bütün bedeni örtmek ve tüm organları gizlemek, insanın sorumluluğuna matuf ekonomik ve sosyal hayatını sürdürmesine manidir.

İnsanın yaşamsal faaliyetlerini yerine getirebilmesi için el, yüz, ağız, göz ve endamını (boy-bosunu) yoğun ve rahat kullanabilmesi gerekir. Bedenin muhafazası, şahsiyetin muhafazasıdır. Kadında erkeği, erkekte de kadını manipüle edebilecek vücut unsurları; ancak her iki cinsin bakış, disiplin ve kontrolü ile doğal sınırlarına çekilebilir. Kadın ve erkeğin birbirini salt korunulması ya da uzak durulması gereken varlıklar olarak görmesi, hayat boyu başka bir şeyle uğraşmaya zaman bulamayacak denli gayret, çaba ve mücadele gerektiren bir meşguliyete sevk edecektir. Halbuki örtünme kadar, bedenin örtünme dışı yerleri de fıtridir ve hilkatin gereğidir.

Giysinin ifratı ne denli beden-ruh dengesini bozarsa, tefriti de aynı derecede bu dengeyi sarsabilir. Ali Haddadadil'in *Çıplaklık Kültürü ve Kültürel Çıplaklık* isimli kitabında ifade ettiği gibi: "Giysi, her insanın en özel evidir; herkes evvela giysisinin içinde yaşar, daha sonra evinde."

Nigah (bakış) ile günah arasındaki yakınlık, aynı zamanda bakan ile bakı-

lan arasındaki sınırı da ima eder. Zira bakış, baktığı şeyi değiştirip dönüştürerek tahayyül ve tasavvura malzeme haline getirebilir. Dolayısıyla tesettür, nazarların setredilmesi ile tamamlanan bir şeydir. Örtünmesi gereken sadece kadın değil; aynı zamanda erkektir de. Diğer yandan, her cins, kendi hemcinsine karşı da bedensel sınırları gözetmek zorundadır. İslami direktifler, insanı sadece karşısındakinden korumaz; aynı zamanda bireyin kendinden de muhafaza eder.

Elbise, insanın ilk evidir. Ona kavuşması, varlıksal bir hataya düşmenin neticesidir. Kur'an, bu süreci; yasak ağaçtan yiyen Âdem (a.s.) ve eşi Havva annemizin işledikleri günah sonrası hissettikleri pişmanlığa dayandırır: "Bunun üzerine ikisi de o ağaçtan yediler. Hemen ayıp yerleri kendilerine açılıp görünüverdi. Ve üzerlerine cennet yaprağından örtüp yamamaya başladılar. Âdem Rabbinin emrinden çıktı da şaşırdı." (Taha Suresi,121)

Hayâ duygusu, insana fıtrî bir çekince yetisi kazandırır. Nasıl ki vicdan, insanın kalbini tefrik melekesi ile doğruyu yönlendiriyorsa; hayâ da kişiliğini koruma ve sınırları muhafaza etme noktasında bir erken uyarı sistemidir. İnsan, vicdan sayesinde olduğu gibi hayâ sayesinde de kendisini kendinden korur. Hz. Peygamberin ashabına yönelik söylediği, "İnsanlık ilk günden beri bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri bir söz bilir: Şayet utanmıyorsan, dilediğini yap!" (Buhari, Edeb, 78) Kişi, giydiği kıyafetle, bedeninin sınırlarını aşıyorsa, bir başka deyişle, elbise bedeninde giyilenden çok giyilmemiş yerler bırakıyorsa bu, erken uyarı sisteminde bir arıza olduğu anlamına gelmektedir. Bunun salt kadınlara özgü bir durum olmadığını bilmem söylemeye gerek var mıdır? Hiç şüphesiz erkeğin de örtüsü vardır. Hicâb, içinde bulunduğu durumdan mahcubiyet duymaktır. Neyin içinde bulunursanız, onun mahcubiyetini duyarsınız. Bu, istenmedik bir mekânda olmak da olabilir, uygunsuz bir kıyafetin içinde olmak da.

Örtünmek, insani bir reflekstir. Birinci derecede kapanması gereken yerleri fark edip hemen kapatmaya yönelmek, bütün insanlara mahsus bir farkındalıktır. Bu farkındalık, ilahi bir bağıştır; çünkü vahiyle sabit bir dayanağa sahiptir: "Ey Âdemoğulları, size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise indirdik. Hayırlı olan, takva elbisesidir. İşte bu(nlar), Allah›ın ayetlerindendir, belki düşünüp öğüt alırlar." (Araf 26)

Dikkat edilirse Kur'an, "elbise"den bahsederken onun indirilmiş olduğundan bahsediyor. Kuşkusuz gökten yere elbise yağması gibi bir şey değildir. Buradaki kasıt, çıplaklığı fark edip yadırgamak ve acilen bedenin fıtraten örtüye ihtiyaç hisseden yerlerini örtmeye davranmak olmalıdır, Allahu âlem. Hiçbir dine inanmayan, tanrıtanımaz insanlar da bu yaradılış saikiyle örtünürler. Bu, öğrenilmiş değil; indirilmiş bilgiye tabi olmanın bir sonucudur.

Elbisenin birinci görevi örtünmeyi sağlamak, ikinci görevi ise süslenme unsuru olmasıdır. İnsanın elbisesiz, çıplak bedeni; nazarları rahatsız eden kaba bir görüntü sunar. Elbise, bu çıplaklıktan mütevellit bakışı yorup rahatsız eden bedeni örterek süslü görünmesini sağlar. Örtünmekten sonra gelen şey giyinmektir ki bedene bir kıyafeti yakıştırma ile anlam kazanır. Giyinmeye çalışırken örtünmeyi unutanlar olduğu gibi, örtünmeye çalışırken soyunanlar da yok değildir. Takva elbisesini giymeden üzerimize ne alırsak alalım görüntüde örtünmüş olacağımız açıktır. Örtünme ve tesettür sadece kıyafette değil, sözde, fiilde ve eylemde de olmazsa olmaz bir alamet-i farikadır.

İçinde yaşadığımız çağ ve onun tezahürü olan toplum, açılmak-kapanmak boyutunda kadının bedenine odaklanmıştır. Açılmanın örtülü olanı inanmış kadınlara, örtüsüz olanı inanmış erkeklere mahsustur. Erkeğin tesettürü problemi, herkesin kadının tesettürüne yoğunlaşması neticesi neredeyse unutuşa terk edilmiştir. Erkek cinsini mesuliyet dışına iten bu arızalı bakış, kadın bedenini denetleyici müfettiş olarak yine erkekleri görevlendirmiştir. Bugün inanmış erkeklerin açılması, mesture kadınların açılmasından daha hızlı ve daha derindir. Kimi, makam koltuğuna oturarak evinden uçsuz bucaksız vadilere açılırken kimisi kurulduğu şöhret ve servet arabasında mahallesinden çok uzak diyarlara açılabilmektedir. Halbuki etrafında büyük bildikleri insanlar bu zevatı ne çok uyarmışlardır "mensup ve ait olduğun noktadan fazla açılma" diye. Keşke inanç sahibi erkeklerin bulundukları yerden ne kadar uzaklara açıldıklarını bu kepenkleri kapanmış gözlerle görebilmiş olsaydık kimin açıldığının kimin kapandığının ayrımına daha adaletli biçimde varabilirdik.

Alev Erkilet ile Örtünmenin Sosyolojik Dönüşümünü Konuştuk

İNSİCAM

Kıymetli hocam, Cumhuriyetle birlikte başörtüsüne atfedilen mana ve rol ne gibi değişimlere uğradı? Başörtüsü yeni bir sosyo-politik kimliğin taşıyıcısı konumuna mı evirildi? Bu dönüşüme dair neler söyleyebilirsiniz?

Örtünmenin sosyolojik dönüşümünü anlamak / anlamlandırmak elbette önemli ancak bu dönüşümlerden bahsetmeden önce onun değişmeyen, evrensel değer temeline ya da özüne vurgu yapmak gerekir. Kanaatimce, örtünmenin Kur'anî ve insani arka planında kadının ve erkeğin mahremiyetinin korunması ve bu korumayla birlikte kamusal alandaki mevcudiyetlerinin güvence altına alınması yatmaktadır. Dikkat ederseniz, yukarıdaki cümlede ilk vurgum, örtünmenin sadece kadınla ilgili bir mesele olmadığı üzerindedir. İkinci vurgum ise, örtünmenin özel alanla ilgili bir mesele olmayıp kadın/erkek tüm insanların kamusal alana çıkışlarını ilgilendiren bir mesele olduğu üzerinedir. Bu temel kabullerden yola çıkacak olursak, konuyu yalnızca kadınları ilgilendiren bir mesele olarak ele almamamız gerektiği sonucuna varırız. Oysa Türkiye'de mesele uzun bir zamandır bir kadın sorunu olarak ele alınıyor; sizin sorularınızın da bu eksende olduğunu görüyorum. Onun için özellikle vurgulamak istiyorum ki, örtünmenin anlamı ve gerekleri üzerine yapacağımız tartışmalar her iki cinsi de ilgilendiriyor. Bu açıdan bakıldığında Cumhuriyet'le birlikte örtünmeye atfedilen genel mananın değiştiğini söylemek mümkündür. Belirli Kisvelerin Giyilemeyeceğine dair Kanun, Şapka Kanunu gibi örneklerde de gördüğümüz gibi kılık kıyafetin kanunla düzenlenmesi, erkeklerin örtünme biçimlerini (bedene neyin giyileceği ve başa neyin takılacağı anlamında) değiştirmiştir. Kadın giyimi bu netlikte bir hukuki düzenlemeye tabi tutulmasa da, peçenin ve çarşafın sorunsallaştırılmasıyla başlayan süreç, taraftarlarının ve karşıtlarının temel argümanları ve uygulamalarıyla tartışmalı şekilde bugüne kadar devam etmiştir. Sorunuzda başörtüsünün sosyo-politik bir kimliğin taşıyıcısı haline gelmesinden

kastettiğiniz şeyin bu olduğunu düşünüyorum. Bu kimlik bence "yeni" değildir; tam aksine İslam tarihinin kendisi kadar eskidir. Ama 1923 sonrasında, devlet müdahalesiyle, güç kullanılarak (yukarıdan aşağıya) ve bir tür zorunlu kültür değişimi olarak dayatılan değişim, toplumun da kendi temel değer ve anlamları etrafında toplanarak kendi kimliğini bir kez daha güçlü bir şekilde sahiplenmesine yol açmıştır. Eski ve evrensel olanın bugüne özgü yorumu ve uygulaması anlamında "yeni" olan budur.

Son 25 yılda atılan siyasi adımlar başörtülü kadınlara kamusal alanda önemli alanlar açtı. 28 Şubat öncesi süreci de göz önünde bulundurarak, kadınların kamusal alandaki görünürlüğüne dair neler söyleyebilirsiniz?

İlk sorunuz bağlamında da vurgulamaya çalıştığım gibi, örtünme gerek kadınlar gerekse erkekler açısından mahremiyetlerini koruyarak kamusal alanda var olmanın bir imkânıdır. Ama bunu salt bir görünürlük meselesine indirgememek lazım. Bu bana çok liberal bir söylemin tezahürü gibi görünüyor. Örtünmenin anlamı özellikle kadın açısından özgürleşme ve toplumsal hayatı tevhit temelinde ve katılımlı bir şekilde inşa etme imkânında yatmaktadır. O nedenle ben, "görünmekten" ziyade tevhidi bir inşa sürecinin parçası olmayı vurgulamamız gerektiğini düşünüyorum. Kaldı ki, başörtülü kadınlara kamusal alanda yer/alan açan da yine bu kadınların 28 Şubat öncesinde ve sonrasında tevhidi bilinçle yürüttükleri mücadeleler olmuştur. Bu mücadelenin Türkiye tarihinde gelmiş geçmiş en geniş katılımlı, en içselleştirilmiş kadın hareketliliği olduğu kanaatindeyim. Daha sonra atılan siyasi adımlar, tam da bu inşa taleplerinin, bu güçlü direngenliğin bir neticesi olarak gelmiş, yani bu mücadeleyi izlemiştir. Onu öncelemiş değildir. Bu kadınlar 28 Şubat sürecinin onlara kaybettirdiği hakları ve elbette zamanı telafi edebilmek için büyük bir azimle çalıştılar, ürettiler. Bugünkü "görünürlükleri", bu çok azimli çalışmalarının neticesidir. Onların bu gurur verici, coşku uyandırıcı yolculuklarını saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum.

Tesettür, örtünme yahut başörtüsü üzerinden inşa edilen siyasal söylem hem seküler hem de muhafazakâr camia tarafından ne şekilde araçsallaştırılıyor?

Başörtüsü ile ilgili hak mücadeleleri saf anlamında dini (tevhidi) ve kişisel olmasının yanında politik mücadelelerdi. Bu nedenle eğer bir araçsallaştırma söz konusuysa, bu hem muhafazakâr hem de seküler kesimlerin, dünya-kurucu aktif özneler olarak kadınların bu süreçte verdiği mücadeleyi göz ardı etmesinden kaynaklanır / kaynaklanmaktadır. Yani bu süreci ve sonuçlarını reel-politiğin katkısı ve etkisi üzerinden okumasından ya da sürecin gerçek özneleri olan kadınları pasif etkileniciler olarak tanımlamasından kaynaklanır. Bu sürecin aynı zamanda politik bir süreç de olduğu doğrudur ama bu bazılarının düşündüğü gibi reel-politikle ilgili bir mesele değildir. Tam tersine, bu mücadele, kadınların kendi hayatlarının ipini kendi ellerine alması anlamında politiktir; Rableri karşısındaki kulluklarının bilincinde olarak ve dünyayı değiştirme arzusuyla

Bu kimlik bence "yeni" değildir; tam aksine İslam tarihinin kendisi kadar eskidir. Ama 1923 sonrasında, devlet müdahalesiyle, güç kullanılarak (yukarıdan aşağıya) ve bir tür zorunlu kültür değişimi olarak dayatılan değişim, toplumun da kendi temel değer ve anlamları etrafında toplanarak kendi kimliğini bir kez daha güçlü bir şekilde sahiplenmesine yol açmıştır. Eski ve evrensel olanın bugüne özgü yorumu ve uygulaması anlamında "yeni" olan budur.

Başörtüsü ile ilgili hak mücadeleleri saf anlamında dini (tevhidi) ve kişisel olmasının yanında politik mücadelelerdi. Bu nedenle eğer bir araçsallaştırma söz konusuysa, bu hem muhafazakâr hem de seküler kesimlerin, dünya-kurucu aktif özneler olarak kadınların bu süreçte verdiği mücadeleyi göz ardı etmesinden kaynaklanır / kaynaklanmaktadır.

kamusal alana müdahale etmeleri anlamında politiktir. Bu politik duruşu reel-politik çatışmaların nesnesi kılma çabaları ise, hangi cenahtan gelirse gelsin, araçsallaştırıcıdır.

Kadının dini ve dünyevi menfaatleri bağlamında düşünüldüğünde örtünmek bir çeşit mahremiyet müdafaası mıdır? Teşhir etmeden örtünmenin zor olduğu bir zamanda, teşhir ve mahremiyet kavramlarını örtü ile nasıl ilişkilendirmek gerekir?

Hem kadının hem de erkeğin dini ve dünyevi menfaatleri açısından düşünüldüğünde örtünmek bir mahremiyet müdafaasıdır. Bu konuyu yalnız kadınlar ekseninde düşünmek, modernleşme sürecinin bizim toplumumuzdaki beklenmeyen sonuçlarından biridir. Osmanlı son dönemden bugüne aile ve kadın bedeni modernleşmeye karşı direnişin son kaleleri olarak tahayyül edildiğinden, Müslüman camiaya diğer kurumları modernleştirirken aileyi, erkekleri modernleştirirken de kadınları korumak gibi bir temayül hâkim oldu. Ama bu sosyolojik gerçekliğin doğasına aykırı olan bir beklentidir. "Tevhidi yeniden inşa" süreçlerinin önemini vurgularken tam da böyle parçacı çözümlerin yerine konulması gereken bütünsel/ci bir yaklaşımı kastediyorum. Tüm kurumları tevhit ekseninde dönüştürerek aileyi de korumaktan bahsediyorum. Aynı denklem kadın ve erkeğin mahremiyetine özen gösterme bağlamında da geçerlidir. Aslına bakarsanız içinde yaşamakta olduğumuz geç kapitalist/geç modern dönem böyle dönüşümlere gebedir. Batı'da kapitalizm ve modernitenin yol açtığı aşırı tüketim ve teşhir sorunsalını yabancılaşma bağlamında analiz eden çok parlak zihinler var. Fromm gibi, Bauman gibi, Byung-Chul Han gibi. Müslüman dünyada da özellikle tevhit düşüncesi çerçevesinde yeni eleştirilerin, analizlerin ve sistem alternatiflerinin ortaya konulması; mevcut olanların da pratik/kurumsal karşılıklarının detaylandırılması gerekiyor.

Hocam, mütedeyyin örtülü kadınları tasvir ederken "tesettürlü" ve/veya "başörtülü" olarak tabir edilen yeni bir sınıflandırma dile getiriliyor. Bu ayrım hangi sosyolojik veya dini gerekçelerle yapılıyor olabilir? İnsanlar neden "başı örtülü ama tesettürlü değil" kullanmaya başladı? Bu durum merkez-çevre ilişkisi noktasında mı değerlendirilmeli?

Bu soru, anladığım kadarıyla, tesettür ile başörtüsü genelde aynı anlamda kullanılırken, bugün geldiğimiz noktada başörtülü kadınlardan bazılarının yeterince "tesettürlü addedilmemesiyle" alakalı. Bir başka deyişle, başörtüsü ile tesettürün birbirinden ayrıştığına dair eleştirilerden söz ediyorsunuz. Ama bu da ister istemez aklımıza "kime göre?" sorusunu getiriyor. Ve örtünmeyi sadece bir kadın sorunu olarak ele almaktan yana olanların alışageldiğimiz tepkilerini çağrıştırıyor. Bazı çevreler kadınların çarşaf hatta peçe kullanmadıkları takdirde yeterince örtülü olamayacaklarını dile getirirken; diğer bazıları başörtüsünü yeterli bulabiliyor. Ama bu örtünün nasıl bağlanacağı da ayrı bir tartışmanın konusunu oluşturuyor. Oysa sizin de bildiğiniz gibi, örtünme

evrensel bir mahremiyet çağrısı olmakla beraber Müslüman toplumlarda örtünmenin biçimleri, örtünmede kullanılan malzeme ve hatta tercih edilen renkler zaman içinde ve toplumların coğrafi ve yerel kültürel özelliklerine göre farklılık göstermiştir. Özetle şunu demek istiyorum; mahremiyet, kadınsal değil insani bir ihtiyaçtır. Sadece kadın bedeni üzerinden tartışılması ve kadınların davranışlarını yargılama aracına dönüştürülmesi İslami olmaktan çok muhafazakâr bir eğilimdir. Örtünme cinsiyetler üstü ve bütünsel manada ele alınmalı ve temel ilkeler ısrarla vurgulanırken, çeşitlenmelerin kaçınılmazlığı da hesaba katılmalıdır. Aksi takdirde, modernleşme istikametinde kılık kıyafetin yukarıdan aşağıya düzenlenmesini eleştirirken, aynı bakış açısını yeniden-üretme hatasına kendimiz de düşebiliriz.

Hocam, 2000'li yıllarla beraber siyasal dönüşümün de etkisiyle eskiye nazaran daha çok tesettür giyim ve içerik üreten firma ortaya çıktı. Türkiye bu anlamda tesettürlü kadınların dünya çapında müracaat ettiği bir marka haline geldi. Bu üretim çağın ihtiyaçları doğrultusunda doğal olarak mı gerçekleşti yoksa sosyo-politik dönüşüm üzerinden iktidar ile ilişkilendirerek hususi teşvik ve yatırımların artırılması yoluyla mı gerçekleşti? Bu konuya dair değerlendirmelerinizi merak ediyoruz.

Bu süreci iki şekilde okuyabiliriz. İlk olarak bu sürecin temel ihtiyaçlara dayalı bir arka planı olduğunu kabul etmek lazım. Geçmişte tesettüre uygun diyebileceğimiz kıyafet bulmak zor olduğundan, bu temel ihtiyaç daha çok kişinin kendi kıyafetlerini dikmesi ya da terzilerden profesyonel hizmet alması yoluyla karşılanıyordu. Dikiş dikmenin devrimci bir eylem, bir başkaldırı olarak kodlandığı bir dönem vardı ve şahsen ben bunu çok anlamlı buluyorum. Huzur Sokağı romanını da bu bağlamda sık sık zikrediyorum. 2000 sonrasında ise kendisi dikiş dikmeyen, eğitimde ya da istihdamda olan geniş bir kitlenin (yani talebin) varlığı daha ticari üretimleri (yani arzı) doğurmuştur. Bu hayatın doğal akışına uygun bir sonuçtur. Ancak burada dikkatten kaçırılmaması gereken en kritik mesele, kapitalizmin her değeri metalaştırmak üzere hazır ve nazır olmasıdır. Süreç içinde bu alışverişler bir ihtiyaç karşılama olmaktan çıkmış ve gösterişçi tüketimin aracı haline getirilmeye başlamıştır. Kapitalist üretim/tüketim ilişkilerine karşı en direngen kesimlerden biri olan Müslüman kadınlar, tesettür modası, moda dergileri, defileler vs. üzerinden örtünmenin değil de "teşhirin" önem kazandığı yeni bir perspektife doğru yönlendirilmişlerdir. Bu da bize toplumun bir bütün olarak dönüştürülmesinin ne kadar önemli olduğunu gösteren bir diğer örnektir. Demem o ki, başörtülü kadınların görünürlüğü ya da biçimsel örtülülüğü önemlidir; ancak bütünsel ve sistemik bir karşı-duruşla desteklenmediği sürece gerçek manasından uzak başka anlamların göstereni haline gelebilir.
Verdiğiniz kıymetli bilgilerden dolayı teşekkür ederiz.

Özetle şunu demek istiyorum; mahremiyet, kadınsal değil insani bir ihtiyaçtır. Sadece kadın bedeni üzerinden tartışılması ve kadınların davranışlarını yargılama aracına dönüştürülmesi İslami olmaktan çok muhafazakâr bir eğilimdir. Örtünme cinsiyetler üstü ve bütünsel manada ele alınmalı ve temel ilkeler ısrarla vurgulanırken, çeşitlenmelerin kaçınılmazlığı da hesaba katılmalıdır. Aksi takdirde, modernleşme istikametinde kılık kıyafetin yukarıdan aşağıya düzenlenmesini eleştirirken, aynı bakış açısını yeniden-üretme hatasına kendimiz de düşebiliriz.

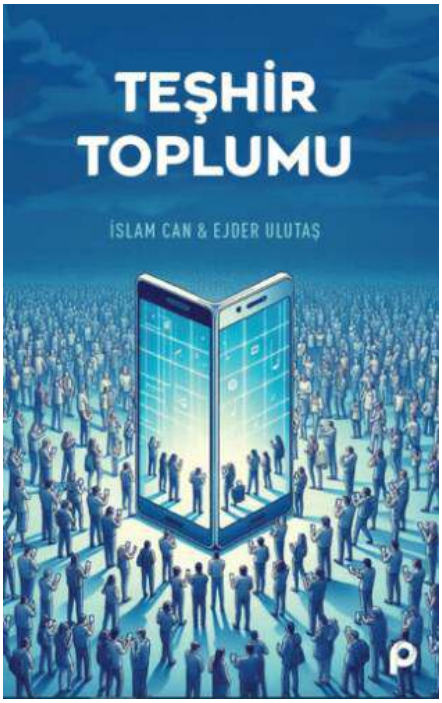
Sinoptikon ve Omniptikon ile Teşhircilikte Kaybolan Tesettür

Hatice BALİN

Uzm. Sosyolog
Mutlu Aile Mutlu Çocuk Derneği Başk.

"Dış görünüşüme göre karar verenler olsa olsa sığ insanlardır. Dünyanın gerçek gizemi, görünende değil, görünmeyen *olandadır."*
Oscar Wilde

20. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan postmodern söylemler arasında beden, en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Bazı düşünürler, modern dönemin katı, disipline edilmiş ve sürekli denetlenen beden anlayışının, postmodern düşünceyle birlikte özgürleştiğini öne sürer. Buna karşılık bazı eleştirel düşünürler ise postmodernizmin bedeni simgesel bir düzleme indirgediğini ve bu durumun bedenin yok oluşuna zemin hazırladığını savunur. Başka bir deyişle, dönemin bedene duyduğu ilgi, postmodern yaklaşımla birlikte onun sonunu getirmiş; moda ve estetik kaygılar nedeniyle beden adeta silinip gitmiştir. Dolayısıyla, postmodern ilgi, bedeni özgürleştirmekten ziyade, onun yok oluşunun zeminini hazırlamıştır. İnsan bedenine yönelik bakış açısının tarihsel süreçte yaşadığı değişim, önce kutsaldan sekülere ardından da nesneleşme ve metalaşmaya doğru bir seyir izlemiştir. Gelinen noktada insanoğlu, geçmişte olduğu gibi bugün de kendi bedeni üzerinde

söz sahibi olamamıştır. Nitekim yaşanan dönüşüm, bedene yönelik kontrol gücünün dinî otoritelerden seküler tıp otoritesine geçmesinden öteye gidememiştir. Görselliğin kabul gördüğü toplumlarda beden değerini kaybederken teşhircilikle beraber bedeni nesne konumuna indirgemiştir. Oscar Wilde 'in sözü de bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Günümüz toplumlarına baktığımızda yaşanan kültürel değişimler, bu süreci doğrudan etkilemektedir. Küreselleşmenin getirdiği ulaşım ve iletişim olanaklarının artması ve bunun sonucunda toplumlar arası etkileşimin yoğunlaşması; sermayenin uluslararası dolaşımı, teknolojinin reklam ve pazarlama ağıyla tüm toplumlardan geçişi gibi unsurlar kültürel dönüşümü hızlandırmıştır. Teşhir toplumu da bu kültürel değişimin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Elbette teşhir ya da teşhircilik tarih boyunca var olmuştur, ancak özellikle son üç yüzyıl, teşhir toplumunun temellerinin atıldığı ve belirgin hale geldiği bir dönemi ifade eder. Maddi kültürdeki köklü değişimler, toplumlar üzerinde derin etkiler yaratmış ve zamanla teşhir toplumunun yapı taşlarını oluşturmuştur. Televizyon, telefon, bilgisayar, internet gibi elektronik araçlar; giyim, moda, mimari, konut ve otomobil gibi tüketim ögeleri sadece maddi değil, aynı zamanda kültürel değerler de taşıyarak manevi kültür üzerinde etkili olmuştur. Böylece din, ahlak, değer, inanç, gelenek ve görenek gibi toplumun yapıtaşları da bu dönüşümden etkilenmiş ve bireylerin eylem alışkanlıklarını şekillendirmiştir. Bedene yapılan müdahale ile kontrol gücünün, kapital sistemin ve görünürlüğün eline geçtiği kaçınılmaz, yakın zamanda sosyal medyada "influencer" olan kişilerin hazin hikâyelerini buna örnek olarak verilebiliriz. Reel ve sanal hayat arasında kalan sıkışan bu hikâyelerde kendi özel hayatlarını paylaşarak mahremiyetsiz bir dünyada yaşıyorlar.

Toplumsal değişimin etkisiyle beraber günümüz toplumlarında, maddi kültürün etkisiyle yeni kültürel yapılar geliştirmektedir. Gösteri toplumu, ağ toplumu, tüketim toplumu, gözetim toplumu ve şeffaflık toplumu gibi kavramsal çerçeveler, aslında maddi kültürün şekillendirdiği kültürel yapıların bedensel tezahürleridir. Bu bağlamda içinde yaşadığımız dünya; görme, görünür olma ve gösterme gibi öğelerin – yani 3G, 4G,5G gibi kavramların inşa ettiği kültürel örüntülerle kuşatılmaktadır. Gündelik yaşantımıza ait kamusal ve özel alana dair her yerde caddeler, sokaklar, reklam panoları, vitrinler, evler, gümüşlükler, televizyonlar, internet, sosyal medya platformları, bedenler, kıyafetler, kostümler, moda ve daha birçok unsur, gösteri dünyasında teşhirin birer aracı haline gelmiştir. Bu tür gösteri alanlarında varlık göstermek, günümüz insanı için neredeyse bir alışkanlık halini almıştır.

Toplumlar, panoptikon (hapishane inşa modeli) tarzı zorlayıcı bir gözetim biçiminden; sinoptikon (çoğunluğun azınlığı izlemesi) omniptikon (herkesin herkes tarafından izlendiği sistem) ya da dijital panoptikon ve omniptikon olarak adlandırılan yeni gözetim biçimlerine geçiş yapmıştır. Jeremy Bentham'ın tasarladığı ve Michel Foucault tarafından iktidar ile gözetim ilişkisini açıklamak için kullanılan panoptikon modeli, azınlığın çoğunluğu gözetleyerek kontrol ettiği ve bu yolla denetimi sağladığı baskıcı bir iktidar mekanizmasını temsil etmekteydi. Görünürlük, kitle iletişim araçlarının gündelik hayatın her alanına nüfuz ettiği bir dünyada, gözün diğer duyular arasında ayrıcalıklı bir konuma yükselmesine neden olmuştur. Neredeyse her şeyin gösterge değeri üzerinden değerlendirildiği günümüz tüketim toplumunda, görmeyi ve görünür olmayı sağlayan göz, merkezi bir konuma yerleştirilmektedir. Modern öncesi dönemlerde sözlü iletişim, toplumsal onayın temelini oluştururken; modernleşmeyle birlikte, teknolojinin de etkisiyle bu onay süreci artık görünürlük üzerinden gerçekleşmektedir. Artık ilişkileri kuran ya da bozan söz değil, bakıştır. Bu nedenle, gözün hâkimiyetini ilan ettiği modern çağda, sözün dayandığı imge yerini imajlara bırakmıştır. Günümüzde, mesajlaşırken onay belirtmek için bir

cümle kurmak yerine başparmak emojisini kullanmak daha pratik gelmektedir. Görünmenin iktidarında gözetlenen bir toplum haline dönüştük. Haliyle her bir dönüşüm beraberinde yeni kavramları da getirir. Göz ve görme, gözetmek ile ilgili bu kavramların ilki Sinoptikon (çoğunluğun azınlığı gözetlemesi) ve ikincisi ise Omniptikon (herkesin herkesi gözetlemesi), bireylerin isteyerek, bilinçli ve gönüllü bir şekilde gözetlenmeye razı olduğu ve özel yaşamlarını kamusal alana açtığı gözetim biçimlerini ifade etmektedir. (Can, Ulutaş, 2024) Bu bağlamda, teşhir toplumu da sinoptikon ve omniptikon temelli bir gözetim anlayışının ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle teşhir toplumu, sinoptikon ve omniptikon temelli bir gözetim yapısının sonucudur. Bu gözetim biçimlerinde kimse dışarda kalmaz; çünkü sinoptik ve omniptik bakış, iki temel eylem biçimiyle tüm toplumu kuşatır: teşhir etmek/edilmek ve dikizlemek/dikizlenmek. Bu eylemler, kendini sergilemek amacıyla kamusal alana açılan teşhircilerin (exhibitionist) ve onları gözlemlemek için konumlanan dikizcilerin (voyeurist) günlük pratiklerini yansıtır. Bu bağlamda, sinoptikon ve omniptikon, teşhir ve dikizleme pratikleri aracılığıyla günümüz toplumlarında birer yaşam tarzı ve kültürel yapıya dönüşür. Bu durum, teşhirin neden bu denli yaygınlaştığını ve mahremiyetin hangi dönüşümlerden geçtiğini de gözler önüne serer. Modern dünyada, kapitalist ideolojinin şekillendirdiği tüketim alışkanlıklarının teşhir olgusunu nasıl beslediğine özellikle dikkat edilmelidir. Toplumu dönüştüren bu dinamikler, kapitalist sistemin birer yapısı olarak, iktidarın kendi çıkarları doğrultusunda toplumu yönlendirme ve denetleme gücünü yansıtır. Bu yazıda, görünür olmanın norm haline geldiği, mahremiyetin neredeyse ortadan kalktığı bir dünyada, örtünmenin nasıl değersizleştirildiğini ele almak istiyorum.

David Eggers'in kitabında mahremiyet suçtur mottosuyla şeffaf görünür bir hayat tarzı benimsetmeye çalışılmaktadır. Romanda herkesin gözetlendiği her şeyin şeffaf olduğu bu dünyada mahremiyet suçtur. Takipçi sayısını arttıran fenomen olan kişilerin özel hayatı kalmamış herkesin mali nesnesi haline gelmiştir. Romanda dijital platformu çembere benzetir. Çember kapanığında artık kimsenin çıkamadığı bu dünyaya herkesin hapis olacağını anlatır. Günümüzde de bu çemberin kapandığını artık her şeyin şeffaf bir şekilde yaşadığını görüyoruz. Bütünsel olarak değerlendirdiğimizde eşiklerin ve ayrımların silinmesi, sınırların ortadan kalkması, şeffaflığın dayatılması, aşırı iletişim, bilgi fazlalığı ve yoğun görünürlük gibi unsurlardan bağımsız bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Bu tür aşırılıklar, toplumda filizlenen teşhircilik ve röntgencilik kültürünü güçlendirirken, elektriksel panoptikon aracılığıyla dijital ağları da fazlasıyla beslemektedir. Sonuç olarak, birey artık dışsal bir baskıdan değil, içsel bir ihtiyaçtan dolayı kendini ifşa etmek ister ve soyunur. Başka bir ifade ile özel ve mahrem alanını kaybetme tehdidi yerini kendini arsızca sergileme ihtiyacına bıraktığında kemale ermektedir. Günümüz insanı, sürekli karşılaştığı imaj akışı karşısında adeta yönünü kaybetmiştir. Çünkü zamanın ruhu, bireyleri uyarıcılarla dolu bir dünyada yüzeysel ve geçici bakışlara teşvik eden bir dile dayanmaktadır. Artık görmek ya da fark edilmekten çok, görünür olma arzusu öne çıkmaktadır. Toplumun her kesiminde hissedilen görünme arzusu, imgeleri, nesneleri ve genel olarak her şeyi sergilenmeye yönelik görsel manzaralara dönüştürmektedir. Bu gösteri kültürü içerisinde birey, kendini öne çıkarabileceği her unsura, onu özgün kılacak özel bir bakışla yaklaşmaktadır. Baudrillard'a (1998) göre ise postmodern bireyin elinde görme duyusu öylesine yoğun bir şekilde kullanılmıştır ki, toplum kendi aşırı bakışı altında anlamını kaybetmiş ve adeta yok olmuştur, değersizleşmektir. Anlamını manasını kaybetmiştir.

Görme ile işitme, söz ile jest ve mimikler arasındaki hassas dengenin giderek görsel unsurlar ve işaretler lehine değiştiği bir çağa tanıklık etmekteyiz. İnsanlar artık hakikati işitme yoluyla kurmak yerine, görme duyusuyla gerçeğin özüne ulaşma arzusunu taşımaktadır. Günümüzde neredeyse her şey görselliğin egemenliği altına girmiştir; çünkü insanlar artık konuşmak yerine sergilemekte, sahnelemekte, ifşa etmekte ve göstermektedirler.

İnsanlar artık içsel değerlerini değil, çoğu zaman zorluklarla şekillendirilen dışsal ölçütlerin sunumunu yapmaktadır. Görünür olanın ve dışsal imajın öne çıkarılması, buna karşılık görünmeyen ya da sergilenmeyen unsurların ilgi görmemesi nedeniyle adeta yok sayılmasına yol açmaktadır. Giderek kanıksanan ve adeta evrensel bir sosyal teoriye dönüşen bu paradigma, günümüzün gündelik yaşam pratik-

lerinde köklü kültürel değişimlere yol açmaktadır. Bu bağlamda, çağımızın insanı artık düşünmekten çok seyretmeye, bilmekten çok görünmeye, akıldan çok göze, meslek sahibi olmaktan çok şöhret kazanmaya, çalışmaktan ziyade kolay yoldan para kazanmaya ve emek vermektense eğlenmeye öncelik verir hale gelmiştir (Atay, 2017). Günümüzün gören ve kendini gösteren insanı, özellikle gözün hâkimiyetine gönüllü olarak boyun eğmekle meşguldür. Bu durum, akletmek, idrak etmek, fehmetmek, tahayyül etmek gibi derin düşünce ve anlam arayışlarını; hikmete ulaşmak, kemale ermek gibi emek isteyen süreçleri geri planda bırakmakta, yerine gösteri, imaj, tüketim, kolay erişim ve parıltılı, gösterişli hayatların haz odaklı tercihlerini koymaktadır. (Can, Ulutaş, 2024)

Çoğunluğun izlediği bir dönemden, hızla çoğunluğun izlendiği bir döneme geçilmiştir. Televizyon, telefon, bilgisayar, tablet ve fotoğraf makineleri gibi cihazlarla birlikte ekran sayısı önemli ölçüde artmış, ekranlara sahip olma arzusu sürekli büyümüştür. Birden fazla ekrana sahip olan bireyler ise artık görmeyi değil, daha çok kendini göstermeyi tercih etmektedir; çünkü yaşam, bir sahne gibi kurgulanmaktadır. Ekranlar, bir yandan bazı bireylerin hayatlarını teşhir ettikleri, diğer yandan başkalarının bu yaşamları izlediği bir gösteri alışverişine dönüşmüştür. Böylece ekran, çarpık bir sosyalleşme biçimiyle kültüre yeni bir boyut kazandırmıştır. Distopik bir metin olan *1984*'te Orwell, Büyük Birader tarafından sürekli gözetlenen bir toplumun tasvirini sunar. Bu tür bir düzende, bireylerin iktidarı içselleştirerek onun bakışıyla kendilerini denetlemeye başlaması, toplumu panoptik bir cehenneme dönüştürür. 1950'lerde yazılan bu roman o günkü toplumun dinamiklerine göre yazılmasına rağmen günümüzü anlatıyor. O günkü koşullarda rejimin baskısı ile gözetlenen toplumlar şimdi herkesin kendi isteği ile gözetleniyor. Baudrillard teşhir toplumu olarak adlandırdığı bu sürecin insan fıtratına uygun olmadığını da vurgular. İslam dini bunu Kur'an-ı Kerim'in Nur Suresi'nin 30. ve 31. ayetlerinde, gözlerin haramdan sakınılması gerektiği açıkça ifade edilmektedir. Bu ayetlerde Peygamber'e, mümin erkeklere gözlerini haramdan çevirmelerini ve iffetlerini korumalarını söylemesi emredilir. Bu davranışın, kendileri için daha arındırıcı olduğu belirtilir; çünkü Allah, insanların yaptıklarından haberdardır. Aynı şekilde, mümin kadınlara da gözlerini haramdan uzak tutmaları ve namuslarını muhafaza etmeleri emredilmektedir. Mehmet Görmez'in de teşhircilik ve örtünmeye karşı şöyle bir yorum yapar: Modern dönemde beden, sahip olunan bir varlık gibi algılanmaya başlamış; cinsellik ise piyasada alınıp satılan bir nesneye, yani bir tüketime ürünü haline getirilmiştir. Birey, bedenini sergilemeyi, cinsiyetini ön plana çıkarmayı ve hatta bu yönünü insan kimliğinin önüne koymayı yaygın ve geçerli bir tutum olarak benimsemiştir. Bugün, modernleşme, küreselleşme ve dijitalleşmenin getirdiği tüm bu meydan okumalara karşı duran, insanı teşhir kültüründen uzaklaştırarak örtünmeye davet eden; iffet, hayâ ve izzeti savunan tek yol gösterici, İslam dininin değişmeyen ilke ve prensipleridir.

Örtünme, hem kadın hem erkek için yaratılıştan gelen doğal bir özelliktir. Fıtrat, insanın doğuştan sahip olduğu ve ilahi kaynaklı değerlere dayanan bir bilinçtir. Örtünme ile ilişkilendirilen iffet, edep ve hayâ gibi yüce erdemler de bu ilahi değer sisteminin temel unsurlarıdır. Örtünmenin bu fıtri temelinin en güzel izahını Kur'an da Hz. Âdem ile Havva'nın yaratılış kıssası anlatır. Kur'an bu kıssayı şöyle bir ayetle bitirir. Ve bu çok önemlidir. *"Ey* Âdemoğulları *size mahrem yerlerinizi örtecek giysi indirdim. Süsleneceğiniz elbiseler yarattım. Takva elbisesi o daha hayırlıdır."* Bu kıssadan anlaşıldığı üzere beşeriyetten Ademiyete, Ademiyetten insaniyete geçerken ortaya çıkan ilk şey insanın fıtratındaki örtünme olgusunu keşfetmesidir. Ne sadece kadına ne sadece erkeğe mahsustur. Kadın ve erkek için ortak bir değerdir (Görmez, 2024) Bu değerin tekrar topluma kazandırmak, Kur 'ani bakış açısına sahip nesillerle gerçekleşir. Yazımızı pınar yayınlarında çıkan İslam Can ve Ejder Ulutaş'ın yazdığı "Teşhir Toplumu " kitabının üzerinden istifadenize sunmaya çalıştım. İyi okumalar dilerim.

KAYNAKÇA

Görmez, M. (2024), https://www.youtube.com/watch?v=KgZ-rWrwVT_Y

Can İ. Ve Ulutaş E.(2024) Teşhir Toplumu, İstanbul, Pınar yayınları.

Hakikat Örtülüdür

Mustafa ESER

"Hoşça kal," dedi tilki. "Sana bir sır vereyim. çok basit bir sır: insan ancak yüreğiyle baktığında doğruyu görebilir. gerçeğin özü gözle görülmez." "Gerçeğin özü gözle görülmez..." diye tekrarladı küçük prens, unutmasın diye. "Gülünü neden bu kadar özel bulduğunu şimdi anlıyorsun, değil mi?" "Çünkü ona emek verdim..." dedi Küçük Prens. "İnsan, gönül bağı kurduğu her şeyden sonsuza kadar sorumludur," dedi tilki. "Sen de gülünden sorumlusun."

Küçük Prens, Antoine de Saint - Exupery

Her şey herkes için değildir. Hayatın her katmanı ve her ayrıntısı herkesçe bilinebilir, gözlenebilir, temaşa edilebilir ve üzerinde yorum yapılabilir değildir. Hudutlar, ilkeler ve kurallar vardır. Bazı şeyler mümkün değildir. Bazı şeylerin ise yeri ve zamanı değildir. Bazı şeyler ancak bazı bedellerle elde edilebilirdir. Hakkaniyet gereği, muvaffakiyet kesbetmek için emek elzemdir. Hak ediş, adaletin omurgasıdır. Bunun dışında kalanlar zulme temas etmiş olurlar.

İnsan; katmanlı, çok yönlü, pek çok libası olan, müteessir ve müteesser bir kevn-i camidir. Maruz kaldıkları ve mecbur oldukları vardır. Yetemedikleri ve eremedikleri vardır. Bunlar üzerinden izzet devşirilemediği gibi bunlar sebebiyle zillete düşmez, düşürülemez. Elde olmayanla övünmeye asabiye denir ki onun yeri ayaklar altıdır. Bunların dışında kalanlar ise insanın iradesi, takdiri, emeği ve tercihi ile şekillenir. Bu alanda insan mesuldür. Aziz olunacaksa buradan olunur, zelil olunacaksa bunlardan kaynaklanır. Tercih ve takdir ilmekleriyle örer insan ömrünü.

Kevniyatın özü ile özleşmiş insan kendini, kendisi biçimlendirir. Vehbi ve kesbi kabiliyetleri marifetiyle bir oluş halindedir. Her eylediği ile bir yere yaklaşır ve bir yerden uzaklaşır. Bütün bu seyir bir konumlanma biçimidir. İnsanın kendini nereye konumlandırdığı, kendine verdiği değerin ve payenin yani anlamın tezahürüdür. Varlıkla kurduğu irtibat bu tezahürün bir veçhesidir. Varlığı hayatına ve bünyesine dâhil ediş biçimi ise bir başka veçhesidir.

İnsanın bedeni vardır ama insan, bedenî değildir. İnsanın duyguları vardır ama insan, duyguları da değildir. Fikirleri, üretimleri, hataları, ilişkileri de hakeza böyledir. İnsan bütün bu birimleri ile bir kompozisyondur: ebruli ve akışkan bir kompozisyon. Bu birimler hem imkân hem de dolaysısıyla bir imtihandır. Birimlerin; sirayeti, icrası ve inşası insanın elindedir. Ama savrulmayı tercih etmiştir bu ayrı. Nihayetinde savrulma da bir tercihtir. Bahsedilen konumlanma insanın var oluşunu ne ile yaptığını gösterir. Emeği nereye harcamaktadır insan? Nesi ile öteki ile ünsiyet kurmaktadır? Yatırımı neyedir, bu yatırımdan beklentisi nedir? Umudu nedir, kaygısı nedir?

Öteki ile farklı katmanları ve farklı irtibatları olur insanın. Bazen ticaret bazen dostluk bazen hasımlık kurar. Bazen ötekine karşı arzu içindedir bazen öfke. Bu makamların ve hallerin her birisi için niçin ve neden diye sorulabilir, sorulmalıdır. Yüzleşmeden kaçılmamalıdır. Ama zannediyorum bu ve belki de bütün irtibatların fıkhı "nasıl?" sorusundan sudur eder. Nasıl, fıkhı inşa eder. Fıkıh, hikmetli ve hakkaniyetli eylemler üretir. Bir başka cihetiyle; fıkıh, eylemlerin hakkaniyet ve hikmet ile izahını yaparak ilkeler vazeder. Böylece insanın muhterem oluşunu muhafaza eder: Fıkıh yoksa hürmet de yoktur salah da... Peki, bu ilkeleri belirleme de bağlam ne olacaktır? İlkelerin merkezi neresi olacaktır? Çünkü ilkeler cevhere işaret etmelidir. İlkeler, eksenine hayatı konumlandırma çekim gücüne sahip olduklarında ilke olabilirler. İlkeler, ikna ve tatmin edici olmalıdır. Geçerliliği olması için anlaşılabilir ve aktarılabilir olmalıdır. Yoksa ilke olmaktan çıkarlar.

İnsanın şahsiyet inşasında; bedeni, akli ve kalbi sınırlara ihtiyaç vardır. Fıkıh ve irfan geleneği bu sınırlara dair pek çok hikmetli neticeler damıtmışlardır. Yemek meşrudur ama her şeyi yemek meşru değildir. Ticaret meşrudur ama herkesle, her yerde, her zaman ve her şeyin ticareti meşru değildir. Meşruiyet sınırlarla mümkündür. Sınırsızlık, varlığın fıtratı gereği mümkün değildir. Hakikat örtülüdür. Gerçeklik ise ortadadır. Gerçeklik apaçıktır zira o, anladığındır. Hakikat ise anladığının dışında da olabilecek olandır. O yüzden hakikat kuşatılamaz ama kendisine tabi olunur. Hakikatin fevkimizde olması onun örtülü olduğu anlamına gelir. O halde her şeyin herkes için olmadığı gibi herkes de her şey için değildir, diyebiliriz. Bu değildir hali örtü ile mümkündür. Örtülülük, sınırlılıktır. Hem had hem de hak anlamında sınırlılık.

Tekrar soralım: bu âlemde ne ile konumlandırıyor kendisini insan? İşte o tarafı ile ilgili insanlığın ortak tecrübesinden şahsi değerlerinin en ince ayrıntısına kadar bir takdirde bulunmalıdır. Bütün bunlar şu gerçeklikten azade düşünülemez: İnsanın her bir kabiliyeti diğer taraflarına sâridir. İnsan öteki ile irtibatında bütün varlığını ona faş edemeyeceği için kendini konumlandırdığı zemini ne ise onunla arz-ı endam edecektir. Yatırımını neye yaptıysa sahneye onu çıkaracaktır. Kimisi bedenini kimisi düşüncelerini kimisi ise üretimini... İnsan hangi tarafını öne çıkarıyorsa o tarafına dair ilkeler belirlemelidir. Yoksa savrulur ve çürür. İnsan bu ilkelerle birlikte irtibat kurar. Bu irtibat esnasında mecburen örtünür: bazı katmanları mecburen örtülür. Zira tıpkı kendisi gibi muhatabı da hiçbir şeyin ve kimsenin künhüne vakıf olamaz. Muvaffakiyet mecburen mahduttur. Kalanlar örtülmüştür. Örtünmek zorunda kalmıştır. Hem bedenen hem zihnen hem de kalben. Odaklanma örtünme ile mümkün olur. Ciddiyet örtünme ile mümkün olur. Samimiyet örtünme ile mümkün olur. Sakınma ve ülfet de örtünme ile mümkün olur. Seviye de mesafe de...

Örtünme ontolojik bir mecburiyetse onu icra etmede ölçü ne olmalıdır? Buna işin erbabı pek çok berrak cevaplar vermişlerdir; ama biğayr-i haddin ben şunu diyebilirim: neyi, nerede, ne zaman, ne kadar, neyle, neye karşı örteceğinize, örteceğinize yüklediğiniz anlamla karar verirsiniz. Utandığınızı mı örtüyorsunuz, sakındığınızı mı? Hürmete layık olanı mı örtüyorsunuz, yok saymak istediğinizi mi? Kaybolmak için mi örtüyorsunuz kendinizi bulmak için mi? Verdiğiniz anlam, bu sorulara verdiğiniz cevaplardadır.

Kırmızı Kirazlı Beyaz Tülbent

Zehra TUNÇ

Annesinin eteğinde, karşı komşusunun evindeki sohbete giden bir kız çocuğu... İlk başörtüsü; ortası beyaz, kenarlarında kırmızı kiraz desenleri olan ve ona göre de itinayla, elbette el emeği ile, oyalanmış bir tülbent. Ah, ne severdim onu ben.

Apartmanımızın neredeyse her dairesi neredeyse bir Kur'an evi gibiydi. Hanım teyzeler, bey amcalar, hafız teyzeler, hoca dedeler... Komşular bir evden diğerine, başka bir sohbet halkasından ötekine koşuştururdu.

Mübarek günler ve gecelerde, aminlerin hû hû'lara karıştığına şahit olurduk. Fatih Camii'nin billur sesli müezzinlerinin okuduğu ezan sesleri pencerelerimizden evimizin içine dolar, evimiz cami haline gelirdi. Elhamdülillah o güzel günlere... Edep, erkân, saygı, tevazu talimi o evlerde, o komşuluklarda; zamanın sinesinde zuhur eden hakikatlerden idi. Her şey akışta gerçekleşirdi. Bilmeden ruhumuza sirayet ederdi incelikler, nezaketler, nezahetler... 21. yüzyılı görünce, o zamanların ne kadar kıymetli olduğunu fark ediyor insan. Romantik bir nostalji yapmak değil derdim. Üstelik konumuz tesettür.

Herkesin bildiği üzere, Kur'an'da tesettür bahsi 5-6 ayetle sınırlıdır. Fakat ahlak, edep, iffet, mahremiyet ve haya ile ilgili onlarca ayet olduğunu da hepimiz biliyoruzdur. 28 Şubat sürecini iliklerine kadar yaşamış biri olarak, geldiğimiz noktada günümüz hanımlarının tesettürlerine baktığımızda bilhassa, üzülmemek mümkün değil. "Biz bunun için mi mücadele ettik?" demeden edemiyorum. Tabii, kendi kendime. Çünkü artık herkes, bilhassa gençler, her şeyin en iyisini, en doğrusunu biliyor. Kimseyi yıldırmak, yargılamak da değil istediğim. Bu bir ihtar; her şeyden önce kendi nefsime. Sormak istediğim şey açık:

Edepsiz bir örtü, mahremiyeti korumayan bir tesettür ya da yahut güncellenmiş, türlü şekillerde yorumlanan örtünme şekilleri, hakikaten ayete mukabil bir duruş sergiliyor mudur? Allah'ın bizden istediği tesettür nedir? Biz ne kadarını yapabiliyoruz? Sanki nefsimizi tartmak yerinde olur. Bahsettiğim mevzu sadece kadınlar ile ilgili değil ayrıca. Beyler de üzerine alınmalı değil mi?

Yine de bazı şeyler kadınlara daha çok yakışıyor demeden edemiyorum. Viyana'da kaldığımız süre zarfında, İskender Pala bir ziyaretinde kız öğrencilere hitaben "Sizler mazrufsunuz" demişti. Zarfın içine saklanan o gizli hazine. "Sakın ola davranışlarınız buna mugayir olmasın, kıymetlisiniz, kıymetinizin farkında olmalısınız". Çok etkilendiğim doğru. Tesettür bedenimizin görünen yerlerini örter, fakat iffet buna anlam katan değer. Tevazu bununla birlikte, nezaket keza, incelik, letafet, zarafet. Hepsi bir bütün ve evet en çok da kadınlarda güzel. Zira hazine o. İnci mercan o.

Kim bilir, belki bu duygular daha değerli kılıyor başörtümü. Bir saygınlık belirtisi olduğunu düşünüyorum. Kibirlilik değil asla, ama taşıyabilmenin onuru. Yaşadığımız şu son zamanlarda, çoğu güzel kavramımızın içinin boşaltıldığına üzülerek şahitlik ettiğimizi düşünüyorum. Onur kelimesi bunlardan biri mesela. Kimileri çıplaklığı ve sapkınlığı savunarak onur yürüyüşü yaparken, biz başörtümüzle onur duyduğumuzu cılız seslerle ifade ediyoruz, öyle değil mi? Saçlarımız başörtümüzün dışına sağdan soldan çıktığında, eskisi kadar tedirgin olmuyoruz mesela. Oysa mesele, görünen bir kıl tanesi değil, elbette...

Ne kadar geri kafalıyım değil mi? Üstelik varlığına hamd etmeyi yeterince eda edemediğimi düşündüğüm bir fanusta yaşıyorum. Nasipliyim. Bu yazı bu kadar kırgın olmayacaktı oysa; kirazlı tülbentimi severek başlamıştım, zira. Bu da nasip.

He, bir de şunu sormak istiyorum: Kaldı mı acaba sosyal ortamlarda kendini başörtüsü ile ifade edemediğini düşünüp bununla birlikte saçını tamamen de açmaya cesaret edemeyip, tuhaf örtünme şekilleri türeten, hatta sırf bu sebeple başörtülü ortamlardan uzak duran kimseler?

Gençlerden bazıları "Ak Partili değilim, bu yüzden başımı örtmeyeceğim," diyor mesela? Size de tuhaf gelmiyor mu? Yahut İslam'ı yaşamaya gayret eden, çevresinde gördüğü birtakım yanlışlara tepki olarak ilk çözülen şey başörtünün iğnesi oluyor, bu da ilginç değil mi?

"Ne için örtünüyorum?" sorusunu diri tutmak lazım, belki de.

Emin olun, bütün başörtülü kadınlar saçlarını rüzgârda savura savura yürümek isterler. Bu bir lüks değil, gayet sıradan bir istek. Peki niye örtülü? Elbette, Allah'ın emri olduğu için. Peki, bundan nasıl bu kadar emin olabiliyoruz? Örtünme ile ilgili emir, hicretin ikinci yılında nazil oldu. Müslüman kadınlar başları, hatta bazıları yüzleri dahil örtündüler, ayeti öyle anladılar, öyle uyguladılar. Vaize Fatma Bayram Hanım tam da bu noktada, örtünmenin şekli ile ilgili biraz da latifeyle birlikte şöyle söyler: *"Meğer hepsi yanlış anlamış ve bunu düzelten bir ayet gelmemiş mi? Müslümanların bazı lokal yanlışları üzerine bazen bir sure, bazen onlarca ayet inerken, böyle kapsamlı bir yanlış(!) olduğu gibi bırakılmış mı? Modern dönemlere gelinceye kadar kimse bu yanlışın farkına varmamış da şimdi mi anlaşılmış? (!) Her ilimde en son söz kıymetlidir; din ilmindeyse kaynağa en yakın söz. Bir tarafta ilk nesilden itibaren sahabe, tabiun, mezhep imamları, fukaha, müfessirin var, diğer tarafta... Bu alışverişte akıllı olanın nereyi seçeceği bellidir."* Demem o ki: İtidal iyidir, kime benzeyeceğimizi seçmek de cüz'i irade iledir.

Allah, hikmetsiz hiçbir şey emretmez. Her şey bir tarafa, Allah'ın emri olması örtünmek için en temel sebep. Hikmet arayışı bir ömür sürer, amele geçirmek ise emirle iktifa eder. Allah emreder; kul isek uyarız, uymaya gayret ederiz. Rabbimiz hakkıyla yapabilenlerden, tesettürü bir bütün olarak ahlaki donanımla birlikte hayatına geçirebilenlerden, bunun için çaba gösterenlerden eylesin.

Sadelikten Gösterişe: Bir Tesettür Muhasebesi

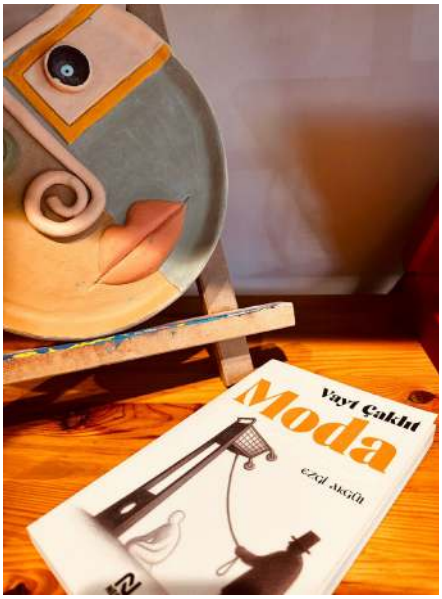
Betül ZEYREK

Moda, dışımızdan içimize sızan bir istila. İlk bakışta masum bir kumaş, zarif bir dikiş, estetik bir duruş gibi geliyor insana. Moda adı altında sunulan her şey beğeniyle parlatılıyor. Popüler olana uymak destekleniyor. Ve biz fark etmeden tercihlerimiz, yavaş yavaş inanç temelli özümüzden başka bir yöne doğru sessizce eviriliyor.

Tesettür ise son zamanlarda içi boşaltılmış bir kelime gibi varlığını sürdürüyor hayatımızda. Amacından çok, bir ticari pazar olarak karşımıza çıkıyor; kitlesi büyüdükçe ruhu küçülüyor. Bunu söylediğim için kendi kendimi de kınıyorum belki ama gerçek bu: Başörtüsü ve muhafazakâr giyim tarzı artık sadece inanç temelli bir tercih olmaktan çıktı. Yerini ise influencerların da büyük gayretleriyle, markaların yön verdiği gösterişli kıyafetlere bıraktı.

Tesettür: Vitrin mi, İnanç mı?

Ne kadar ironik, değil mi? El birliğiyle, inanç temelli tesettür algısını yavaş yavaş insanların kalbinden söküp attık. Sizce bu yanlış bir düşünce mi? Düşününce, tesettürün özündeki mahremiyet, sadelik, gizlenmek ve tevazu gibi kavramlarla tesettürün çeliştiğini fark etmek zor değil. Artık tercih edilen kıyafetler “dikkat çekmemek” için değil, “ön planda olmak” için tasarlanıyor. Daha fazla nasıl dikkat çekerim kaygısıyla şekilleniyor vitrinler.

Tüketim çılgınlığı ise bu dönüşüme benzersiz bir katkı sağlıyor. Mevsimlik koleksiyonlar, özel şal serileri, farklı bağlama teknikleri, etiketlerin özellikle görünür hâle getirilmesi… Tüm bunlar, tesettüre yüklenen anlamı gölgede bırakıyor. Kutsal olan gösteriye dönüşüyor. Ve bu durumun en büyük mimarı, elbette sosyal medya.

Tesettür modası adı altında paylaşılan içerikler artık bilinç değil, beğeni üzerine kurulu. Moda sektörü yatırımlarını bu alana kaydırdı. Arz-talep meselesi diyelim biz buna. Birileri arz etti; bilinci zayıf olanlar ise sorgulamadan talep etti. Ve böylece tesettürün eteklerinden gösterişli arzular sarkmaya başladı. Aynaların önünde boy boy tesettürlü mankenler süzülüyor artık. İnanç yerini gösterişli bir vitrine bırakıyor. Gösteriş, inancın kıyılarına yanaşmış bir gemi gibi, sessizce iç limanlara sızıyor.

Tesettür artık sadece beğeniye sunulan bir kıyafet yığını gibi algılanıyor. Sadelik, gösterişin yanında değersizleşiyor. Oysa bu sadece tesettüre özgü bir sorun değil. Hayatımızın her alanında gösterişin tahakkümü var; ev eşyalarından yediğimiz yemeğe, içtiğimiz kahveye kadar…

Bu durumu sadece tesettüre indirgemek yetersiz kalır. Öz benliğimizi yitirdiğimiz bir çağda yaşıyoruz. Rüzgâr nereden eserse, biz oraya savruluyoruz. Ayakta dimdik durmamızı sağlayan inanç, iç huzurumuzu taşıyan sadelik hayatımızdan koşar adım uzaklaşıyor.

Artık şu sorulardan biraz uzaklaşmamız gerekiyor:

“Ne giymeliyim?”

“Nasıl görünmeliyim?”

“Evimi hangi mobilyalarla daha da gösterişli hâle getirebilirim?”

“Eşyalarım modaya uygun mu?”

Görünmeyi bırakıp, yeniden kendi hâlimize dönmemiz gerekiyor. Sadeliğe, tevazua, maksada dönmemiz gerekiyor. Modanın görünmeyi ön plana çıkardığını idrak etmeliyiz. Niyetimizin rengini soldurmadan, özümüzü hatırlamalı ve kaybettiğimiz yöne doğru dönmeliyiz.

Bir Kitap: Vayt Çaklıt Moda

Bu bağlamda size bir kitaptan bahsetmek isterim: Vayt Çaklıt Moda. İsmi bile ironiyle yüklü. Vitrinin görünen ve görünmeyen yüzünü ustalıkla sorgulayan bir eser. Yazarı Sosyolog Ezgi Akgül, Instagram’da @fosyolojik ismiyle tanınıyor. Sosyal medyayı çok etkili kullanıyor. Dört kitabı mevcut: Hadi Balkona Çıkalım Bi Nefes Alırız, Evliliğin Puff Noktası, Kafayı Yemeden Yaşama Sanatı ve Vayt Çaklıt Moda.

Ezgi Hanım bu kitabında şöyle diyor: “Bu kitap ile sizi rahatsız etmeye geldim.” Ve gerçekten de rahatsız ediyor. Her cümlesi düşünceyi dürtüyor. Akademik dili yer yer zorlayıcı olabilir ama bazı cümlelerin altını çizmeden edemiyorsunuz. Okurken kendi hayatınızı, tercihlerinizin kaynağını sorguluyorsunuz. Bu kitap size doğrudan cevaplar vermiyor; ama size doğru sorular sorduruyor. Soruların biçimini değiştirince, zaten cevabın yönü de değişiyor.

Rahatsız Olun. Ama İçten.

Bence biraz rahatsız olmamız gerekiyor. Üzerini örtmek yerine, üzerimize gelen şeyi fark edip yönümüzü değiştirmeliyiz. Tüketim çılgınlığını ve modanın bize sunduğu yapay kimlikleri sorgulamalıyız. Öz benliğimizi yeniden inşa etmeli, sadeliği kaybettiğimiz yerden aramalıyız. Kendi hikâyemizin kahramanı olmak için birilerine değil, özümüze dönmeye ihtiyacımız var.

“Unutmayın, rahatsız eden şey iyileştirir.”

Lütfen rahatsız olun…

İkna Odasında Beş Dakika

Elif ÇEVİK

Ne zaman bir filmde yahut dizide, başörtüsünü çözmek üzere aynanın karşısına geçen bir Müslüman kadını görsem, aynı sahne canlanır zihnimde. Kadın durur. Elini başına götürür. Parmakları ağır ağır iğneyi çözer. Başörtüsü omzuna düşerken, bakışları bir an aynadaki toplanmış saçlarında asılı kalır. Yıllardır onu saran örtüyü, sanki bir kafatasıymış gibi dikkatle elinde tutar. İşte tam o anda, Hamlet'inki kadar ağır ve keskin bir soru belirir yüzünde: "Örtmek ya da örtmemek... İşte bütün mesele bu." Çünkü perde arkasında yalnızca bir başörtüsünün değil, bir kimliğin, bir geçmişin, bir inancın çözülüşü oynanır.

Batılı anlatının arzu nesnesine dönüşen örtünün açılma sahneleri, genellikle bir özgürleşme anı olarak karşımıza çıkar. Bilhassa yabancı yapımlarda görmeye alıştığımız bu oyun karşısında seyrettiklerimizin tamamen hayal ürünü olduğuna güvenerek olan bitene fazla takılmayız. Zaten ekranda dönüp dolaşan, birkaç klişe figürden ötesi değildir Müslüman kadın: Dört beş farklı kalıpta dondurulmuş, tekrar tekrar ısıtılıp seyirciye sunulur: Bastırılmış sessiz kadın, bir erkek tarafından manipüle edilen kadın, terörist ve radikal kadın, Batılı bir erkek tarafından özgürleştirilmeye, kurtarılmaya muhtaç kadın... Esasen yerli dizi ve filmlerimiz de Müslüman kadını örtüsünden soyma ve medenileştirme çabalarının sayısız temsilleriyle doludur. Sırf Yeşilçam'daki örnekleri bile saymaya bu yazının sınırları yetmez. Ancak herkesin malumu olduğu bu temsilleri konuşmak yerine daha farklı bir yapıma dikkat çekmek istiyorum. Yıllardır sorduğumuz "madun konuşabilir mi?" sorusunun şimdiye kadar seyrettiğimiz en güçlü temsilini ortaya koymuş bir diziden: "Yankı: Görünmez El".

TRT'nin dijital platformu Tabii'de yayınlanan *Yankı* dizisini izlediğimde, üniversiteli başörtülü genç bir kadını—Elif'i—ekranda gördüğüm an, kendi kendime 'evet' dedim: İşte nihayet, gerçek bir temsil. Ne mağdurlaştırılmış ne egzotikleştirilmiş. Ne göklere çıkarılmış ne yerin dibine sokulmuş. Olan biten neyse, olduğu gibi aktarılmış. O sahneleri izlerken, Elif'e bakıp "işte bu benim" diyebilecek onlarca genç kızın var olduğunu düşündüm. Zira bu kez, başörtülü bir kadın yalnızca görünür değil; aynı zamanda özne olarak karşımızda duruyordu, konu-

şuyordu, anlamaya çalışıyordu, direniyordu, düşünüyor, düşündürüyordu.

Hikayenin tamamında, tesettüre yönelik irdeleyebileceğimiz çok şey var; ancak belki de Türkiye'nin Batılılaşma hikayesindeki çarpıklığının bir izdüşümü ve özeti olduğunu düşündüğüm ikna odası sahnesini konuşalım istiyorum.

Sahne, üniversiteye kayıt yenilemek için geldiğini söyleyen başörtülü bir genç kızın gri, karanlık bir odaya yönlendirilmesiyle başlar. Biz de odada olan bitenleri bir kamera kaydından izleriz. Kameranın görmediği bir noktada, yalnızca seslerini işittiğimiz, genç kızın üniversitedeki iki kadın hocası oturuyordur. Burası bir "ikna odası" ve ikna çabaları yaklaşık beş dakika sürüyor.

Söze başlarken, başörtülü kızın güzelliği ve başarıları övülür; hatta çay ikram edilmek istenir. "*Ortalaması da çok yüksek. Böyle devam ederse bölüm birincisi olarak bitirir fakültesini.*" diyor hocası. *"Fakat o* türban*ı çıkarması lazım."* Genç kız, türbanla başörtüsünün farklı şeyler olduğunu ifade etmek istese de hemen lafı kesiliyor. "*Ah güzel kızım! Sizi nasıl kandırıyorlar böyle? Başörtüsü bu değil. Hepimizin anneleri başlarını örterlerdi. Ama böyle* sıkma baş *yaparak değil."* Konuşmanın devamında genç kıza örtünmesi için kimin onu zorladığı soruluyor. İnancın gereği olarak örtünmüş olmak makul bir cevap değil. *İslam'da böyle bir şey yok (!)" Kandırıyorlar sizi."* diyor hocası. *"Araplaşmanın, Arap milliyetçiliğinin özentisinden başka bir şey değil* o başına taktığın. *Türk yurdunda, Türk kadınını* geri *bırakma projesi bunlar."* Konuşmanın devamında genç kızın Jack London okuyan, Tarkovski izleyen bir kız olduğu vurgulanarak siyasal İslam'ın üniformasıyla ne işi olduğu sorgulanıyor. Ardından yumuşak bir sesle "*Güzel kızım, biz sana burs da buluruz, yurt da ayarlarız.* Kurtarırız seni baskıdan*. Seni kim* zorluyor*?* Korkma*dan söyle bize."* diyorlar. Genç kız çaresizce aynı cümleyi tekrar etmek zorunda kalıyor: "*Hocam gerçekten kimse zorlamıyor beni. Neden inanmıyorsunuz?"*

Cevaplar da sorular da kendisini yıllardır tekrar ediyor. Sanki örtünmek bir tercih değil de sürekli açıklama gerektiren bir karar. Peki, neden inanmıyorlar sizce? Çünkü diyor hocası: *"Bir genç kız kendi isteğiyle asla örtünmez. Ya biri zorluyordur ya da* kandırılmış*tır. Böyle* yaşlı*,* çirkin *görünmeyi hangi genç kız ister? Sen* köylü kadını *değilsin. İstanbul'da memleketin en iyi üniversitelerinden birinde talebesin. Neden böyle dolaşmak isteyesin yani?* Yaşını başını almış koca koca hocaların karşısında, 18-19 yaşlarındaki bu genç kız, "inancım gereği" demekten başka bir şey söyleyemez. Bu kez de "*Başını açınca dinden mi çıkıyorsun?"* derler. *"O nasıl bir din ki bir* bez parçası*na kalmış?"*

Buraya kadar dikkat ettiyseniz, tesettürü ifade etmek –ve çoğu zaman değersizleştirmek ya da aşağılamak– için oldukça çeşitli ifadeler kullanıldı: *türban*, *sıkma baş*, *başına taktığın*, *siyasal İslam'ın üniforması*, *bez parçası*… Bu ifadelerin her biri sadece bir dil tercihi değil; aynı zamanda ideolojik konumların, güç ilişkilerinin ve kimlik politikalarının da dışavurumudur. Judith Butler'ın dilin performatif işlevi üzerine kuramında belirttiği gibi, sözcükler yalnızca bir şeyi tanımlamaz; aynı zamanda onu inşa eder, meşrulaştırır ya da değersizleştirir. Başörtüsünü değersizleştiren bu dilsel etiketler, örtünmeyi bireysel bir inanç tercihinden çıkarıp politik bir sorun, bir sapma ya da bir "geri kalmışlık" göstergesi haline getirir. Bu tür ifadeler, sadece başörtüsüne değil, onu taşıyan özneye yönelen bir sembolik şiddet de içerir ve Louis Althusser'in kavramsallaştırdığı "ideolojik çağırma" yoluyla başörtülü kadını daima sorumlu, açıklama yapmak zorunda olan, sorguya açık bir öznelliğe hapseder.

Konuşmanın devamında ise konu gerçek İslam'a, Yunus'a, Hacı Bektaş'a getirilir ve çağdaşlık, hoşgörü dini diye birtakım hayal ürününden söz edilir. Genç kızın bu nutuklar karşısında kendi bildiklerini paylaşma teşebbüsü ise öfkeyle karşılanır. "*Sana anlayışlı davranıyoruz diye küstahlaşma!* Senden mi öğreneceğiz *Hacı Bektaş'ı?"* diye azarlar hocası ve görüşmeyi bir an önce sonlandırmak ister: *"Yukarıda belirtilen İstanbul Üniversitesi Yönetim Kurulu kararlarını okudum. Bu kararlara kesinlikle uyacağımı taahhüt ediyorum." Yazıp imzala. Daha görüşeceğimiz çok kişi var. Biz, size tolerans gösterdik. Ama artık bitti. Her kurumun kendi kuralları var. Burası üniversite.* Çağdaşlık *ve* bilimin yuvası*. Biz* camiye mayoyla *giriyor muyuz?*

Bu sahnede ortaya çıkan şey yalnızca bir ikna çabası değil; tam anlamıyla epistemik tahakkümdür. Genç kız, kendi dini bilgisini, yorumunu ya da okumasını ifade etmeye kalktığında —ki bu bir

tür bilgi üretimidir— hocası tarafından hızla susturulur. Burada Michel Foucault'nun bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiye dair kuramı devreye girer: Bilgi, yalnızca nesnel gerçeklikleri açıklayan bir şey değil; aynı zamanda iktidarın meşruiyetini tesis etme aracıdır. Hoca burada sadece dinî veya tarihî bir otoriteyi değil, aynı zamanda üniversitenin, devletin ve modern seküler aklın bilgi tekeline sahip olduğunu ima eder. Genç kızın bilgisi, çünkü "doğru yerden" gelmemektedir, dolayısıyla meşru değildir.

Üstelik bu bilgi tahakkümü, kendisini tolerans kılığına sokarak sunar: "Sana anlayışlı davranıyoruz", "Biz size tolerans gösterdik" gibi ifadeler, ilk bakışta kapsayıcı görünse de aslında üstün bir konumdan konuşan ve her an geri çekilebilecek bir şartlı hoşgörü biçimidir. Burada Wendy Brown'un "hoşgörü siyaseti"ne ilişkin eleştirileri hatırlanabilir: Tolerans söylemi, tahakküm ilişkilerini gizleyerek sürdürmenin bir yoludur. Tolerans gösterilen özne, zaten baştan sorunlu, kusurlu, potansiyel olarak tehlikeli olarak kodlanmıştır; dolayısıyla bu hoşgörü her an geri alınabilir.

Bu sahnede hoşgörü, "çağdaşlık ve bilimin yuvası" olarak sunulan üniversitenin, modern ulus-devletin laiklik anlayışını ideolojik bir aygıt olarak nasıl işlediğini de açık eder. Genç kızın örtüsü ve inancı, akademik kimliğe aykırı, çağdaşlığa düşman, bilime karşı bir pozisyon olarak konumlandırılır. "Biz camiye mayoyla giriyor muyuz?" cümlesiyle sahte bir simetri kurulur; ama aslında burada yapılan şey, kamu alanında görünür dinî kimliği tamamen dışlamak ve bunun üzerinden bir tür "kamusal norm" üretmektir. Sonuçta bu sahne, "bilgi kimindir?", "kimin yorumu geçerlidir?" ve "tolerans gerçekten özgürlük müdür, yoksa başka bir disiplin biçimi midir?" gibi sorularla yüzleşmemizi sağlar.

Öfkeden deliye dönmüş bu kadınların karşısında genç kızın ağzından çıkacak her cümle ise yarım kalır. "Ben sadece eğitim hakkımın…". *"Bunu imzalamadan,* başını açmadan olmaz. *Polis olmak istiyorsan polis gibi, asker olmak istiyorsan asker gibi, üniversite okumak istiyorsan* medeni, insan gibi *giyineceksin! Tercihini yap! Ya* başındaki bez parçası *ya üniversite!" Genç kız, son bir cesaretle "Beni zorlayamazsınız."* der. Fakat bu çağdaşlık, bilim, aydınlık, özgürlük vb. şeylerin yılmaz temsilcileri haykırırlar: *"Hem de öyle bir zorlarım ki! Bana bak! Sakın ağlamaya, kendini acındırmaya kalkma. Bizi kandıramazsın.* Dini, siyasete alet etmeye *çalışırsanız elbette bizler,* bu ülkenin çağdaş kadınları *olarak karşınıza dikiliriz. Şu meydana gelmeden* açacaksınız başlarınızı*! Bir daha bir tanenizi bu şekilde okulumun önünde bile görmeyeceğim!* Size bu ülkede ne okul okuturum, ne mezun ederim ne de doğru dürüst bir işte çalışmanıza müsaade ederim! *Sen bu şekilde hukuku bitirsen ne olacak?* O başındakiyle *ancak temizlikçilik yapabilirsin bu ülkede. Çıkarın şunu dışarı! Verin güvenliğe, atsın dışarı!* Başını örtenler, üniversite okumayı çok istiyorlarsa Arabistan'a gitsinler!

Genç kız odadan çıkar, kamera kapanır. Bu altı dakikalık sahnede sergilenenler yalnızca bir kıyafet tercihi üzerinden yürütülen bir tartışma değildir; çok daha derin, çok daha yapısal bir şiddet biçimidir. Genç bir kadının inancını, kimliğini, benliğini sürekli sorguya çeken bu söylem; psikolojik, ekonomik, fiziksel ve sosyal şiddet türlerinin iç içe geçtiği sistematik bir kuşatma olarak karşımıza çıkar. İkna odası aslında bir tahakküm odasıdır. Burada kadınlara reva görülen, yalnızca başörtülerini çıkarmak değil; aynı zamanda itaat etmeleri, şekil değiştirmeleri, içselleştirilmiş bir 'modernlik' tarifine boyun eğmeleri istenir. Ve bu tarifin sahibi olanlar, kendilerini bilimin, çağdaşlığın, özgürlüğün savunucusu olarak sunarken; aslında insan haklarına, temel özgürlüklere ve en önemlisi inanç özgürlüğüne dair hiçbir saygılarının olmadığını haykırarak sergilerler. Michel Foucault'nun "biyo-iktidar" dediği şey tam da budur: bireyin bedenini, giyimini, inancını denetim altına alma arzusu. Burada "çağdaşlık" bir hak değil, bir disiplin aracına; "bilimsellik" bir yöntem değil, bir norm silahına dönüşür. Genç kızın suskunluğu yalnızca korkunun değil, konuşmasına izin verilmeyen bir öznenin trajedisidir.

Türkiye'de başörtüsünün geçmişe yönelik temsillerinden sonra günümüze geldiğimizde, meselenin eskisinden çok daha karmaşık olduğunu görürüz. Başörtüsü dizilerde, haber bültenlerinde, reklamlarda, üniversitelerde, devlet dairelerinde, vitrinlerde, sokakta hemen her yerde karşımıza çıkıyor. Tıpkı Kızılcık Şerbeti dizisinin ilk bölümündeki o çok ses getiren sahnede söylendiği gibi "Bunlar da her yerdeler…" Bu görünürlük, yalnızca bir imaj politikası değil; toplumsal gerçekliğin ta kendisidir. Başörtüsü artık geçmişte olduğu kadar

kamusal alandan dışlanmıyor, fakat kamusal alan onunla yeniden şekilleniyor. Ancak burada durmak, bu dönüşümü anlamak için yeterli değil. Çünkü görünürlük, her zaman özneleşmeyi beraberinde getirmez.

Görünür olmak, bazen yalnızca daha sık izlenmek, daha çok denetlenmek anlamına gelir. Panoptik bir çağda yaşıyoruz ve başörtülü kadın artık kadraja girmiştir—ama kadrajın sahibi hâlâ başkasıdır. Temsil edilmek, bir görüntüye dönüştürülmek, belli bir hikâyeye hapsedilmek demektir çoğu zaman. Ve var olmak—gerçekten var olmak—ancak kendi kelimelerini kurabildiğinde, başkasının senaryosunda değil, kendi hikâyende rol alabildiğinde mümkündür.

İşte bu yüzden mesele artık sadece "görünüyorlar mı?" değil, "hangi biçimde görünüyorlar ve neden böyle görünüyorlar?" sorusudur. Bu yeni dönemi anlayabilmek için gözümüzü yakın zamanın popüler dizileri olan *Kızılcık Şerbeti*, *Kızıl Goncalar*, *Bir Başkadır ve Doğu* gibi yapımlara çevirmemiz gerekiyor. Fakat bana ayrılan sayfaların sonuna geldiğimden o da başka bir yazının konusu olarak kalmak zorunda.

Son olarak, en başta tasvir ettiğimiz başörtüsünü açma sahnesi Yankı dizisinde de yer alıyor; fakat başka bir biçimde. Sahne, üniversitenin giriş kapısıyla başlıyor. İçeriye giren genç kızların artık direnç göstermeyen, ifadesiz bir yüzle başörtülerini hızlıca açıp çantalarına koyduklarını; dışarı çıkan kızların ise yine aynı ifadesiz yüzle hemen başlarını örttüklerini görürüz. Bununla birlikte, başörtüsünü aksesuar gibi boynuna dolamış ve başına peruk takmış bir kızın da içeriye girdiğini izleriz. Derken, masmavi başörtüsüyle Elif kapıda belirir. Güvenlik "türbanla giremezsiniz" uyarısını yapar. Elif yılmadan düzeltir "türban değil bu, başörtüsü". Neyse nedir, başındakini açmadan içeri giremeyeceği söylenir. Bunun üzerine Elif hızlıca iğnesini çözmeye başlar. O, mavi başörtüsünü açarken kamera da aynı hizada aşağıya iner ve Elif'in saçlarını görmemize müsaade etmez. Elif, bir elini yumruk yapıp sıkarken diğer eliyle başörtüsünü bir dizgin gibi elinde tutarak üniversiteden içeri girer. Az sonra ikna odasındaki sesinden tanıdığımız hocasının yanındadır. Masaya bir başörtüsünün içindeki kesilmiş saçlarını koyar. "*İlla saçlarımızı görmek istiyormuşsunuz. Benimkileri getirdim.*" der. "*İyi bakın. Bende görüp görebileceğiniz bu kadar.*"

Elif'in başörtüsünü açma sahnesi bir çözülme değil, bir karşı koyuştur. Çünkü onun için mesele, örtmek ya da örtmemek değil; kim olduğunu başkalarının tanımlamasına izin verip vermemektir. Diğerlerinin ifadesiz yüzlerle ve otomatik bir refleksle yaptığı o eylem, Elif'in bedeninde direnişe, hafızaya, kararlılığa dönüşür. Başörtüsünü bir dizgin gibi elinde tutması, ipleri eline aldığını; yumruk yaptığı eli ise bu baskıya karşı artık edilgen kalmayacağını simgeler. Onun eylemi, ne başörtüsünü çıkararak özgürleşme hikâyesine, ne de başörtüsünü savunarak direniş anlatısına tam olarak sığar. Elif, dayatmaların her türüne karşı kendi sınırlarını kendi çizen bir özneye dönüşür. Düzene teslim olmamayı seçer; ve bu tercihiyle, yalnızca kendi hikâyesini değil, başörtülü kadının temsiline dair ezberi de bozar. Bu yüzden Yankı dizisi, başörtüsünün yalnızca görünür kılındığı değil, nihayet temsil edildiği; başörtülü kadının başkalarının kurgusunda figür değil, kendi hikâyesinde fail olabildiği nadir anlatılardan biri olarak hafızaya kazınır.

Ahmet Tahir Satoğlu: Hocam ve Kayınpederim

Süleyman KUTLUHAN

Prof. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi

Benim için bayağı zor bir yazı. Aramızdan ayrılışını hissetmeye başladığımız bugünlerde, şahsımda iz bırakan, aklıma gelen ve hayatıma ışık tutan bazı anılarımı yazmaya çalışayım.

Rahmetli Hocam ile ilk olarak Ege Üniversitesi Hastanesi'nde Tıp Fakültesi okurken 3. sınıfta 1977-1978 yıllarında tanışmıştım. Hastanenin 6. Katında, Nöroloji Kliniği eğitim bloğu kısmındaki, kapısı her zaman ve herkese açık olan odasında tanışma şerefine nail oldum. Tanışmamızın ilk aşamasında, hiç unutamadığım, bana sorduğu üç soru ve ardından verdiği üç cevap şöyle idi.

Kur'an-ı Kerim okuyabiliyor musun? Cevap: Okuyamıyorsan hemen bir Kur'an-ı Kerim hocası bul, okumayı öğren. Ardından Kur'an-ı Kerim okumayı alışkanlık haline getir ve en az bir kez mealiyle okuyarak hatim yap.

İslam İlmihalini ne kadar biliyorsun? "Çok az kısmını biliyorum," dedim. Tamamını kapsayan bir İslam ilmihalini hemen okumaya başla ve sonuna kadar bitir.

16-3-1982 - YENİASIR

ler. GENİŞ HAB

Prof. Dr. Satoğlu "kesmem" diyor

ÜNİVERSİTEDE SAKAL KAVGASI

ENDER COŞKUN

"SAKAL kavgası" Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni karıştırdı!.. Bakanlar Kurulu'nun kamu kurumu ve kuruluşlarında çalışan personelin kılık-kıyafetlerinin nasıl olacağına ilişkin olarak yayımlanan yönetmeliğe uymayan bir profesör hakkında soruşturma açıldı. Tıp Fakültesi'nin sakallarıyla ünlü diğer öğretim üyeleri ise 18 Şubat tarihli Resmî Gazete'nin 17609 sayılı nüshasında yayınlanan yönetmeliğe uyarak sakallarını kestiler.

Sakallarını kesmediği için hakkında soruşturma açılan Nöroloji Kürsüsü'nde görevli Prof.Dr.Ahmet Satoğlu, yönetmeliğin açıklık getirmediğini, okunduğu zaman sadece 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 'na bağlı olarak çalışanlara yükümlülük getirdiğinin anlaşıldığını savundu. Öğretim üyesi olduğu için kendisinin 2547 sayılı Kanuna tabi olduğunu kaydeden Prof.Dr. Satoğlu, yönetmeliğe belirli bir açıklık getirilinceye kadar sakalını kesmeyeceğini bildirdi. Prof.Dr.Ahmet Satoğlu ile ilgili soruşturmanın Tıp Fakültesi'nin eski dekanı Prof.Dr.Refet Saygılı tarafından sürdürüldüğü, Rektörlüğün de konuya elkoyduğu öğrenildi...

EGE Tıp Fakültesi Nöroloji Kürsüsü'nde görevli Prof.Dr.Ahmet Satoğlu, "Sakalımı kesmem" diye tutturunca hakkında soruşturma açıldı. Prof.Dr.Satoğlu, yönetmeliğin kendisini bağlamadığını savundu. (FOTOĞRAF: M.Ali VARIŞ)

PROF.Dr.İstemi Nalbantgil, Prof.Dr.Selçuk Tuncer ve Prof.Dr.Hadi Özer (resimde) temime uyarak sakallarını kestiler.

İngilizcen nasıl? Ne kadar biliyorsun? "Fakültenin zorunlu kıldığı kurları geçtim. Ama konuşma ve yazmam son derece yetersiz" dedim. Hemen bir profesyonel İngilizce kursuna yazıl, dedi. Bu arada kendine öğretim üyeliği süresince destek olan rahmetli Kâşif Uçan Hoca ile anlaşıp, benim gibi tıp fakültesindeki arkadaşlar ve asistanlar için haftada iki akşam hastanede kurs organize edilmesinde de katkısının olduğunu, daha sonra öğrendim. Bu kurs ile ben İngilizcemi canlı tuttum. Asistanlığa ve yardımcı doçentliğe girerken yapılan yabancı dil sınavlarında zorluk çekmeden başarılı oldum.

Bu tanışmayı, akşam eve geldiğimde benden üst sınıfta olan ağabeylerim ve alt sınıflarda olan kardeşlerimizle paylaştım.

Ege Üniversitesinde, 1975-1980 yıllarında Leninci, Maocu gibi fraksiyonların yer aldığı komünizm tarafında olan "solcular" ile ülkücülerin ve diğer dindar grupların içinde olduğu "sağcılar" olarak insanlar ayrıştırılıyordu. Her an kendinizi bir tartışmanın içinde ve hatta sokakta bir çatışmanın ortasında bulabilirdiniz.

Bu şartlarda Ahmet Hoca'nın, bu olaylar arasında biz talebelere olan tavsiyelerini, o zamanki gençlik duygularımızla zamansız olarak da bulmuyor değildik. Fakat zaman geçti, 12 Eylül 1980 darbesi oldu; olaylara karışanların bir kısmı hapishanelere düştü, ne yazık ki bir kısmı hayatını kaybetti vs. ama bir gerçek var ki; hocamızın üç tavsiyesine uymak hem dini hayat, hem sosyal hayat ve hem de bilimsel hayat açısından vazgeçilmez birer ihtiyaç olduğunu çok sonradan anladım.

"Sakalımı kesmeyeceğim" dedi ve kesmedi. 12 Eylül 1980 ihtilalinden sonraki uygulamaların en başında, özellikle dindar kişilere yönelik olarak kılık kıyafet düzenlemesi gelmişti. Kamuda çalışma alanlarının içinde, erkeklerin sakalı olmayacak, kadınlar da başlarını örtmeyeceklerdi. Bu uygulama, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamındaki kişileri ilgilendirmesine rağmen, işgüzar yöneticiler üniversite öğretim üyeleriyle ilgili 2547 sayılı kanunun kapsamındaki üniversite öğretim üyelerini de bu uygulama kapsamına almışlardı. O an itibarıyla, Satoğlu Hoca da dâhil, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde dört profesör hoca sakallıydı. Uygulama başlayınca diğer hocalar hemen sakallarını kestiler. Sakalını "sünnete uymak" niyetiyle bırakan Satoğlu Hoca, gazeteciler başta olmak üzere soran herkese "Sakalımı kesmeyeceğim" dedi (Fotoğraflı haber, 16 Mart 1982, Yeni Asır Gazetesi) ve tüm baskılara rağmen kesmedi. Fakat bedelini, akademik hayatının en verimli çağında üniversiteden emekli olmak suretiyle ödemek zorunda kaldı. Bu dik duruşu, o zamanda dünya görüşleri farklı da olsa çok kişinin takdirini kazanmıştı. Hele üniversitedeki dindar gençler için bir sünneti yaşamak adına gurur duyulacak örnek bir davranış olmuştu.

Ahmet hocamızdan öğütlerden biri de "En büyük hile, hileyi terk etmektir" düsturuydu. Zat-ı alilerinin zaten hile yapması mümkün değildi. Özellikle muayenehanesinde muayene ettiği veya EEG (beyin elektrografisi) çektiği her hastaya fiş kesmesi nedeniyle çok vergi verenler listesine girmesi de zor olmamıştı. Şahsen ben bu düsturu bir öğretim üyesi olarak tüm asistanlarıma yeri geldiğinde hocamı da anarak hatırlatma gereği duymuşumdur.

Diğer bir tavsiyesi de; günah işle-

Ahmet hocamızdan öğütlerden biri de "En büyük hile, hileyi terk etmektir" düsturuydu. Zat-ı alilerinin zaten hile yapması mümkün değildi. Özellikle muayenehanesinde muayene ettiği veya EEG (beyin elektrografisi) çektiği her hastaya fiş kesmesi nedeniyle çok vergi verenler listesine girmesi de zor olmamıştı. Şahsen ben bu düsturu bir öğretim üyesi olarak tüm asistanlarıma yeri geldiğinde hocamı da anarak hatırlatma gereği duymuşumdur.

meye başlayınca pişman olup geri dönülmezse, günahın hoş görülür hal alması, kanıksanması ve hatta sonunda -Allah (c.c.) muhafaza buyursun- kişiyi küfre sürüklemesine vesile olacağını, çok ince bir hikâye ile anlatırdı.

Bir gün bir Anadolu kadını çalgılı bir düğün törenine denk gelir. Çalgı başlayınca önce çekingen bir şekilde oyun alanında hafiften oynamaya başlar. Bir taraftan da günaha girdiğini düşünerek; Allah cc dan affetmesini ister, "Allah'ım günah yazma! Allah'ım günah yazma! Allah'ım günah yazma !" diye duasını da yapar. Oyun devam eder, çalgı hızlanır, bizim Anadolu kadını oynamaya devam eder, yine duasını da yapar; "Yarısını yaz, yarısını yazma Allah'ım! Yarısını yaz, yarısını yazma Allah'ım! Yarısını yaz, yarısını yazma Allah'ım!" diyerek... Çalgı giderek artar, Anadolu kadını hızını alamaz, tövbe edip oyunu bırakmak yerine oyuna daha aktif eşlik etmeye devam eder. Bu kez de yaptığı dua değildir artık sanki isyandır. "İster yaz, ister yazma! İster yaz, ister yazma! İster yaz, ister yazma!" der ve oynamaya devam eder.

En sık tekrarladığı sözlerden biri de, "Keyfin nasıl Ağam?" sorusunun cevabı olarak "Adamına göre diye" diye cevap vererek karşınızdaki kişinin sizi etkileyeceğine dikkat çekerdi.

Diğer birçok kez anlatma gereği duyduğu hikâyede ise "çocukların hedeflerinin değiştirilmesinin çok güç olduğu"nu vurgulamak isterdi. Hikâye şöyledir: *Mahallede kuş yetiştiren bir çocuk vardır. Çocuk kuşları kovalarken damdan dama koşarken komşulara çok rahatsızlık verir. Mahalleliler ile en sonunda mahkemeye düşerler. Mahkeme olur biter, karar verilir. Sonunda kuşçu çocuk sanık sandalyesinden ayrılırken hâkime; Hâkim Bey! Hâkim Bey! diyerek ceketinin cebinden bir kuş çıkarıp "Buna eş var mı?" diye sorar.*

Ahmet hocamız çok misafirperverdi. Kapısına gelen misafiri incitmemek için çok nazik davranırdı. Misafirin sosyal ve ilmi durumuna göre bir sohbet konusunu bir şekilde hemen bulurdu. Misafirin derdi veya isteği varsa, onu sonuna kadar dinlerdi. İstek ve arzu haksız ise yardımcı olamayacağı cevabını, ona nezaket ile bildirirdi. Misafire ikramlarda da son derece nezaketli idi ve ikramların yenip içilmesi için gerekli üstelemeleri uygun sözlerle ve ısrarla yapardı.

Bir gün, misafir ile birlikte yemek yedikten sonra, ben sabırsızlıkla misafirimiz ağzına dua yakışan biri olduğu için bir yemek duası yapmasını rica ettim. O da memnuniyetle duayı yaptı. Fakat dua isteğime hocam çok kızdığını yüz ifadesiyle bana hissettirdi.

Misafir gittikten sonra; 'Yemekten sonra güzel bir yemek duası yapıldı, ben nerede hata yaptığımı anlayamadım' dedim. Çok ince bir ayrıntıyı hatırlattı; "Misafirden yemeğin ücretini aldın" diye cevapladı. Benim de başımdan sıcak sular boşaldı tabii ki.

İnsan ne kadar günahkâr olursa olsun, Allah (c.c.) nin affının çok büyük olduğunu vurgulamak için, doksan dokuz kişiyi öldüren katilin affedildiğini anlatan hadis-i şerifi kendilerinden çok kez dinlemişimdir.

Yalan söylemenin bir Müslümana yakışmadığını da; hadis-i şerifte geçtiği gibi, bir Müslümanın hırsızlık yapabileceğini, içki içebileceğini vs. sayıp sıra 'Yalan söyler mi?' sorusuna gelince; Lâ (hayır)! diyerek elini de, "Dur!" der gibi kaldırarak anlatmaya çalışırdı.

Keramet gösterdiğini ben görmedim ama Şah-ı Nakşibend Hazretleri (k.s)'nin "Doğru bir istikamet, bin kerametten daha hayırlıdır." dediğini dikkate alırsak, çoğu hali kerametti. Tasavvufi açıdan bakıldığında da; tarikata incitmemek prensibiyle girilip incinmemek olgunluğu ile mezun olunuyorsa; Ahmet Hoca hem incitmez hem de incinmemekle tasavvufi hayat yaşardı. İncinmemek hususunda da bana hayli ikazları olmuştur.

Bir defasında, Isparta'ya geldiğinde, çok eski dostlarından biri olan ve Sav kasabasında yaşayan, rahmetli kimya profesörü Turgut Tebardar Hoca'yı evinde ziyarete gitmiştik. Birbirinden nazik iki hocanın muhabbetini dinlerken, kendimin ne kadar kaba olduğunu hissetmiştim.

Ashab-ı Kiram sevgisi çok fazlaydı. Onlarla ilgili davranışları nedeniyle olumsuz yorum yapmayın, onlar bir tiyatroyu oynadılar, bazılarının rolleri öyleydi, derdi. Hatta cami kuşu iken zengin olduktan sonra ibadeti terk ettiği söylenen Sa'lebe (r.a.)'ye ait hadis-i şerifin güvenilir olmadığı ile ilgili bilgileri araştırarak bulup bizlerle paylaşmıştır.

Namazı cemaatle kılmakta çok titizlenirdi. Mümkün olduğu kadar vakit namazlarına camiye gitmeye çalışırdı. Teravih namazını da hatimle camide kılmak, en sevdiği ibadet hallerinden biriydi. Akevler 'den Kemeraltı Camii'ne hatimle teravih kılmak için arabasına birkaç kişiyi de alarak kısa yaz gecelerinde bile giderdi. Son yıllarda ikamet ettiği Akevler Sitesin'deki 1. bloğunun çatı katındaki mescitte, hafız bir imam bularak yine teravihi hatimle kılmıştı.

Bu arada yapılmasını çok istediği, fakat yaptıramadığı bir eser ise; doktorlarının, hemşirelerinin ve idarecilerini dâhil tüm çalışanlarının kadın olduğu bir kadın-doğum hastanesiydi.

Öncelikle hocam, sonra kayınpederim olan Ahmet Tahir Satoğlu Hoca'yla ilgili birden aklıma gelen, iz bırakan hatıralarım bu kadar diyemiyorum. Çünkü düşündükçe daha niceleri aklıma gelir. Yukarıda da zikrettiğim gibi, istikamet üzere olan bir şahsiyet olduğu için her anı bir hatıra idi.

Allah (c.c.) rahmet ve mağfiretiyle muamele eylesin (Âmin).

Ahmet hocamız çok misafirperverdi. Kapısına gelen misafiri incitmemek için çok nazik davranırdı. Misafirin sosyal ve ilmi durumuna göre bir sohbet konusunu bir şekilde hemen bulurdu. Misafirin derdi veya isteği varsa, onu sonuna kadar dinlerdi.

Şiran'da Bir İzle Karşılaşmak

Burak ÇETİK

Dünyada, farkında olmadan birçok kişinin hikayesine misafir oluyoruz. Aynı şekilde, birileri de bizim hikayemize misafir oluyor. En sevdiğim misafirler, hayatımda iz bırakanlardır. Zira iz bırakanlar artık geçip giden bir misafir değil; bazen sığındığım bir liman, bazen dert yandığım bir dost bazen de örnek aldığım bir öncü olurlar. Şehit Erdoğan Tuna da bunlardan birisidir. Kendisini hiç görmedim; fakat gördüğüm çok kişiden daha yakındır benim için. Böyle, görmeden yakın hissettiğim kişilerin akrabalarını, arkadaşlarını, doğduğu ve büyüdüğü yerleri ziyaret etmeyi kendime bir görev bilirim. En azından kabirlerinde bir Yasin okumalıyım.

Erdoğan Tuna'nın kabrini ziyaret etmek, diğerlerine nazaran daha zor görünüyordu. Gümüşhane'nin Şiran ilçesinin Telme köyüne gidip kabri bulmak, ilk etapta kulağa zor gelebilir haliyle. Fakat yola çıkmak, yolun kat edilmesinde önemli bir adımdır. Yola çıkmanın ilk şartının da dua olduğunu düşünürüm. İmkanlar el verse bile, Allah'ın izni olmadan hayal ettiğimiz işleri yapmamız mümkün değildir çünkü. Ben de ilk adımı atarak, namazlardan sonra Allah'tan Erdoğan Ağabey'in kabrini, memleketini görmeyi istemeye başladım. Bir müddet sonra, duanın gerçek olma ihtimaline dair ilk haberi aldım: Ailecek Karadeniz turu yapmaya karar vermiştik.

Bu fikir ortaya atılır atılmaz, plana Şiran'ı dahil ettim. Babamın Şiran'da bir arkadaşının olması, ihtimalleri artırıyordu. Nihayet, Trabzon'dan yola çıkıp Zigana Tüneli'ni geçtikten sonra Şiran'a doğru yola koyulabildik. Bu, duadan sonra ikinci adımdı: Yola çıkmak. Tabii, dualaların kabulü beraberinde bazı külfetleri ve imtihanları getirebilir. Arabamızın yakıtının az olduğunu yolun ortalarında fark ettik ve yakınlarda yakıt istasyonu görünmüyordu. Nasip, diyerek yolumuza devam ettik. Tam Şiran'a girdiğimizde yakıt bitti; fakat bir istasyon bularak doldurduk.

Telme'ye vardığımızda, çoğu hanesi terk edilmiş bir köyle karşılaştık. Köyde sadece birkaç insan görmüştük; fakat mezarlığı sormak aklımıza gelmedi. Zira küçük olan bu köyde iki mezarlık olduğunu tahmin etmemiştik. Caminin yanında bulunan mezarlığa gidip Erdoğan Ağabey'in mezarını aradık, fakat göremedik. Konum uygulamalarında da olmadığı için tam olarak nerede olduğunu bilmiyorduk. Caminin oraya gidip birilerine sormaya karar verdik. Yoldan geçen bir arabayı durdurarak, "Erdoğan Tuna'nın mezarını arıyoruz. Bize yerini tarif eder misiniz?" diye sorduk. Arabada bulunan ve sonradan isminin Mehmet olduğunu öğreneceğimiz amca, "Siz gerçekten Erdoğan'ın mezarını mı ziyarete geldiniz? O zaman sizinle tanışmamız gerekiyor." diyerek aracının kontağını kapattı ve aşağı indi.

Meğerse Mehmet Amca, Erdoğan Ağabey'in dayısının oğluymuş. İstanbul'dan geldiğimizi duyunca, sadece tarif etmekle yetinemeyeceğini; bize eşlik edeceğini söyledi. Mezara kadar beraber gittik. Eski mezarlık, köyün biraz arkasında kalıyormuş; dolayısıyla tarif etse de bulmamız zor olabilirdi. Mezara gittiğimizde, ilk defnedildiği ana dair fotoğraf zihnimde canlandı. Bir arkadaşı defnetmek ne zordur, kim bilir. Hele o arkadaş Erdoğan Tuna'ysa. Dedim ya, ben onu hiç görmemiştim ama o benim dostum olmuştu. Fotoğrafta arkadaşlarını defneden Akıncılar'dan birisi gibi hissediyordum kendimi. Erdoğan Ağabey'den ne istemişlerdi? Kendi halinde yaşayan, insanlara sadece iyiliği dokunan, camide imamlık

En sevdiğim misafirler, hayatımda iz bırakanlardır. Zira iz bırakanlar artık geçip giden bir misafir değil; bazen sığındığım bir liman, bazen dert yandığım bir dost bazen de örnek aldığım bir öncü olurlar. Şehit Erdoğan Tuna da bunlardan birisidir. Kendisini hiç görmedim; fakat gördüğüm çok kişiden daha yakındır benim için.

yapan ve İslam'ı yaşamaya çalışan gariban bir gençten kim ne isterdi ki? Hem de onlarca kişi tek başına bir kişiye saldıracak kadar nasıl nefret dolu olabilirdi?

Bu düşünceler zihnimi kemirirken, sesli bir şekilde Yasin okuyordum. Mehmet Amca gözyaşlarını durduramayınca, benim de boğazım düğümlenmeye başladı fakat gözyaşlarıma hâkim olabildim. "Sadakallahü'l- azîm" dedikten sonra, Mehmet Amca "Nasiplisiniz. Erdoğan'ın annesi köyde. Onu da ziyaret edelim ve size bir çay ikram edelim." dedi. Zahmet vermek istemesek de annesinin elini öpmeden gidersek ayıp olacağını düşündük. Mehmet Amca önde, biz arkada; şehidimizin evine doğru yürümeye başladık.

Eve vardığımızda, bahçede bizi oldukça yaşlı ama dinç bir teyze karşıladı. İçimden, "Bir şehidin annesi zaten böyle olur" diye geçirdim. Mehmet Amca, bizim İstanbul'dan Erdoğan Ağabey'in mezarını ziyaret etmek için geldiğimizi söyleyince teyzemiz de gözyaşlarını tutamadı. Ayağa kalkarak hepimize tek tek sarıldı. "Erdoğan'ımın suçu yoktu. Tek başınaydı. Ne yapabilirdi ki?" dedi. O hüzünlendi. Biz hüzünlendik...

Teyzemiz, bize Erdoğan ağabeyin odasını göstermek istedi. Biz de memnuniyetle kabul ettik. İçinde bulunduğumuz ev, tipik bir Anadolu köy eviydi. Odaya girdiğimizde, duvarda meşhur fotoğrafını gördük. Zaten birkaç fotoğrafı vardı. O dönemler fotoğraf çekmek zordu ve şehit edildiğinde çok fotoğrafı olabilecek bir yaşta değildi. Yattığı çekyatın üstünde Peygamberimizi anan bir tablo; çok sevdiği ve öğrencilik yaptığı Edirne'deki Selimiye Camii'nin fotoğrafı ve Veda Hutbesi'nin metni bulunuyordu. Veda Hutbesi'ni görünce, aklıma hutbedeki şu ifadeler geldi: "Ey insanlar! Biliniz ki rabbiniz birdir, atanız da birdir. Bütün insanlar Âdem'den gelmiş, Âdem de topraktan yaratılmıştır. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a, beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük ancak takvâ iledir." Erdoğan Tuna, tam olarak bu uğurda, ırkçılığa karşı kardeşliği savunduğu için şeha-

Eve vardığımızda, bahçede bizi oldukça yaşlı ama dinç bir teyze karşıladı. İçimden, "Bir şehidin annesi zaten böyle olur" diye geçirdim. Mehmet Amca, bizim İstanbul'dan Erdoğan Ağabey'in mezarını ziyaret etmek için geldiğimizi söyleyince teyzemiz de gözyaşlarını tutamadı. Ayağa kalkarak hepimize tek tek sarıldı. "Erdoğan'ımın suçu yoktu. Tek başınaydı. Ne yapabilirdi ki?" dedi.

det şerbeti içmişti. Büyük adamlar, öncüler; işte böyle sözlerinde dururlar.

Odada dikkatimi çeken diğer detay, kütüphanesi oldu. Öğrencilik yıllarında okuduğu kitaplar hala odasında duruyordu. Kitaplar dağınık vaziyetteydi. Tefsir, hadis gibi temel kaynakların yanı sıra Müslüman düşünürlere ait kitaplar bulunuyordu. Kardeşi, ziyarete gelenlerin hatıra olarak bazı kitapların aldığını, bu nedenle kitapların azaldığını söyledi. Aslında, hatıra olarak bir kitap almak geçti içimden. Fakat Erdoğan Ağabey'den ailesine kalan birkaç parça eşyayı alıp götürmek içime sinmedi. Almadım. Zaten görev bildiğim şeyi yapmış, ziyarete gelebilmiştim. Bunun için çokça şükrettim.

Vakit akşama yaklaşıyordu. Trabzon'a geri dönmemiz gerekiyordu. Şehidimizi arkada bırakıp dönesim gelmedi ama hayatın gerçekleri vardı. Teyzemizin elini öptük. Mehmet Amca'yla vedalaştık ve yola koyulduk. Yolda giderken, zihnimde Grup Genç'ten Şehitler Ölmez parçası dönüyordu. "Bir kucak söz senin için/Bir kucak dua bana/Birkaç damla gözyaşı/Bir avuç mısra sana..." Erdoğan Ağabey hakkında edebileceğimiz bir kucak sözümüz, duamız, dökebileceğimiz birkaç damla gözyaşımız ve bir avuç mısramız kalmıştı sadece. Rahmetle...

Odada dikkatimi çeken diğer detay, kütüphanesi oldu. Öğrencilik yıllarında okuduğu kitaplar hala odasında duruyordu. Kitaplar dağınık vaziyetteydi. Tefsir, hadis gibi temel kaynakların yanı sıra Müslüman düşünürlere ait kitaplar bulunuyordu. Kardeşi, ziyarete gelenlerin hatıra olarak bazı kitapların aldığını, bu nedenle kitapların azaldığını söyledi.

Şehrinaz Çolak Engelsiz Gazze Projesini Anlattı

İNSİCAM

Şehrinaz Güler Çolak sosyal hizmet uzmanıdır. Engelsiz Gazze Proje koordinatörü/yürütücüsüdür. Hem profesyonel hem gönüllü olarak sivil toplum kuruluşlarında insan hakları ve insani yardım çalışmalarında görev almaktadır.

Engelsiz Gazze Projesi nedir? Bu fikir nasıl ortaya çıktı?

Engelsiz Gazze Projesi, İsrail saldırıları sonucu uzuv kaybı yaşayan Gazzelilere protez desteği sağlamayı amaçlayan insani ve vicdani bir dayanışma hareketidir. Bu projeyle, özellikle Gazze'den tahliye olmuş ve/veya tahliye edilen sivillerin hayatlarını bir nebze olsun kolaylaştırmayı ve onlara bu süreçte yalnız olmadıklarını hatırlatmayı amaçlıyoruz. Protez, her ne kadar fiziksel ve bireysel bir sağlık hizmeti olsa da uzuv kaybı yaşayan bireylerle birlikte içinde bulunduğu ortamın şartlarını da değiştiren ve kişi ile birlikte bir ailenin de hayatına dokunabilen bir iyileştirme etkisine sahip. Bu da bize şunu gösteriyor: tek bir iyilikle, umutlu ve daha güçlü bir Gazze'yi hayal etmemiz ve bu hayal için çalışmamız o kadar da zor ve imkânsız değil.

"Proje fikri nasıl ortaya çıktı?" sorusunu şöyle cevaplayayım: 12 yaşında Zeynep isimli bir kızımız var. Okulunda Gazze için yardım çalışması yapmak istiyor. Sonra, sosyal medyada Uluslararası Doktorlar Derneği'nin (AID) yürüttüğü protez çalışmalarını görüyor ve okulda topladığı bağışı bu protez projesine yönlendirmek istiyor. Biz de kendi küçük ama niyeti büyük kızımızın bu çabasını görmezden gelemedik ve bu çalışmayı bir proje haline getirdik. Zeynep, bu anlamda hepimize iyiliğin yaşının ve zamanının olmadığını gösterdi. Uluslararası Doktorlar Derneği ile yaptığımız görüşmeler olumlu sonuçlandı ve Engelsiz Gazze Projesi şimdiki halini aldı.

Projenizi kültür ve sanat camiası ile birlikte yürütüyorsunuz. Daha çok hangi alanlarda destek görüyorsunuz? Projeye bu anlamda ilgi nasıl?

Proje ilanını, 20 Kasım 2024 Dünya Çocuk Hakları Günü'nde çıktık. Aynı gün, Usta Ressam İlhami Atalay ve öğrencileri *Zulmü Fırçala* ekibi ile görüşmeler yaptık. İlk programımızı, İstanbul Tasarım Merkezi'nde, İlhami Hocamızın atölyesinde gerçekleştirdik. Şunu söyleme-

SANATÇILAR FİLİSTİN İÇİN ESER ÜRETİYOR

Bu resimler Gazzeli çocuklara el ayak olacak!

Ressamlar İlhami Atalay ve Cemal Toy'un öncülüğünde bir araya gelen sanatçılar, Gazzeli çocukların protez ihtiyacı için eser üretti.

Gazze'de 7 Ekim 2023'te başlayan hadiselerde 60 binden fazla Filistinli, İsrail saldırılarında hayatını kaybetti veya kayboldu. Hayatta kalanlar arasında da yaklaşık 16 bin kişinin uzuvlarını kaybettiği düşünülüyor.

Türkiye'deki sanatçılar ise Gazze'deki dramda el ve ayaklarını kaybeden çocukların protez ihtiyacına destek sağlamak maksadıyla bir araya geldi. Ressamlar İlhami Atalay ve Cemal Toy'un öncülüğünde Fatih Belediyesi Ayvansaray Eğitim

Ressamlar İlhami Atalay ve Cemal Toy, Filistinlilere destek için tuval başına geçti.

liyiz burada İlhami Hocamız projenin her aşamasında yanımızda ve en büyük destekçilerinden biri oldu. Yine çok kıymetli hocamız Ressam Cemal Toy ve Birlikte Sanat Derneği, bir online müzayede ile projemize hız katacak ölçüde destek verdiler. Bu müzayede için 100'den fazla sanatçı, yaklaşık 300 eseri hiçbir karşılık beklemeden bağışladı. 2 hafta süren bir hazırlık aşamasından sonra eserleri iyilikseverlerle online olarak buluşturduk. Sanatın iyileştirici ve birleştirici gücü bu kez Gazzeliler için bizi bir araya getirdi.

Yine *Zulmü Fırçala* ile sanat atölyeleri ve workshoplarla da sürdürülebilir bir destek mekanizması planladık. İlerleyen günlerde çeşitli sanatçılarla çeşitli mekanlarda buluşarak projemizi daha geniş kitlelere duyurmaya ve toplumsal farkındalık oluşturmaya devam edeceğiz.

İlerleyen safhalarda projeye edebiyat, toplum ve düşünce camiasından çeşitli kampanya içerikleri de eklenecek mi? Bu hususta çalışmalarınız var mı?

Biz, edebiyat olmadan bir eylemi yeteri kadar anlatamayacağımızı düşünüyoruz. Bu sebeple, çocuk edebiyatı alanında önemli bir adım atacağız. Şu an 100'den fazla çocuk hikâye yazarı ile görüşmelerimiz sürüyor. Amacımız, Gazze'deki çocuklara hem umut hem de destek olabilecek bir hikâye kitabı çıkarmak. Elbette bu kita-

Engelsiz Gazze Projesi, İsrail saldırıları sonucu uzuv kaybı yaşayan Gazzelilere protez desteği sağlamayı amaçlayan insani ve vicdani bir dayanışma hareketidir. Bu projeyle, özellikle Gazze'den tahliye olmuş ve/veya tahliye edilen sivillerin hayatlarını bir nebze olsun kolaylaştırmayı ve onlara bu süreçte yalnız olmadıklarını hatırlatmayı amaçlıyoruz.

Engelsiz Gazze Projesi, şimdiye kadar sivil inisiyatif alınarak yapılan ilk protez projesi olma özelliğini taşıyor. Projenin ilan edildiği ilk günden itibaren, yaptığımız çalışmalar için çok olumlu dönüşler alıyoruz ve bu elbette projemizin uzun soluklu ve sürdürülebilir olması açısından oldukça önemli.

bın tüm geliri, Engelsiz Gazze Projesi kapsamında, Uluslararası Doktorlar Derneği'nin proje hesabına aktarılacak. Bununla birlikte okur-yazar buluşmaları ve söyleşiler düzenlemek de planlarımız arasında. Açıkçası niyetimiz ve duamız şudur: Kültür, sanat, edebiyat ve düşünce dünyasını bu sürecin bir parçası hâline getirerek, daha geniş bir vicdani çağrı oluşturabilmek.

Projede sizi en çok sevindiren şey ne oldu? Proje süresince yaşadığınız en sevindirici olay neydi?

Engelsiz Gazze Projesi, şimdiye kadar sivil inisiyatif alınarak yapılan ilk protez projesi olma özelliğini taşıyor. Projenin ilan edildiği ilk günden itibaren, yaptığımız çalışmalar için çok olumlu dönüşler alıyoruz ve bu elbette projemizin uzun soluklu ve sürdürülebilir olması açısından oldukça önemli. Süreçte bizi heyecanlandıran ve dahi duygulandıran çok güzel anılar oldu tabii ki. Ama içlerinden biri, sanırım oldukça önemli: Yeteneği olan, imkânı olan, bir cümlesi ile birçok insanı harekete geçirebilen büyük isimlerin projemize tereddütsüz destek vermeleri bize çok anlamlı geliyor. El emeği, göz nuru bir eser ortaya çıkıyor, zamanınızdan, ailenizden, kendinizden fedakârlık yaparak üstelik. Ve belki eserin aynısını tekrar ortaya koyamayacaklarını bilmelerine rağmen, o eseri Gazze'deki yaşanan drama sessiz kalmamak adına yüksek bir gönüllülük ile bağışlıyorsunuz. Bu gönüllülüğün

tüm alanlarda örnek olmasının bizi inanılmaz bir toplumsal farkındalığa götüreceğini düşündüğümüzde çok heyecanlandık. Bu kapsamda destek olan isimlere ve projemizin de geldiği noktaya baktığımız zaman, yaptığımız işin ne kadar doğru ve anlamlı olduğunu bir kez daha görüyoruz ve bu sorumlulukla çalışmalarımıza yön veriyoruz.

Tıpkı sizler gibi "Gazze için ben ne yapabilirim?" diye soran, bir şeyler yapabilmek için girişimlerde bulunan genç kardeşlerinize neler tavsiye etmek istersiniz?

Tarihin en kanlı soykırımına çaresizce şahit oluyoruz. Zulmü engelleyemiyoruz ama mazlumun yarasını sarabiliriz. Herkesin yapabileceği bir şey mutlaka var. Kendinizi tanıyorsanız "hangi alanda neye ne kadar katkı verebilirim?" sorusunun cevabını içinizde kolayca bulabilirsiniz. Sanatçılar sanatlarıyla, yazarlar kalemleriyle, gönüllüler organizasyonlarıyla aksiyon alabilirler. Büyük adımlar atmadan önce, küçük ama istikrarlı adımların değerini bilmek gerekir. Yapılan hiçbir eylemi küçümsemeden, "benden ne olur ki?" demeden; sabırla ve gayretle yolda olmak gerekir. Önemli olan, duyarsız kalmamak ve bu acıya ortak olma cesaretini gösterebilmektir. Genç kardeşlerimize önce niyet etmeyi acizane tavsiye edebilirim. Temiz bir niyetin ve sonrasında samimi bir gayretin Allah'ın yardımıyla açmayacağı kapı yoktur. Taraflı olmamız tarafımızı belli etmemiz gereken günlerdeyiz. İyilerin yanında yer almak her zaman kazandırır. Burada ve orada…

Eklemek istediğiniz bir husus var mı?

Projemizi bir yardım çalışmasından öte, bir vicdan çağrısı olarak görüyoruz. Gazze'de yaşanan soykırımı sadece haber başlıklarında izlemek sonrasında günlük hayatımıza dönmek istemiyoruz. Kalıcı adımlarla, Gazzelilerin hayatlarına dokunmak; yalnız olmadıklarını bilmelerini sağlamak; ve dünya halklarının onlarla birlikte olduğunu onlara daha somut olarak göstermek istiyoruz. Engelsiz Gazze Projesini bir umudun inşası olarak görüyoruz. Ve bu umudu büyütmek için insani ve vicdani duyarlılığa sahip herkesi protez projemize destek vermeye davet ediyoruz.

Ve elbette bizi misafir ettiğiniz için siz değerli İnsicam Dergisi ekibine kalben teşekkür ediyoruz.

Genç kardeşlerimize önce niyet etmeyi acizane tavsiye edebilirim. Temiz bir niyetin ve sonrasında samimi bir gayretin Allah'ın yardımıyla açmayacağı kapı yoktur. Taraflı olmamız tarafımızı belli etmemiz gereken günlerdeyiz. İyilerin yanında yer almak her zaman kazandırır.

Gazze İçin Yola Çıkan Yürekler: Umuda Adanmış Bir Yürüyüşün Hikâyesi

Alpaslan ARSLAN

Yedi arkadaş, Antalya'dan Mısır'a doğru yola çıktık. Amacımız Gazze'de yaşanan insanlık dışı kuşatmayı, şiddeti ve soykırımı duyurmak; barışçıl bir yürüyüşle dünya vicdanını harekete geçirmekti. Katılmak istediğimiz *Küresel Gazze Yürüyüşü (March To Gaza),* 57 ülkeden binlerce aktivisti Mısır'ın El-Ariş kentinden Refah sınırına kadar bir araya getirecek, Filistin halkının sesi olacaktı.

Organizasyon önce hareketin 12 Haziran sabahı Kahire'den başlamasını planlamıştı. Güzergâhımız şöyleydi: 120 km ilerideki İsmailiye, sonrasında 320 km ilerideki Ariş Limanı, en son 370 km ilerideki Refah sınır kapısı şeklindeydi. Yani toplam yolculuğumuz 370 km olacaktı. Ariş'e kadar araçlarla gidecek ve sonrasındaki 50 km'yi de yürüyerek geçecektik. Yolumuz uzun, hedefimiz pusluydu. Varmamızın önünde birçok engelin olacağının farkındaydık. Günlerden Cuma'ydı. Sabah erkenden hazırlanmış hareket emri bekliyorduk. Fakat Kahire'den toplu çıkış dikkatleri üzerimize çekme riskine karşı 120 km ilerideki İsmailiye'den başlamasına karar verildi. Herkes kendi imkânlarıyla yola çıkacak, İsmailiye'de buluşacaktık. Saat 12.00 sularında yola çıkma kararı verildi, önce ya da sonra çıkacak olanlar da fırsatları kollasınlar denildi. Nitekim daha Kahire'den çıkışta 51. Km'de otoban gişelerinde durdurulduk. Bariyerler açılmıyordu. Bütün girişler kapatılmıştı. Sivil polisler bütün arabaların pencerelerini açtırıyor, yabancı gördükleri kişilerin pasaportlarını topluyorlardı. Bizden önce 50 kadar kişi yol kenarına alınmış, bizden sonra da bu sayı 500'leri bulmuştu. Biz 11.00 sularında yola çıkmış, 11.30 civarında gişelere gelmiştik. Saat 13.00'e kadar gelenler tutulmuş, sonrasında bariyerler kaldırılmıştı. Biz keşke erken ya da geç gelseydik de takılmasaydık diye hayıflanırken, Mısır polisinin

bizleri küçük parçalara böldüğünden sonra haberimiz olacaktı. Mısır'a 6500 kişi olarak gelmiş, o ana kadar 4500 kişi daha ülkeye girmeden havaalanından ya da otellerinden alınarak deport edilmişlerdi. Biz toplamda yola çıkan 2000 kişi kadar kalmıştık. İlk 500 kişi de otoban gişelerinde beklemeye başlamıştık. Yol kenarında bir petrol ofisi vardı. Petrol ofisi hınca hınç dolmuş, su ve tuvalet kuyruğu uzadıkça uzamıştı. Mısır polisi öncelikle bizi hapishane otobüsünün giriş kapısına pasaportlarımızdan okuyarak çağırmaya başladı. Tek sıra halinde dizdi. Kapının ağzındaki arkadaşımızı intikal aracına zorla sokmaya çalıştı. Biz direndik, binmedik. Bu defa baktı olmayacak, bu planından vazgeçti. İkinci planı uygulamaya başladı. Sivil bir otobüs getirdiler. "Bu otobüs 45 kişilik, kim bu araca binerse pasaportunu vereceğiz, Kahire'ye kadar da götüreceğiz" dediler. İçimizden bu söze kananlar oldu, yerli yabancı 20-25 kişi bindi. Biz Avrupalılarda bir çözülme olur mu diye tereddüt ettik ama onlarda da bizimkisi kadar bir çözülme oldu. Geri kalanı binmeme kararı aldı. Otobüs dolmayınca da binenler saatlerce otobüste oturmak zorunda kaldı. Ancak saat 16.00 sularında yarı dolu haliyle otobüs gitti. Emniyet yetkilileri kalanlar için beklemeye başladılar. Biz Türkler önce marş, tekbir, slogan olarak hareketliydik ama yabancılardaki sessizlik bizi düşündürmüştü, öncülüğü onlara vermeye karar verdik, sesimizi kestik. Bu defa onlar ritim tutturmaya, slogan atmaya başladılar. Biz de zaten Avrupalıların ön planda olmasını istiyorduk, onların alandan ayrılması ve biz Türklerin Mısır polisiyle karşı karşıya gelmemiz her iki ülke için de iyi olmayacağı kanaatindeydik. Nitekim Avrupalılar kendi ülkelerinin Gazze yürüyüşlerinin ekip başları olduğu için kitlesini yönetmeye aşina idiler. Çok profesyonel bir şekilde idare ettiler. Saatlerce ritim dâhilinde slogan, müzik, marş söylediler. Polis bir müddet sonra dubalarla etrafımızı, alana giriş ve çıkışları kapattı. Tuvalete gitmek isteyene bile izin vermediler. Arka tarafımızı da panzerlerle kapattılar, oradan da çıkışı engellediler. Büyükelçiliğimizi aradık, su ve gıda istedik; büyükelçilikten cevaben getiremeyiz, işimiz var dendi. Nihayet saat 17.00 sularına gelince Mısır Emniyetinin sivilleri (içlerinde baltacı denilen kişilerin olduğu da söyleniyor) bize saldırmaya başladı. İlk tuttukları küçük boylu bir arkadaşı sürüklemeye başladılar. Onu kurtarmak adına ben arkadaşa sıkı sıkıya sarıldım, bir müddet götürmelerine engel oldum ama birkaç elden ikimizi birden çekiştirmeye başlayınca gücümüz kesildi ve yerlerde sürüklenerek otobüslere karga tulumba atıldık. Bizden sonra diğer arkadaşlar da arkadan getirilerek 400-500 kişilik ekibimizin tamamı otobüslere tekme tokat doldurudu. Ben yapılan zulümleri telefonumla çekerken Mısır polisinin fark etmesi üzerine elimdeki telefonu zorla almaya çalıştılar. Vermek istemeyince beni otobüsten indirmeye kalkışınca ben de telefonumu vermek zorunda kaldım.

Bir saatten fazla otobüslerde bekletildikten sonra alanda kimse kalmadığı kesinleşti, akabinde Kahire'ye doğru yol almaya başladık. Biz deport edilmeyi bekliyorduk. Kahire'ye yaklaştıkça işin renginin değişmeye başladığını fark ettik. Öndeki 20 kişi hazırlansın, indireceğiz dendi. Nil köprüsünün üzerine gelince ilk 20 kişi indi arkadan bütün arkadaşlar hızlıca indiler. Diğer otobüsleri aradık, onları da üçer beşer Kahire'ye dağıtmışlar.

Sonradan Diyarbakırlı olduğunu öğrendiğim o kurtarmaya çalıştığım kısa boylu arkadaş ile sohbet ettik. "Kusura bakma seni kurtaramadık" muhabbetine girdik, bu vesileyle yoldaş olduk. Onun elinde bir çanta vardı, çantanın kendisine ait olmadığını, üstüne kaldığını söyleyince fotoğrafını çekip whatsapp gurubumuza attık. Grup başkanı Dr. Hüseyin

Durmaz kendisine ait olduğunu söyleyince ben o çantayı da kendi çantamla beraber omuzladım, Nil köprüsünün üzerinden kilometrelerce uzakta bir yere yürüyerek gece 23.00 gibi vardık. Yol arkadaşım Antalyalı Ganim Nalbant, ben telefonsuz kalınca ciddi şekilde yardımcım oldu, birlikte Dr. Hüseyin Durmaz'ın yanına vardık. Çantanın Hz Musa'nın balığı gibi bizi buluşturduğunu, bakalım bundan sonra kader çizgimizin nasıl gelişeceğini merak ettiğimi söyledim. Yanında diğer organizatör Muhammed Raşit Sancar da oradaydı. Bundan sonra ne planladıklarını sordum. Avrupa delegasyonlarının fikirlerinin de önemli olduğunu, birlikte karar alacaklarını söylediler. "Yarın cumartesi, gün boyu bunun istişaresini yapacağız" dediler.

Cumartesi gün boyu yapılan istişareler sonucunda haftanın resmi ilk günü olan Pazar günü (Mısır'da resmi tatil Cuma-Cumartesi) bütün ülkelerin vatandaşları kendi konsolosluklarına gidip, Kahire'nin bir meydanında basın açıklaması ve mitingi için Mısır hükümetine baskı yapılması konusunda karar alınmıştı. Nitekim Pazar sabahı bu yapıldı. Biz de Türkiye Konsolosluğu'na gittik. Konsolosluklar bunda başarılı olamadılar. Bizden de Türkiye Konsolosluğu'nun içinde konsolosluğa sığabilecek sayıda kişiyle basın açıklaması yapmamız istendi, denileni yapmak zorunda kaldık.

Tabii bizim eylemimizin İsrail'in İran saldırının gölgesinde kaldığının farkındaydık. İsrail bunu planlı mı yaptı yoksa tesadüf müydü konusunda İsrail'in bir taşla iki kuş vurma çabasında olduğu, bizim genel kanaatimiz oldu.

Basın açıklamalarının konsolosluklarda olması bizleri tatmin etmemişti. Beklemeye geçtik. Cezayir, Tunus tarafından gelen 1200 kişilik ekibin durumunu da merak ediyorduk çünkü. Öğrendik ki Hafter hükümeti ekip başlarından 14 kişiyi kaçırmış ve ekibin geri dönmesi şartıyla iade şantajı yapıyormuş. İsrail'in hudutlarının ta oralardan başladığını da fark etmiş olduk.

Biz Antalya ekibi olarak 4 gün daha bekleyerek Çarşamba günü dönme kararı aldık. Organizatörlerimizin de dönmemizi istemeleri, eylem tekrarının Refah'a ulaşma konusunda bir sonuç doğurmayacağı, İsmailiye-Ariş arasında daha 15 kontrol noktası olduğu, buraları sarı saçlı mavi gözlü Amerikalıların tuttuğu, bundan sonraki yapılacak eylemlerin Gazze'ye bir katkısının olmayacağı gibi eylemlerimizin zarara doğru gitmeye başlayacağı konusundaki telkinlerle uçak biletlerimizi aldık ve geri döndük. İkinci kontrol noktası olan İsmailiyye'de de durumlar bizden farklı değilmiş. Oraya giden arkadaşlarımızdan birisinin ifadeleri ise şöyleydi:

"Ancak henüz yürüyüş başlamadan baskılar başladı. İsrail hükümeti, Mısır'a resmî olarak yürüyüşe izin verilmemesi yönünde baskı uyguladı. 'Cihatçı, radikal, provokatör' gibi etiketlerle bizi karalamaya çalıştılar. Oysa biz, cebinde tırnak makası bile taşımaktan çekinen, elinde sadece vicdanı olan insanlardık. Savaşın ve zulmün son bulması için umutla gelen barış elçileriydik."

Yola çıktık. Binlerce insanla birlikte İsmailiye'ye ilerlemeye başladık. Mısır güvenlik güçleri bizi durdurmak için beş ayrı kontrol noktası kurmuştu. Her noktada bin kişilik gruplar ayrılarak pasaportlar toplandı, geri dönmemiz istendi. Ama biz, yere oturduk. Direndik. Sessizce, yalnızca "Özgür Filistin" diyerek direndik.

Ne var ki, bir süre sonra ortalık değişti. Provokasyon için özel olarak getirilen siviller – halk arasında "baltacı" diye bilinen saldırganlar – çevremizi sardı. Önce sözlü tacizle başladılar, sonra şişe, taş ve sopalarla üzerimize yürüdüler. Biz yine karşılık vermedik. Ama içimizden bazıları dayanamayıp su şişesi fırlatınca saldırganlar iyice azıttı. Ellerindeki demir ve tahta sopalarla insanları dövdüler, yaraladılar.

Mısır polisi mi? Onlar sadece izliyordu. Baltacılar emir alıyor, saldırıyor, sonra insanları sürükleyip gözaltı araçlarına dolduruyordu. Tüm bunlar yaşanırken Mısır devleti sessiz kaldı. Böylece uluslararası kamuoyuna "Hükümet değil, halk tepki gösterdi" algısı sunmak istediler. Ama gerçek öyle değildi.

Bu şiddet ve provokasyon ortamı nedeniyle yürüyüş iptal edildi. Organizasyon, tüm aktivistlerin güvenliği için geri çekilme kararı aldı. Ancak bu geri çekiliş bir vazgeçiş değil, daha güçlü bir dönüşün başlangıcıydı. Çünkü yürüyüş sadece bir eylem değil, bir bilinçti.

Biz Mısır'a, Filistin için umut olmak istedik. Çocuklar ölmesin, anneler kefen yerine battaniyeye sarılsın, sokaklar kan değil kahkaha koksun diye yürümek istedik. Birilerinin bu adaletsizliğe dur demesi gerekiyordu ve biz bu

uğurda gerekirse canımızı ortaya koymaya hazırdık.

Bu yürüyüş belki Refah'a ulaşamadı ama vicdanlara ulaştı. Gazze için yola çıkan yürekler asla susmayacak. Çünkü biz, insanlık ölmesin diye yürüyenleriz." Arkadaşımız böyle diyordu.

Bu yolculuktan neler elde ettik diye düşünecek olursak:

* Türkiye ve Batı'dan 6500 kişi, 1200 kişi kuzey Afrika'dan bir noktaya odaklanabilmiş, içtimasını yapmış oldu. Bundan sonra egemenlerin bunu hesaba katarak adım atmaları gerekiyor. Bize rağmen hesap yapılırsa yanılabileceklerini anlamışlardır.

* İnsanlığın ortak kelimesi olan "VİCDAN" tam anlamıyla Mısır'da tezahür etmiş oldu. Avrupa'nın solcuları bizim solcular gibi değil, daha insancıl ve merhametliler. Bizim solcular zaten solcu değil, Kemalist ve gaddarlar. Tolerans eşikleri çok düşük.

* İsrail'in sınırlarının nereden başladığı test edilmiş oldu.

* Büyükelçiliğimiz bu süreçteki tutumları, yürüyüşümüzün Mısır-Türkiye ilişkilerine zarar vereceği korkusuna sahip olduklarını hissettirdi. Bizden dolayı çok tedirgindi ve bu durum onları bize karşı pasif kalmaya itiyordu. Mesela 5 arkadaşımız toplanan pasaportlarını bulamamışlardı, arkadaşlarımız büyükelçilikten sonra önce karakola, oradan göç idaresine gönderilerek geçici pasaport verilme yolu tercih edildi. Hâlbuki büyükelçimiz Mısır emniyetini arayıp vatandaşlarımızın pasaportlarını buraya yollayın diyebilirdi. Geçici pasaport çıkartmak arkadaşlarımızın iki gününe mal oldu.

* Mısır'ın nasıl bir kabile devleti olduğu, halkı nasıl sindirdikleri görülmüş oldu. Mesela arkadaşlarımızın piramitlerde başlarına güneş geçmesin diye Mısır desenli kefiyelerini yol kesen sivil polisler çıkartmışlar, birkaç tane kontrol noktasında kefiyelerinden dolayı müdahalede bulunmuşlardır.

* Mısır polisi İspanyol delegasyon başkanını 3 gün boyunca dövmüş, sonra da deport ederek kendilerince göz korkutma gayretine girdikleri görülmüştür.

* Sondan geriye doğru bakılırsa "keşke Kahire'de büyük bir eylem yapabilseymişiz, dünyaya güçlü bir görüntü verebilseymişiz" diyorum. Ama bu durumda da kafadan engelleneceğimiz için organizatörlerimiz eleştirilecek, "bize müsaade edilmeyeceğini bile bile neden Kahire'de bu kadar boy gösterisi yapılmasına izin verdiniz" derdik. Yani organizasyon dünya genelinde hak ettiği sese ulaşamamıştı.

* Benim açımdan ise durum şuydu: Oraya gitmeseydim kendimi affetmezdim. İmtihanımı vermeye ve Allah'a olan mazeretimi azaltmaya gittim. Mavi Marmara gemisine bindiğimde de aynı duyguyu taşıdım, 2013 yılı Adeviyye Meydanında bulunduğum bir haftalık birlikteliğimde de aynı duyguyu taşımıştım. Sisi, sabaha kadar üzerimize kurşun sıkarken iyi ki buradayım demiştim.

İnşallah bundan sonra da dünyanın neresinde olursa olsun, insanlığa farz-ı kifaye olan eylemlerde bulunabilmeyi kendime şiar edinmeyi bir borç bilirim. Bu dünya hayatını manevi zirvelerde sonlandırabilmenin gayreti içerisindeyim. Rabbim canımı en razı olduğu anda almayı nasip etsin. Tek dileğim iyilerle birlikte ölebilmek, salih kulları arasına girebilmek. Başka bir talebim ve duam yoktur.

Mısır'da Kurban Bayramı Günleri

Uğur GENÇOĞLU
Dr.

Merkezi İstanbul'da bulunan İnsan Vakfı'nın kurban organizasyonu kapsamında görevli olarak 3-9 Haziran 2025 tarihleri arasında Mısır'a bir seyahatimiz oldu.Vakfa verilen vekaletleri yerine getirmek amacıyla Kahire'ye gittik. Bizi orada 1,5 senedir yaşayan ve Arapça rahat konuşan ve anlaşan vakıf temsilcisi Arif bey karşıladı ve bize seyahatimiz boyunca refakat etti. Ekibimizdeki diğer arkadaşların iyiden orta seviyeye kadar Arapçaları vardı.

Kahire büyük ve eski bir şehir. Bizler yaklaşık 10 sene önce "new Cairo" denen yerde inşa edilmiş "Rihab" denilen bölgede kiralık tutulan evde kaldık. 6 gününe 65 dolar ödenen dairenin bulunduğu bu mahalle, 40 kadar kapısının bulunduğu, yalnızca kayıtlı araçların giriş çıkış yaptığı, içinde alış veriş merkezi, cami kilise okul...vs her türlü sosyal donatı alanının bulunduğu büyükçe modern bir siteydi.

İlk günümüzde Kahire'deki Türk Büyükelçiliğine ziyaretimiz oldu. Önce eğitim müşaviri sonra da büyükelçi ile toplantı yaptık. Büyükelçimiz, cumhurbaşkanımızın "ülkeye faaliyet için gelen sivil toplum kuruluşlarıyla yakinen ilgilenilmesi" talimatı verdiğini söyledi.

Bayram öncesi Kahire'nin 150 km doğusunda bulunan aynı zamanda kesimlerin yapılacağı hayvan çiftliği ve mezbahaneye giderek vakıf adına kesilecek büyükbaş hayvanların seçilip tartılması, ayrılması işlemini tamamladık. Bayram günü de vekalet usülü ile kesimler gerçekleşti. Kurban için vekalet verenlerin ismi tek tek okundu ve kamera ile kayıt altına alındı.

Daha sonra da etler paket haline getirilerek Mısır'a hicret etmiş üç bin civarında Gazzeli aileye dağıtıldı. Kurbanlık etin yanı sıra çocuklara balon şeker ikramlarının yapıldığı dağıtım toplu olarak Kahire'de bir salonda şenlik havasında gerçekleşti.

Amr İbnül As camii

Gezi ve Ziyaretler:

Mısır köklü bir tarihi olan kadim medeniyetlerin kurulduğu Kuzey Afrika ve Asya arasında geçiş noktasında önemli bir coğrafyaya haiz bir ülke. Dünyanın en uzun ve en büyük su hacmine sahip nehirlerinden olan Nil Nehri bu coğrafyaya hayat veriyor. Sıcak bir memleket….Burada klasik çöl ikliminin özelliği olarak gecelerin serin ve gündüzlerin sıcak olduğuna şahitlik ettik. Burada yaşayan arkadaşımız 1.5 senedir bölgeye yağmur yağdığını görmediğini söyledi.

Nüfusu 107 milyon olan Mısır'da Kahire, 20 milyon civarında nüfusuyla büyük bir alanı işgal eden bir şehir. Bizim kaldığımız Rihab Bölgesinden şehir merkezine gidiş taksi ile 40-45 dakika sürüyordu. Yollar geniş, araçların trafik kurallarına uyduğu pek söylenemez,

Amr ibnül As, Halife Hz. Ömer (ra) devrinde Mısır'ı fetheden sahabe komutan. Onun adına fetihten sonra yapılan ve yüzyıllar içinde yenilenen bir camiisi var. Ana kapıdan geçip büyükçe açık bir avlu ve sonunda üstü kapalı ama yan duvarları hariç avluya bakan kısmı yine açık olan bir mimari yapısı var.

Mısır deyince akla gelen "Gize" denilen bölgede yer alan firavun mezarları olan piramitler geliyor. Bugün Kahire'nin içinde kaldığını

İmam-ı Şafii Cami

Bayram öncesi Kahire'nin 150 km doğusunda bulunan aynı zamanda kesimlerin yapılacağı hayvan çiftliği ve mezbahaneye giderek vakıf adına kesilecek büyükbaş hayvanların seçilip tartılması, ayrılması işlemini tamamladık. Bayram günü de vekalet usülü ile kesimler gerçekleşti. Kurban için vekalet verenlerin ismi tek tek okundu ve kamera ile kayıt altına alındı.

Piramitler ve sfenks

İmam Hüseyn Camii şehir merkezinde büyük bir camii. İçindeki türbede Kerbela'da şehid edilen peygamber (sav) efendimizin sevgili torunu Hz. Hüseyin (ra) ın kesilen başının medfun olduğu söylenen türbe var. Bunun Fatımiler zamanında hilafet iddiası için kullanılan bir efsane olduğu da söyleniyor.

söyleyebileceğimiz bu bölge yaşanan olayların Kuran-ı Kerim'de Musa (as) ile firavunun arasında geçen kıssada anlatıldığını biliyoruz.

Bir açık hava müzesi şeklinde olan ve Mısırlıların "el ahram" dediği piramitlere giriş bileti erişkinler için 1000 cüneyh (kredi kartı ile ise 750 cüneyh) öğrencilere indirimli. Bu arada 1 doların 50 mısır cüneyhi olduğunu da belirtelim (Bizde ise bugünlerde 40 TL civarı) İçeride otobüsler ring sefer yapıyor. 3 tane büyük piramit ve durak var, istediğinizde inip gezip resim çekip diğerine devam edilebiliyorsunuz. Otobüs yolunun haricinde ise çöl kumu ağırlıklı toprak zeminde atlı fayton veya develer ile gezi yapmak mümkün. Tabii ki ücretli olarak. Batı ülkelerinden ve Uzak Doğudan pek çok turist buraları ziyarete gelmiş.

İmam Hüseyn Camii şehir merkezinde büyük bir camii. İçindeki türbede Kerbela'da şehid edilen peygamber (sav) efendimizin sevgili torunu Hz. Hüseyin (ra) ın kesilen başının medfun olduğu söylenen türbe var. Bunun Fatımiler zamanında hilafet iddiası için kullanılan bir efsane olduğu da söyleniyor. Caminin yakınında şehrin kalbi diyebileceğimiz bölgede tarihi cami medrese ..vs eserlerin bulunduğu sokaklar ve bizdeki kapalı çarşı benzeri "Han Halil" denen otantik çarşı var. Bu çarşının içinde Cumhuriyet döneminde bir ara Mısır'da yaşayan İstiklâl marşı şairimiz M. Akif Ersoy'un sıkça oturup kahve içtiği "cafe fiş'şavi" yi de görmüş olduk. Yine Fatımiler zamanında aslında bir şii ilim merkezi olarak kurulan ama sonradan ehli sünnet alimleri tarafından da aynı ilmi hüviyeti devam ettirilen El Ezher Medresesi /Üniversitesi ve camisi de yine bu bölgede yer alıyor.

Müteakiben Kahire'de kabristan ziyareti yaptık. Burada odalar, hücreler şeklinde kabirlerin

Tarihi eserler

bulunduğu bir mezarlık düşünün. Mezarlıkla içiçe evler ve burada yaşayan insanlar... Bir kabir ziyareti için birine yaklaştığınızda birileri gelip hemen Kuran okumak istiyor. Tabii karşılığında ücret dilenerek. Biz bunları nazikçe uzaklaştırdık.

İstanbul'dan hicret ederek burada vefat eden ve bu kabristanda medfun olan Osmanlı'nın son şeyhülislamı ve büyük alim Mustafa Sabri Efendiyi ziyaret ettik

Kahire'ye gelmişken ziyaret edilecek en önemli mekan ve şahsiyetlerden biri şüphesiz mezhep imamlarımızdan İmam Şafii (rahmetullahi aleyh) camisi ve yine içindeki kabri oldu.

Kahire, içinden Nil'in geçtiği geniş ve düz bir bölgeye yayılmış büyük bir şehir. Şehrin yegane diyebileceğimiz tepesinde Selahaddin kalesi var. Yine müze olarak kullanılan biletle girilerek ziyaret edilen kalenin içinde biri yukarıda bahsettiğimiz mimaride olan Sultan Mansur camisi ve Kavalalı Mehmet Ali Paşanın yaptırdığı camii var. Kavalalı Camii, tipik İstanbul camileri gibi Osmanlı mimarisi tarzında yapılmış.

Osmanlının Mısır valisi olan Kavalalı M.Ali Paşa sonradan merkezi otoriteye isyan etmiş ve topladığı ordu ile Osmanlı'yı tehdit etmiş. 18 yüzyılda çeşitli sorunlarla uğraşan Osmanlı da çareyi Kavalalıya içişlerinde özerklik vermekte bulmuş.

Bugün bu camiler, müze olan kalenin içinde, yalnızca bir tarihi ziyaret mekanı olarak kullanılıyor. Kale içinde bulunan askeri müze de bahsedilmeye değer. Askeri müze, tarihi boyunca Mısır'a hükmetmiş olan millet ve devletlerin bir özeti adeta. Hüküm ferma olan tarihi şahsiyetlerin devlet adamlarının büst ve heykelleri var. Mesela en büyüklerinden biri İbrahim Paşa heykeli.İçeride ise Selahaddin-i Eyyübi'nin heykelinin altına ingilizce olarak "the best soldier of earth" (Dünyanın En İyi Askeri) yazılması manidar.

Yine ehli beyte mensup Seyyide Nefise ve Seyyide Zeynep camileri ve türbelerini ziyaret edip fatihalarımızı gönderdik. Nil'e yakın Tahrir Meydanını geçerek gittiğimiz camileri yaşayan ve ibadet edilen mekanlar olarak temiz ve bakımlı buldum Yoksa pek çok tarihi eser var ki bakımsız ve kaderine terkedilmiş gibi..

Kahire'de Tolunoğulları Külliyesi gibi zamanımız olsaydı görülebilecek başka tarihi mekanlar da var. Lakin sınırlı bir süremiz olduğu için Kahire'ya veda edip ayrıldık.

Kahire, içinden Nil'in geçtiği geniş ve düz bir bölgeye yayılmış büyük bir şehir. Şehrin yegane diyebileceğimiz tepesinde Selahaddin kalesi var. Yine müze olarak kullanılan biletle girilerek ziyaret edilen kalenin içinde biri yukarıda bahsettiğimiz mimaride olan Sultan Mansur camisi ve Kavalalı Mehmet Ali Paşanın yaptırdığı camii var.

Frantz Fanon

"Aslanlar kendi tarihlerine sahip olana kadar,
av hikayeleri her zaman avcıyı yüceltecektir."
Afrika Atasözü

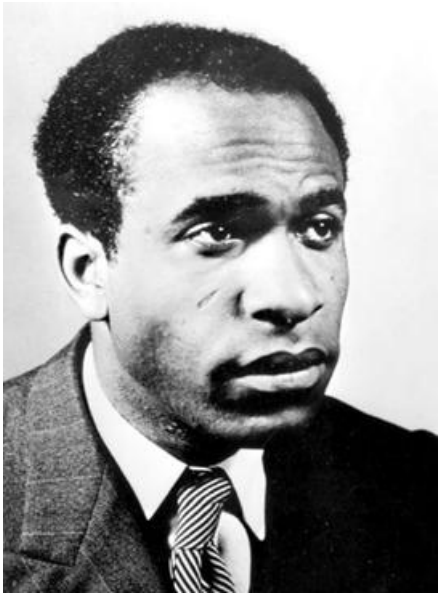
Elif ATABAŞ

(Viyana Ekonomi Üniversitesi mezunu. Okumayı ve yazmayı seven bir blog yazarı. https://balkandays.blogspot.com/)

Bu ayki yazımızda sizlere, en az eserleri kadar hayat hikayesi de çok kıymetli olan bir düşünürden ve çığır açan bir eserinden bahsetmek istiyorum: Frantz Fanon. Fanon'un birazdan sizlere tanıtacağım *"Yeryüzünün Lanetlileri"* eserini, bir grup genç doktor arkadaşın okuma grubunda tanıdım. Filistin adına bir şeyler yapmaya çalışan bu genç dimağlardan çok şey öğrendim. Beni bu kıymetli yazar ve eseriyle tanıştırdıkları için onlara sizlerin huzurunda bir kez daha teşekkür etmek istiyorum.[1]* Bu eserden sonra Avrupa'nın "Aydınlanma Çağı'nı" kendi adıma yaşadığımı söylesem, abartmış olmam sanırım. Üstelik neredeyse bir asır öncesinde yazılmış bu eser, kanaatimce Chul-Han'ın *"Palyatif Toplum"* unun anlaşılmasında da kilit bir noktada duruyor. Fanon bize, sömürgecinin elbet bir gün fiilen işgal ettiği topraklardan çıkmak zorunda olduğunu bildiği için, bir sonraki adımda ürettiği kültürel ve zihinsel sömürge döneminden ayrıntılı olarak bahsederken... Hatırlarsanız Chul-Han'ın kitabında da sömürgecinin yeni oyununu okuduk aslında: Bireyselleşme ve kolektif hafızadan uzaklaştırma, Böylelikle, değil bir devrimi gerçekleştirmek, adım dahi atamayacak bireylerden oluşan bir toplum yaratma hedefi!

Öncelikle yazımıza Frantz Fanon'u biraz tanıyarak başlayalım. Fanon, psikiyatrist kimliğinin yanında 20. yüzyılın sömürgecilik karşıtı önemli

1 * Instagram Adresleri: https://www.instagram.com/filistinicinruhsagligivebarisp/p/C_QI7oIi3bW/

filozof ve yazarlarından biridir. Özellikle de sömürgeciliğin birey ve toplum üzerindeki etkilerini analiz eden eserleriyle tanınır. *Yeryüzünün Lanetlileri* eseri de bunların başında gelmektedir. 1925 yılında Fransa'nın Karayipler'deki sömürgesi olan Martinik'te doğmuş, 1961'de ABD'de lösemi tedavisi sırasında vefat etmiştir. Uzun yıllar Cezayir'de psikiyatrist olarak çalışan yazar, Cezayir'in kurtuluş mücadelesine tanık olmuş ve bağımsızlık savaşında Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi'ni desteklemiştir. Fanon›a göre sömürgeci düzen ancak devrimci şiddetle yıkılabilir. *Sömürge altındaki halk için şiddet, sadece bir tepki değil, aynı zamanda varoluşsal bir yeniden doğuştur.* Bu nedenle uzun yıllar sömürgeciliğin travma, yabancılaşma, aşağılık kompleksi gibi birey üzerinde oluşan psikolojik etkilerini incelemiştir. Bunu yapmasının nedenini ise toplumun kurtuluşunun ancak bireyin sağaltılmasından geçtiğini bilmesi ve ulusal bilincin sadece siyasetle değil, kültürel ve psikolojik devrimle gerçekleşeceğine inanmasından dolayıdır.

Fanon'un söylediklerini kıymetli kılan, onun sadece bir teorisyen olmaması; aynı zamanda gerek hastalarıyla yaşadığı tecrübeler gerekse de devrimin bizzat içinde yer almasıyla teori ve hayatı birleştirmiş olmasıdır. Bu nedenle eserleri, dünyanın dört bir yanındaki özgürlük hareketlerini etkilemiştir.

Fanon, tıp eğitimini Fransa'da tamamladıktan sonra, 1953'te Blida'daki bir psikiyatri kliniğine başhekim olarak atanmış; burada Cezayirli Müslüman hastalara dönemin modern terapilerini uygulamıştır. Bu süreçte hem *sömürgesizleştirici* hem de *anti-psikiyatrik* yaklaşımlar geliştirmiştir. Cezayir direnişi ile doğrudan ilişki kurduğu için Fransa tarafından sınır dışı edilmiş, Tunus'a geçmiştir. Fanon'un en önemli eseri *Yeryüzünün Lanetlileri*, sömürge karşıtı mücadelenin ve Üçüncü Dünya halklarının özgürlük arayışının manifestosu olarak kabul edilir. Yazıları, *postkolonyal kuram* üzerinde derin etkiler bırakmış; *Edward Said, Stuart Hall, Homi Bhabha* gibi pek çok düşünür tarafından kaynak olarak kullanılmıştır.

Yeryüzünün Lanetlileri eseri beş bölümden oluşmakta olup, 1961 yılındaki baskısının önsözünü Jean-Paul Sartre yazmıştır. Bu kitapta Fanon, sömürgecinin tüm oyunlarını ustalıkla gözler önüne sererken, aynı zamanda eseri değerli kılan asıl dokunuşu da yapmış ve her bölümde sömürge halkına, doktor kimliğini de kullanarak, sömürgeden çıkış reçeteleri yazmıştır. Bu reçetenin birinci ilacı da Fanon'a göre "şiddet"tir. Zira sömürgeci ile sömürülen halkın ilk buluşması da top, tüfek ve şiddet ortamında ger-

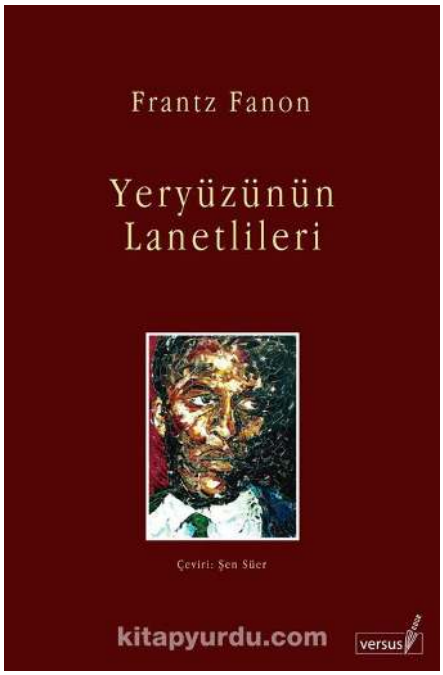
Fanon'un en önemli eseri Yeryüzünün Lanetlileri, sömürge karşıtı mücadelenin ve Üçüncü Dünya halklarının özgürlük arayışının manifestosu olarak kabul edilir. Yazıları, postkolonyal kuram üzerinde derin etkiler bırakmış; Edward Said, Stuart Hall, Homi Bhabha gibi pek çok düşünür tarafından kaynak olarak kullanılmıştır.

çekleşmiştir. Bu durumdan çıkış da ancak aynı yöntemle, yani şiddetle mümkün olabilir. Sömürgecinin insafına sığınmak ya da diplomasi yoluyla çözüm beklemek gerçekçi değildir. Çünkü Fanon'un ifadesiyle "sömürgesizleştirme", *sonuncuların birinci olma sürecidir* ve sessiz sedasız olması imkansızdır. Bu nedenle sömürgecinin ikinci adımı "yerli sömürgecileri" bulmak ve onları açığa çıkarmak olacaktır. Söz konusu yerli seçilmiş elitler, Batı'nın değerlerini ve eşitlik-insanlık söylemlerini dillendirerek halkı teskin etmeye çalışırlar. Ancak halk, bunun bir kandırmaca olduğunu fark ettiğinde ayaklanır ve özgürlüğünü ele geçirir. Tıpkı Cezayir'in özgürlük mücadelesinde olduğu gibi. Yazar tüm bunların birebir şahidi ve hatta aktörü olduğu için "şiddet" kavramı üzerinde ısrarla durmaktadır.

"Savaş devam ediyor. Ve daha, sömürgeciliğin, halkımızın sinesinde açtığı onulmaz yaralarını iyileştirmeye çalışacağımız uzun yıllar var önümüzde... İnsanların gerçekten özgürleşmelerine engel olmaya çalışan emperyalizm her yerde, beyinlerimizden ve topraklarımızdan atmak zorunda olduğumuz hastalık mikroplarını saçmaktadır... Sömürgecilik, sistemli olarak kendi dışındakileri yadsıdığı, reddettiği için yanılgı içine düşürülen insanı sürekli olarak kendi kendisine *ben gerçekte kimim* sorusunu sormaya zorlar... Avrupa'nın refah ve ilerlemesi zencilerin, Arapların, Hintlilerin ve sarı ırkların ölü vücutları ve akıttıkları ter üzerine inşa edilmiştir. Bunu artık görmezden gelmeye niyetimiz yok... Haydi arkadaşlar! Yolumuzu değiştirmenin zamanıdır. İçine gömüldüğümüz bu karanlığı yırtıp çıkmamız gerekiyor. Düşlerimizi, bâtıl inançlarımızı ve geçmişteki kan bağına dayalı yakınlıklarımızı terk etmek zorundayız. Karşılaştığı yerde, dünyanın dört bir yanında bulunduğu yerde öldürdüğü insanları anlata anlata bitiremeyen şu Avrupa'nın kuyruğunu bırakalım." (Frantz Fanon)

Fanon'un Türkçe'ye üç kitabı ve bir de biyografisi kazandırılmıştır. Fransız vatandaşı olmasına rağmen, Cezayir'in bağımsızlık mücadelesinde Cezayir halkının yanında bulunmuş sıra dışı bir psikiyatrdır. Muhtemelen bunda, asırlar önce Fransa'ya Afrika'dan köle olarak getirilen atalarının büyük etkisi olmuştur. Gençlik yıllarında Fransız vatandaşlığını hiç sorgulamaz; kendisini "*medeniyet bahşeden beyaz adamlarla*" özdeşleşmeyi seçer. Hatta II. Dünya Savaşı'nda, Fransız hükümeti tarafından cesaret nişanına layık görülür. Ne var ki, kendisine bu nişanı veren komutan, kaderin bir cilvesi olarak seneler sonra Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nı bastırmak için görevlendirilir. Fanon, savaştan sonra Fransa'da tıp eğitimine başlar ve ırkçılığı tartıştığı ilk kitabı "Siyah Deri, Beyaz Maske" yi psikiyatri asistanıyken kaleme alır. "Radyomu açtığımda siyahilerin Amerika'da linç edildiğini duyuyorum", diyecektir. "Anlaşılan birileri bize yalan söylemiş. Meğer Hitler ölmemiş!" Kitabını bitirme tezi olarak sunmak istese de kabul edilmez ve başka bir çalışmayla Tıp Fakültesinden mezun olur.

Fanon, ilerleyen süreçte siyah adamın beyaz olma arzusunu obsesyonel nevroza benzetir ve aşağılık duygusunun, olumlu bir benlik imgesinin oluşumunu engellediğini söyler. Bu sorunun

çözümünün ise siyahiliğin kutsanması değil, onu yaratan yapının anlaşılması olduğunu vurgular. *Aşağı zenciyi üreten, sömürge ırkçısıdır.* Psikiyatri uzmanlığını aldıktan sonra Fanon, bir süre Fransa'da geçici bir görevde çalışır. Daha sonra Cezayir'in Blida şehrindeki psikiyatri hastanesine şef olarak atanır. 1956 yılında işinden istifa etmek zorunda kalacağı güne kadar, bu hastanede "medeni" Batı'nın pek çok barbarlıklarına şahit olacaktır. Artık o, kendi deyimiyle "Ne bir Martinikli ne de bir Fransız; sadece Cezayirli"dir. Daha sonra görevine Tunus'ta devam eder. İki defa suikaste uğramış fakat kurtulmayı başarmıştır. 1960 yılında lösemi olduğunu öğrendikten sadece bir sene sonra, 1961'de başyapıtı ve manifesto niteliğindeki eseri "Yeryüzünün Lanetlileri"ni yazmaya başlar. "*Bu eserde, Cezayir'deki gibi bütün seçenekler tüketildiğinde, sömürgecilere yönelik şiddetin meşrulaşacağını öne sürer*. Yeryüzünün lânetlileri—kırların topraksız köylüleri ve kenar mahallelerin

mülksüzleri—yeni bir insan ve yeni bir hümanizmin doğmasına izin verecek yegâne kuvvet olarak görülür." Bu eserinde Fanon, sömürgeciliğin ve işkencenin yol açtığı psikolojik hastalıkları ayrıntılı olarak tartışır. Bu esnada hastalığı iyice ilerleyen Fanon, tedavi için Rusya'ya götürülür; fakat orada yapılacak bir şey kalmadığını söylemeleri üzerine Amerika'ya gider. Hasta yatağında kitabının ilk baskısını gördükten sonra, tek başına, tedavi gördüğü hastanede 1961'de vefat eder. Ölümünden hemen sonra Paris polisi, kitabı *insanları baştan çıkardığı* gerekçesiyle toplatır. Cezayir'e gömülmeyi vasiyet eden Fanon, mücadele arkadaşlarının yanına defnedilir. Vefatından bir sene sonra ise, 1962 Temmuz'unda Cezayir bağımsızlığına kavuşur.

Hayatı boyunca gerek yaşantısı gerek çalışmalarıyla ırkçılıkla mücadele eden Fanon, literatüre "*Kuzey Afrika Sendromu*" adında bir tanım dahi kazandırmıştır. Epidemik bir hastalık gibi zannedilen bu tanımlama, aslında Fransız tıp çalışanlarının Kuzey Afrikalı hastalara karşı takındıkları ırkçı tutumu kınamak amacıyla oluşturulmuştur. Fanon'un bu çalışması elbette yersiz değil; akademik makalelerde hor görülen halkın hakkını savunmak adınadır. Bu konuda birkaç örnek vermek yerinde olacaktır: "Bu ırkçı tutum Prof. Porot tarafından ilk kez 1918'de "Müslüman Psikiyatrisi Üzerine Notlar" başlıklı makalesinde dile getirilmiştir. Yerel nüfusa karşı mütehakkim bir edayla şöyle yazar Porot: "Biçimsiz bir ilkel insanlar kütlesi, çoğu zaman cahil ve ahmak, bizim düşünce biçimimize ve tepkilerimize çok uzak, bizim ahlâkî tutumlarımızın hiçbirini kavramış değil, en basit sosyal, ekonomik, siyasî ilgilerimizi dahi anlayamaz." Porot'nun bilimsel ırkçılığı Cezayir'de kurumlaştırılmış ve kırk yıl hüküm sürmüştür. Porot ve öğrencileri Cezayirlinin ve özelde Müslümanların doğuştan aşağılık olduğu görüşünü yaymışlardır.

Hegel, efendi-köle paradigmasında insanın kendi bilincine ancak bir başkası tarafından tanınmakla varacağını ileri sürer. "Ancak başkası/öteki tarafından tanınmakladır ki, insan hem kendisi hem de başkaları için gerçekten insan olur." Fanon da karşılıklı tanımanın insan hayatı ve ilişkisi için elzem olduğunu söyler. Karşılıklı tanıma olmaksızın bir kimlik, özdeğer, saygınlık olamaz. Bu imkândan mahrum bırakılan kişiler, *lânetli bir hizmetkârlığın ve nesnelliğin zindanına hapsolurlar.* Buna karşılık ise beyaz öteki, sadece tanınmayı değil, tapınılmayı beklerken; siyah insanın insanlığını dahi teslim etmek istemez. Fanon'a göre Beyaz adam tanrıcılık oynarken üstünlük karmaşasına duçar olmuş; siyah adam ise beyaza benzeme çabasıyla aşağılık kompleksi içinde kıvranmaktadır. Ayrıca beyaz adamın, siyahın bağımlılık hastalığına sahip olduğunu iddia etmesi yersizdir; zira bağımlılık sömürgeciliğin sebebi değil, olsa olsa ancak sonucu olabilir!

Son olarak altını çizmek gerekirse, Fanon'un üzerinde durduğu "şiddet" söylemini, onun kastettiğine ilave olarak, direnç geliştirmek olarak anlamak mümkündür. Filistin Sumud'u üzerinde görebileceğimiz bu direnç ve devrimci ruh, tek bir birey olarak topla, tüfekle açığa çıkamayacağına göre, direniş ruhu ve inadına yaşamakla mümkün olacaktır. Dergimizin Ekim 2024 tarihli yayınında "Sumud"u ayrıntılı anlatmıştım.[2]* 7 Ekim'den bu yana maruz kaldıklarımız üzerinden, tüm bilinçli insanların psikolojik sağlığını tehdit eden bu sömürgeci beyaz karşısında; tıpkı Chul-Han'ın da ifade ettiği gibi birey olarak empati duygumuza ve kolektif hafızamıza sahip çıkarak durabiliriz. Çünkü nasıl bireysel yas, kolektif travmanın kapısını aralar ise, bireysel bilinçlenme de kolektif bilinci uyandırır. Fanon'un ifadesiyle: "Kendi sesimizle konuşmadığımız sürece, kimse bizi duymayacak." Ya da önceki yazılarımdan birinde söylediğim gibi, tavşanlar da kendi hikayelerini anlatana dek, masallarda aslanlar tavşanları yemeğe devam edecek…

"Sömürgecileri defetmek yetmez; onların bıraktığı bölücü, ayrımcı, çıkarcı zihniyeti de terk etmek gerekir." Çünkü bunu yapmaz isek; daimî olarak karşımıza şu tablo çıkacaktır:

"Sömürge insanının bilinçaltı, beyaz adamın bakışında kendi değersizliğinin kanıtını bulur."

2 * https://insicam.net/2024/10/05/sumudun-tezahuru/

John Lennon'ın Semerkant'ta İşi Ne?

Zübeyir ŞEKERCİ

Bundan dört sene evvel ayağı kırılan bir dostumu ziyaret ettiğimde, ahvaliyle ilgili oldukça düşündürücü bir cümle kurmuştu: "Hayat, sen planlar yaparken başına gelendir." Sonradan öğrendim; bu söz, The Beatles'ın solisti John Lennon'a aitmiş. Bu söz bende, Özbekistan'da karşılık bulmuştu.

Buhara'dan trenle yaklaşık iki – iki buçuk saatlik bir yolculuğun ardından Semerkant'a varmıştım. Diğer tren istasyonlarına göre daha kurumsal bir yapısı vardı buranın; istasyonun duvarları, geleneksel mimari motiflerle süslenmişti. Taksi çağırdım ve konaklayacağım yere doğru yola koyulduk. Geldiğimde giriş saatine vardı ve bir süre oyalanmak için eşyalarımı bırakıp dışarı çıktım. Bir süre sonra gelip yol yorgunluğunu atmak için dinlenmeye geçtim.

İslam tarihinde önemli bir "köşe taşı" olan Semerkant'ın adı, nispet edilen Semer adlı şahıs ve Soğdca'da "şehir" anlamına gelen "kant/kent" kelimesinin birleşiminden oluşur. İslamiyetle tanıştıktan sonra Karahanlılardan Timurlulara değin birçok devlete ev sahipliği yapmıştır. Şehrin ilmi birikimini temsilen Ali Kuşçu, Uluğ Beğ, Mâtürîdî gibi isimleri örnek gösterebiliriz.

Akşama doğru hazırlanıp Gur-i Emir'e doğru yola koyuldum. Emir Timur'un, hocasının ve aile efradından kişilerin medfun olduğu bu türbe, aslında sadece bir "türbe" olarak değil; bir külliye olarak planlanmıştır. İçerisinde medrese, tekke ve türbe olarak tasarlansa da zamanla yalnızca Gur-i Mir, yani "hükümdarın türbesi" adıyla anılmıştır. Eserin banisi/kurucusu, Timur'un torunu Muhammed Salih Mirza'dır. 1399-1403 yılları arasında inşa edilen bu yapı, ilk başlarda asilzade çocuklarına hizmet maksadı güderken; ilerleyen süreçte türbe hüviyetini kazanmıştır. Salih Mirza, vefatının ardından henüz tam olarak inşası bitmeyen türbeye Timur'un isteğiyle defnedilmiştir. 1405 yılında inşası biten türbeye Timur'un kendisi de defnedilmiştir. Uluğ Beğ döneminde yaptırılan kapı, bugün ana giriş kapısı olarak kullanılmıştır. Eserin restorasyon faaliyetleri dışında bugünkü hüviyetine kavuşması 17. yüzyıla dayanmaktadır. Kubbesi adeta gökyüzünden bir parça taşımaktadır. Bugün, müze olarak "faaliyet" gösteren eserin girişi ücretlidir.

İçeri girdim, dua ettikten sonra bir köşeye geçip olanı seyretmeye başladım. Estetik bir "sunu" olarak hizmet veren türbenin içinde bir hanımefendi magazinsel pozlar veriyor, bir rehber Timur'un granitten yapılmış mezarından ve türbenin süslemelerinden söz ediyordu. Ben "mezarda" dahi rahat edebilmenin önemini kavrıyordum. Zira Sovyet döneminde türbeye ait yapılan mezar kazılarının, "müze" statüsündeki bu eserin giriş koridorunda dev ekranlarda "turistik" bir nesne olarak sunulması, koca Timurluların hükümdarı Emir'in hoşuna gitmese gerekti. Türbe-

Fanon'un en önemli eseri Yeryüzünün Lanetlileri, sömürge karşıtı mücadelenin ve Üçüncü Dünya halklarının özgürlük arayışının manifestosu olarak kabul edilir. Yazıları, postkolonyal kuram üzerinde derin etkiler bırakmış; Edward Said, Stuart Hall, Homi Bhabha gibi pek çok düşünür tarafından kaynak olarak kullanılmıştır.

den çıkıp, yolun karşısında solda kalan camiye girdim. Namazı kıldıktan sonra bir miktar Kur'an okuyup, yoğun baş ağrımdan ötürü kalan rotayı yarına erteledim.

Sabah kalkar kalkmaz, günün rotasını belirlemeye niyetlendim. Zira bu, son günümdü ve iyi değerlendirmek istiyordum. Registan'dan Mâtürîdî merhumun kabrine doğru bir rota çizip ertesi günkü uçuşum için "check in" yapacakken, planlarımı altüst eden bir şey oldu: Farkında olmadan, onlarca kez bilet almama rağmen, dönüş biletini bir ay sonraya almıştım. Şaşkınlık, hüzün ve bir miktar öfke... Ailemi aramış durumu haber vermiştim. Annem sükunetle karşıladı ve beni rahatlattı. Rotayı revize etmeden önce sakinlemek istemiş ve kahvaltıya inmiştim. Kahvaltıda, Allah'ın bir ikramı olarak, bir sonraki güne emisyonlu bir bilet bulabilmiştim. Rotayı yeniledim ve yola koyuldum. İlk durak, itikat imamımız İmam Mâtürîdî'nin kabriydi.

Ehl-i Sünnet alimleri arasında önemli bir yere sahip İmam Mâtürîdî, bilhassa itikada taalluk eden meselelere dair kelamcı kimliğiyle anılmaktadır. Asıl adı Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî es-Semerkandî olan merhumun, günümüzde dahi kıymetini koruyan iki önemli eseri "Tevilatül Kuran" ve "Kitabüt Tevhid"tir. Semerkant'ın Mâtürîd kasabasında doğmuş olmasına nispetle Mâtürîdî nisbesini almıştır. İmam'ın kabri, uzun süre atıl kaldıktan sonra, 2000'li yılların başında İslam Karimov döneminde türbe hüviyetine kavuşmuştur. Karimov, belki de içeride Müslümanlara karşı izlediği sert politikaları böyle bir "ihya" faaliyetiyle dengeleyerek, İslam ülkelerine karşı "prestij"ini kurtarmayı amaçlamıştır.

Türbeye girecekken, türbe görevlisi beni "ecnebi" sanmış olacak ki bilet istedi. Kendisine Müslüman olduğumu, Türkiye'den geldiğimi ve merhumu ziyaret edeceğimi söyleyince içeriye girmeme izin verdi. İçeri girdiğimde Kazak Türkü abilerle tanıştık. Çimkent'ten ziyarete gelmişlerdi.

Benim İstanbul'dan geldiğimi öğrenince, abilerden biri İstanbul'da bir süre çalıştığını söyledi. Musafahalaştıktan sonra kıraat ve duaya koyuldum. Bir süre sonra birkaç Türk geldi, dua edip çıktılar. Görece uzun kaldığımdan ötürü vaktin çıkmasına az kalmıştı. Görevliye mescidin yerini sorduğumda, türbede kılabileceğimi söylemişti. Nitekim, merhumun türbesinde namaz kılıp Registan Meydanı'na doğru yola koyuldum.

Yolda yürürken, yabancı olduğumu zanneden çocukların iştiyaklı "Hello"larına, Türk olduğumu ifade edercesine "Selamün Aleyküm" ile karşılık verdim. Bilinçli yapıyordum; çünkü bir Batılıdan daha kuvvetli bağlara sahiptik ve bunu hatırlatmalıydım. İlk sefer geldiğimde de zahiren Batılılara benzeyişimden ötürü duyulan sempatiye aşinaydım. Yaklaşık beş on dakikalık yürüyüşün ardından Registan'a varmıştım.

Registan, üç kadim eserin bir aradalığından ötürü "meydan" olarak isimlendirilmiştir. Uluğ Beğ, Şir-

dor(Şirdar) ve Tilla Kari medreseleri, Türkistan coğrafyasında Semerkant'ın ilmi olarak önemine iyi bir işarettir. Sol tarafta bulunan Uluğ Bey Medresesi, giriş kapısındaki kitabeden anlaşıldığı üzere, 1419 senesinde Uluğ Bey Gürgan tarafından yaptırılmıştır. İlk başta medrese özelliği dışında kervansaray ve hankhak (büyük tekke) işlevlerini görse de bir müddet sonra sadece "dini" ve "alet" ilimlerinin görüldüğü medrese olarak devam etmiştir. Uzun bir süre ilmi faaliyetlerine devam eden medrese, Sovyet döneminde bir süre depo olarak kullanılmıştır. Günümüzde müze olarak faaliyet göstermektedir. Kitabelerinden anlaşıldığı göre, içerdeki mescit 1419, giriş kapısıysa 1420 yılında inşa edilmiştir. Uluğ Beğ Medresesi, Türkistan ve özelde Timur mimarisinden izler taşımaktadır. Karşısındaki Şirdo(1619-1636) ve yanındaki Tilla Kari (1657-1659) medreselerine de ilham olmuştur.

Şirdar Medresesi'ne, ana giriş kapısındaki figürler nedeniyle halk arasında "Aslanlı Kapı" denmiştir. Uluğ Bey Medresesi esas alınarak inşa edilen bu yapıda, devletin gücünü simgeleyen motiflere yer verilmiştir. Sarı ve mavi tonların yoğun kullanıldığı eserde çiniler oldukça dikkat çekmektedir. İslam mimarisinde pek rastlanmayan hayvanlara dair sembollerin mitolojik arka planı bulunmaktadır.

Tilla Kari Medresesi ise üç kadim yapının sonuncusu olarak inşa edilmiştir. Medrese özelliğinin yanında cami işlevi de görmektedir. Nitekim bugün koruma altına alınan minber ve mihrabı, görmeye değer bir güzelliktedir. Mimari olarak ilk iki esere öykünme söz konusudur. Üç kadim eser, uzun yıllar boyunca ilmi havzanın beşiği olsa da günümüzde sadece "seyir" zevki veren bir "müze" işlevi görmesi üzerinde düşünülmeye değer bir meseledir. Medeniyet mefhumunun "süreklilik" arz etmediği takdirde geride sadece kendini hatırlatan "donuk" eserler bırakan bir "şey"e dönüşeceğine delildir.

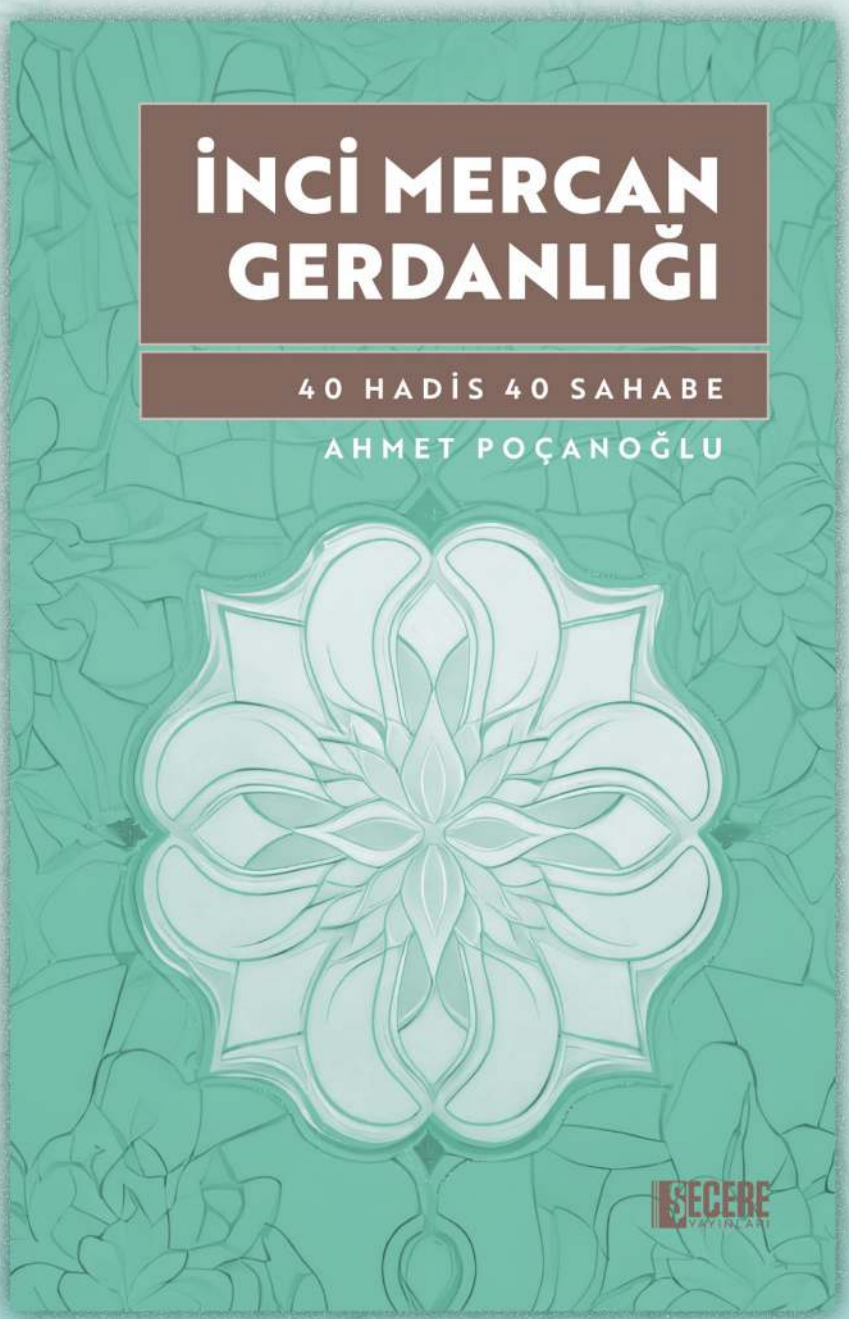
Girişte, önce yabancı dilde daha sonra Türkçe rehberlik yapabileceğini söyleyenleri atlatıp sağ

baştan gezmeye başladım. Şirdar'ı dikkatle ve hayranlıkla gezip Tilla Kari'ye geçtiğimde yine ve yeniden ona rast gelmiştim. Medresenin sağ tarafındaki bölmeyi tamamlayıp mihrap ve minberin oraya geldiğimde görüp "Bunun pekişmiş bir tevafuk olduğu" kabilinden bir cümle kurmuştum kendisine. Taşkent ve Buhara'dan sonra Semerkant'ta yollarımız kesişmişti Fares abiyle. Beraber bir süre medreseyi gezmiştik. Daha sonra görüşmek üzere vedalaştıktan sonra Uluğ Bey Medresesi'ni de gezmiş ve kaldığım yere dönmüştüm. Özbekistan'da tekrar görüşemesek de ailesinin İstanbul'da oturması vesilesiyle sohbetimize Fatih'te devam edecektik. John Lennon'un mezkûr sözü manasını bulmuştu sanki.

Biletimi almış, trene atlamış ve nihayetinde uçağa binmiştim. Taşkent'ten İstanbul'a havalanırken, tekrar gelmenin heyecanını içimde hissediyordum. Türkistan seyahatine, heybemde kocaman ibretlerle veda ediyordum.

Yeni Kitabımız Yayında

ŞECERE YAYINLARI